

ISSN 2518-7392

ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ФІЛОСОФІЯ ТА ГУМАНІЗМ

Періодичне електронне наукове видання

ВИП. 1(9)

Одеса - 2019

Редакційна колегія:

Головний редактор – Жарких В. Ю., д.ф.н., професор (Одеса)

Заступник головного редактора – Левченко В. Л., к.ф.н., доцент (Одеса).

Члени редколегії:

Амір Л., доктор філософії, професор (Тель-Авів, Ізраїль);

Афанасьєв О. І., д.ф.н., професор (Одеса);

Вішке М., доктор філософії, професор (Гейдельберг, Німеччина);

Гансова Е. А., д.ф.н., професор (Одеса);

Кашуба М. В., д.ф.н., професор (Львів);

Коначова С. О., д.ф.н., професор (Москва, Росія);

Окороков В. Б., д.ф.н., професор (Дніпро);

Розова Т.В., д.ф.н., професор (Одеса)

ПЛЮРАЛІСТИЧНЕ МИСЛЕННЯ ЯК ОСНОВА ГАРМОНІЙНОЇ КРОСКУЛЬТУРНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

Володимир Жарких

В статті розглядається один із шляхів розвитку гармонійної кроскультурної взаємодії.

Ключові слова: плюралізм, плюралістичне мислення, плюралістичний темперамент, культурне розмаїття, однаково привабливий компроміс

Одним зі стародавніх модусів розвитку людського суспільства є існування в парадигмі домінування однієї культури. І, хоча в кожній культурі концепція мирного, творчого життя у згоді з ближніми і дальніми сусідами складає пріоритетну рису світогляду, практичне втілення цієї ідеї розуміється неоднаково в різних культурах. Властиве всім бажання і намір жити в мирі і злагоді декларується у всіх релігійних доктринах і рекомендуються як поведінкові моделі. Проте їх реальне втілення виявляється у форматі відносин, які шикуються згідно уявленням і нормам, що найадекватніше відображають способи адаптації в безпосередньому життєвому досвіді. З огляду на багато причин в кожній культурі з'являються власні думки про моральні цінності і етичні норми, а також моделі поведінки і мовного виразу. При цьому, як правило, все, що визнане в своїй культурі, сприймається як єдино правильне, не підпадає ні критиці ні зміні. І, навпаки, все чуже викликає не тільки здивування, але і неприйняття, відторгнення і побоювання.

Інаковість і своєрідність культури найнаочніше виявляються в комунікативних моделях і, перш за все, в мовних відмінностях. Природна мова стоїть між людиною і реальністю, забезпечуючи інтелектуальний та соціальний розвиток суспільства. У цьому процесі когнітивні і конотативні характеристики мовної номінації випробовують визначальний вплив чинників, які складають своєрідність сприйняття миру, мислення і формальної структури носіїв мови. У вербальному виразі різних мов звичні речі мають не тільки інші назви, але і входять складовою частиною в інші семантичні поля і незвичну ідіоматику. Знайомі слова і запозичення отримують абсолютно інші семантичні позначення і конотативні сенси. Труднощі взаєморозуміння посилюються також із-за своєрідності невербальних особливостей комунікативного контакту. При зіткненні з іншою мовною і поведінковою культурою комунікативні ускладнення, що виникають внаслідок цього, часто призводять до того, що зрозуміти, про що говорять навіть найближчі сусіди, стає важко, а деколи і неможливо. Необережне поглиблення нерозуміння сприяє нагнітання ворожості, яке нерідко закінчується кривавими зіткненнями.

У реальності інтернет відвертості миру вірогідність виникнення конфронтацій унаслідок культурної несумісності поступово знижується. Гугл дає чудову можливість, хоч би у загальних рисах, ознайомитися з особливостями

Журнал засновано 2015-го року за рішенням Вченої Ради Одеського національного політехнічного університету № 9 від 24 червня 2015 року.

Збірка схвалена рішенням Вченої ради Одеського національного політехнічного університету (протокол № 8 від 24 червня 2019 р.).

Адреса редакції – вул. Шевченка, 1, Одеський національний політехнічний університет, кафедра філософії та методології науки, гуманітарний факультет, Одеса, 65044, Україна; e-mail: n.v.borodina@onu.ua

© Одеський національний політехнічний університет, 2019

чужої культури. Володіючи відповідною інформацією, можна легко уникнути наслідків небажаного/ неприємного культурного шоку. Разом з тим культурні невідповідності все ще залишаються перешкодою і нерідко загрозою для гармонійного розвитку людських відносин. Все більш ясним стає усвідомлення необхідності замість старих звичних уявлень про ізоляцію і замкнутість створювати нові інтелектуальні контури людських взаємин.

У сучасному світі відстані і межі більш не є непереборною перешкодою для комунікативних обмінів. Контакти з різними культурами як в актуальній, так і віртуальній формі стали буденною практикою. Домінуючою рисою в парадигмі людських відносин все виразніше стають не байдужість і усунутість від чужих способів життя, а допитливість і прагнення до вільного спілкування, обміну інформацією і взаєморозумінню.

Моністична концепція миру давно вичерпала себе як у філософському, так і в практичному сенсі. Про це ще на початку минулого століття заявляли прагматисти-класики, прийнявши за основу своєї філософії концепцію плюралізму [Жарких, 2015]. Їх концепція виходила з постулату про індетермінованість і незавершеність миру і, як наслідок, його неоднаковості і варіативності. Поняття плюралізм вони визначали в динаміці його холистичного проявлення. У прагматизмі плюралізм розуміється не як статичне уявлення про різноманітність, але, перш за все, як принцип активної взаємодії з ним і усередині нього. Мир існує в нескінченній неоднорідності і строкатому розмаїтті взаємин і взаємовпливів. Їх загальний потенціал складає реальність людського буття. В процесі цілеспрямованого/ інтуїтивного пошуку істини, тобто зрозумілого пояснення істоти і значущості речей, форм і властивостей навколишнього світу, виявляються моделі їх взаємозв'язків між собою і зі зовнішнім світом. Їх багатство і складність виражаються в численних інтерпретаціях, оскільки ідентичні/різні речі і цілі розкривають своє значення/потенціал неоднаково не тільки в різних, але і в схожих ситуаціях. Як реалізується потенціал, в яких відносинах він виявиться і яке значення він може/буде мати в реальності людського життя багато в чому залежить від людини. Ще в давності людину признавали мірою всіх речей. Через свою спостережливість, інтерес і здатність орієнтуватися в обставинах і вимогах даного моменту історичного часу людина будує свою реальність, ґрунтуючись на найбільш адекватному, із її точки зору, виборі. Зробити це можливо тільки завдяки енергійній і зацікавленій взаємодії зі всією системою взаємостанів і відмінностей, що визначають умови її життя.

Людська істина, вважав Ф.К.С.Шиллер [Schiller, 1907], в різних своїх ознаках, значеннях і вербальних виразах створюється людиною в процесі виявлення того, що вона бажає/здібна помічати і про що турбується. Створюючи свою реальність, людина орієнтується на свої власні інтереси і розуміння особливостей безпосереднього навколишнього оточення. У ситуації безперервно змінного, незавершеного миру ні обставини, ні інтереси, ні результати людського досвіду взаємодії з ними не можуть бути ідентичними на всій планеті. Звідси і відмінності в реакціях, поведінці, оцінках, вербальному виразі, у всьому, що представляється незрозумілим і неприйнятним в іншій культурі.

У прагматизмі поняття плюралізму асоціюється з демократією, заснованою не на одногосності (unanimity), а на «многосності» (multanimity) [Brinton C., 1953] або на принципі «ринку ідей» (marketplace of ideas)[Holms, 1881], тобто на со-існуванні різних думок, ідей і думок. Практично неможливо уявити, що всі члени багатомільйонного демократичного суспільства завжди беззастережно одногосні в ухваленні важливих рішень. Таке суспільство є або утопією, або диктатурою. В.Джеймс [James, 1907] назвав сліпотою тенденцію забувати про те, що різні люди сприймають світ абсолютно по-різному. Необхідною корекцією подібної сліпоти він вважав толерантність. У його інтерпретації толерантність слід розуміти не як пасивну байдужість, неухвагу або усунутість, при яких відмінності демонстративно не помічаються або поблажливо відмітаються. Толерантність є живий, цілеспрямований, зацікавлений пошук розуміння, не дивлячись на відмінності. Для цього слід визнати, що немає єдиної тотальності, в якій все в житті можна однозначно визначити. Все, що відоме про реальність, указує на те, що вона знаходиться в стані постійної зміни, перетворення і розвитку. Реальність і істина, тобто знання, писав Шиллер, є по суті «двома сторонами однієї медалі» [Holms O.W., 1881]. Якість і цінність людських істин виявляються і верифікуються в результатах запланованого/інтуїтивного пошуку, який направлено на ідентифікацію того, що «працює». Всі людські істини, встановлення, принципи і переконання, як і реальність, що оточує людину, і в даний час і в історичній перспективі, неминуче підлягало перевірці, корекції і змінам. Не існує незаперечних правил, процедур або рішень, вірних на всі часи. У моральному, політичному і соціальному сенсі толерантність означає, що різноманітність необхідно не тільки визнавати, але і поважати. Відмінності слід сприймати з цікавістю і розумінням, щоб стимулювати взаємини і сприяти пошуку можливостей для порівняння, аналізу і примирення невідповідностей.

Корекція інтелектуальних контурів людських взаємин передбачає розвиток плюралістичного мислення або темпераменту, в термінах В.Джеймса. Відмінність в нім сприймається не як причина для ворожнечі і підозри, а як цікавий приклад холистичного пояснення життя. Плюралістичне мислення направлено на пошук схожості у відмінності, на можливість компромісного вирішення спірних проблем. Компроміс при цьому розуміється як рішення, вироблене спільно на паритетних початках, а не як пасивна, вимушена поступка в збиток власним інтересам. Плюралістичний темперамент ґрунтується на розумній взаємодії, в якій комуніканти говорять, слухають і чують один одного. У цьому процесі формується енергія здорових взаємин, орієнтованих на дружнє спілкування і, можливо, плідну співпрацю. У ситуації байдужості, або ще гірше, насмішки або ворожості до особливостей культурної інаковості, генерується могутня негативна енергія, із-за чого конструктивна комунікація стає неможливою.

У живій комунікативній розумній взаємодії в контексті плюралістичного мислення комуніканти переконуються, що їх власне існування, як і його модус і цінності, не є єдино можливим життєвим вибором. Висловлюючи інтерес і пошану до культурного досвіду співбесідника, вони ясніше усвідомлюють свою

власну індивідуальну ідентичність. Всяке сприйняття ідентичності проходить через сприйняття відношення, комунікативного зокрема. Це відкриває нові перспективи для продуктивної і рівноправної кроскультурної взаємодії. Слідуючи логіці внутрішнього переконання в необхідності адекватнішого, тіснішого і глибшого знайомства, комуні канти зможуть подолати колишні негативні стереотипи. Обопільне визнання рівності і самобутності їх культурних ідентичностей є найбільш значущим чинником, що додає престиж і статусність комунікативній події і її позитивному розвитку в контексті взаємодії. і гармонійної співпраці .

Для позитивної динаміки кроскультурної інтеракції необхідно сприймати культурні відмінності як об'єктивну даність, в якій згоду слід шукати в контексті плюралістичного мислення за принципом розумної взаємодії. Для цього потрібна дружня емоційна увага і новий рівень комунікативної ментальності, заснованої на радикальному оновленні гуманітарного мислення. Відвертість і готовність модифікувати свою позицію ґрунтуються на зустрічному русі обох сторін в загальному прагненні зробити «акт розуміння», в термінології М.Бубера. Унаслідок виникнення розуміння зіставлення культур буде позбавлено всякого сенсу. Таким чином можна забезпечити гармонійність і впорядкованість загальних дій і знайти якнайкраще вирішення існуючих і вірогідних кроскультурних розбіжностей.

Список літератури

1. Жарких В.Ю. Ідеї плюралізму у філософії Ф.К.С.Шиллера. *Мультиверсум*, вип. 68, Київ, 2008, С. 38-48
2. Brinton C. The Shaping of the Modern World. N-Y, 1953, 197 p.
- 3 James W. Pragmtism.Harvard UP, 1907. -230 p.
4. Holms O.W. The Path of Law. Harvard UP, 1881, 58 p.
5. Schiller F.C.S. Studies in Humanism. Lnd, 1907, 492 p.

Volodymyr Zharkyyh

PLURALISTIC THINKING AS THE BASIS OF CROSSCULTURAL INTERFACTION

Human societies have mostly developed within the situation of one culture domination. Though every culture proclaims peace and peaceful relations with close and distant neighbours to be its guideline, in practice this idea was and still is, understood differently in different cultures.

Due to many reasons there develop in any culture unique attitudes to moral values, ethical norms and behavioural models. As a rule what is a norm for one's own culture is considered logical, correct, not liable to change or criticism. Any diversion from these standards in a different culture evokes surprise, anxiety and estrangement.

Cultural peculiarities, easily noticed in communicative models and language differences, often lead to disharmony and even enmity. In the present technologically open world the probability of cultural confrontation is gradually diminishing. The dominant feature in the paradigm of human relations now is pursuit of free communication and mutual understanding. Nevertheless it is still necessary to correct the intellectual outlines of human cultural relations.

One of the ways to achieve this aim was offered in the philosophy of classical pragmatism. It was suggested that in the changing world diversity and pluralism determine the dynamics of human reality. This fact should be taken as given with tolerance and respect in the attitude of

searching for understanding in spite of difference.

Correction of the intellectual outlines of human relations presupposes the development of pluralistic thinking or pluralistic temperament, as W. James put it. Differences then will be considered not a reason for suspicion and apprehension but an interesting example of holistic explanation of life.

Pluralistic thinking is focused on finding affinity in difference and reaching a compromise equally acceptable for the parties of communication.

Key words: pluralism, pluralistic thinking, pluralistic temperament, cultural diversity, equally acceptable compromise

References

1. Zharkyyh V.Y.(2008) The ideas of pluralism in the philosophy of F.C.S.Schiller// *Multiversum*, ed. 68, Kyiv, 2008, pp 38-48
2. Brinton C.(1953) The Shaping of the Modern World. N-Y, 1953, 197 p.
3. James W.(1907) Pragmtism.Harvard UP, 230 p.
4. Holms O.W.(1881) The Path of Law. Harvard UP, 58 p.
5. Schiller F.C.S. (1907) Studies in Humanism. Lnd, 492 p.

Стаття надійшла до редакції 30.06.2019

УДК 009:168.522

«COME ON!»: БЕЗАЛЬТЕРНАТИВНИЙ ВИБІР**Олександр Афанасьєв, Ірина Василенко**

У ювілейній доповіді «Come on!» Римський клуб закликав до нового Просвітництва і холистичного світогляду, щоб створити альтернативну економіку і планетарну цивілізацію як умови порятунку людства. Насамперед потрібен новий світогляд. Він традиційно досліджується і формується філософією, тож вона виходить на передній план у новому Просвітництві і особливо в стратегіях освіти і підготовки фахівців.

Ключові слова: Римський клуб, цілісний світогляд, нове Просвітництво.

Римський клуб в своїй ювілейній доповіді «Come on!» [Come On!,2017] закликав до нового Просвітництва, холистичного світогляду, планетарної цивілізації, альтернативної економіки. На перший погляд, це заклик до чотирьох різних речей, але насправді це різні назви майже одного і того ж або, якщо завгодно, різні ракурси одного і того ж. Все це можна було б виразити формулою: потрібен новий людський світ. Причому ця формула безальтернативна: в теперішньому старому світі з нинішнім світоглядом, просвітництвом і освітою, по-споживацьки орієнтованою економікою, ідеологічним і політичним протиборством людство просто загине, причому дуже скоро.

Світ знаходиться біля небезпечної межі (або вже перейшов її?). Порятунок полягає не в розвитку науки або виробництва, не в генетичних або інформаційних революціях, не в політичних або соціальних трансформаціях. Новий світ повинен початися зі зміни світогляду.

Світогляд традиційно досліджується філософією. У філософії є навіть спеціальна функція – світоглядна. Тому філософія в цих процесах відновлення виходить на передній план. Зрозуміло, і їй потрібно оновлення, як і формам викладання філософії. До речі, на сторінках нашого журналу ці проблеми постійно обговорюються [Borodina,Rybka, 2015]. На кафедрі філософії ОНПУ щорічно проводиться Круглий стіл, де обговорюються актуальні проблеми викладання філософії [5]. Але філософії не під силу самотужки здійснити перебудову світогляду. Тим більше, що ще сильні корені старої матеріалістичної філософії з світоглядним гаслом, що примітивно розуміється: «буття визначає свідомість». Зрозуміло, буття пов'язане зі свідомістю, але не напряму. Зв'язок опосередкований світоглядними цінностями, які формуються багатьма формами суспільної свідомості, способами діяльності і елементами культури, наприклад, релігією, мистецтвом, наукою, сімейним і шкільним вихованням і навіть елементарною побутовою практикою. Все це, як і інші канали впливу, багато в чому пов'язані на матеріальне споживання. Престиж високого рівня матеріального достатку формується і в школі, і в науковому середовищі, і навіть в церкві. Не випадково сучасні світоглядні цінності так сильно пов'язані на матеріальне споживання, якому в кінцевому рахунку служить споживацьки

орієнтована економіка, яка забезпечена відповідною освітою і вихованням фахівців, які в ній працюють, і споживачів, які нею користуються. Критику споживацтва багато філософів вели ще в 60-80-х рр. минулого століття [7], але тоді вона мала переважно моральний характер. Тепер же така економіка загрожує колапсом. Але, щоб щось змінити або хоча б почати зміни, необхідні нові економічні моделі і стратегії, нові стратегії навчання і виховання, а вони без усвідомлення потреби в цьому, без нових світоглядних цінностей неможливі. Індивіду, який занурений в матеріальний світ, стурбований накопиченням і споживанням, який звик до нинішнього порядку, який освічений і вихований в рамках нинішніх світоглядних цінностей, на яких ґрунтується і наука, і економіка, і взагалі всі освітні процеси в школі і в вузі, важко уявити, що можна жити і мислити інакше.

Мислителі часто сперечаються: чи могла людина піти іншим шляхом в своєму розвитку, шляхом, який не призвів би до нинішньої згубної межі? Можливо, і міг би, існують такі уявлення про можливі, але не реалізовані, сценарії непрогресивної еволюції в давньоіндійському дусі. Вони не привели б до глобальної кризи, але і не дали б прогресу і видатних звершень. Однак сталося те, що сталося. І пройдений шлях не можна назвати помилкою, він дав грандіозні результати в науці і техніці, виробництві та споживанні, мистецтві та медицині і т.д. Багато результатів можна було б зберегти і примножити. Але ...

До XVII століття людство майже не розвивалося, накопичувало, так би мовити, інтелектуальні сили. Справжній розвиток почався, мабуть, з століття Просвітництва, коли людина усвідомила резерви і міць свого розуму. Тоді почався бурхливий індустріальний розвиток зі зростаючим споживанням, почався розвиток науки і її додатків. Інформаційне суспільство з казковими технологіями стало закономірним продовженням століття Розуму і Просвітництва. Сучасна філософія, зокрема, філософія постмодернізму, добре осмислила і представила еволюцію людства від століття Розуму до нинішньої кризи. Правда, кращі уми людства вже давно, більше ста років тому, попереджали про суперечливість прогресу, про те, що досягнення розуму можуть використовуватися і використовуються проти людства [Epp,1991]. Але на тлі найбільших досягнень науки і взагалі прогресу окремі негативні феномени не виглядали небезпечними. Та й зараз значна, якщо не більша, частина населення планети не сприймає нинішню цивілізаційну кризу як близьку і реальну катастрофу. Значною мірою тому потрібно нове Просвітництво з іншими оцінками і людського розуму, і перспектив подальшого буття.

Далеко не всі, навіть освічені люди, розуміють, що проблема не в тому, як виправити окремі недоліки типу очищення екологічно забруднених регіонів, або домовленості про незастосування ядерної зброї, що також, до речі, вельми непросто і що все одно потрібно робити, тільки одне це вже мало допоможе. Проблема в тому, щоб взагалі піти іншим шляхом. А почати потрібно саме зі зміни світогляду.

Аж до недавнього часу людство могло розвиватися, використовуючи безмежні, здавалося б, ресурси. Зараз ці ресурси підійшли до кінця. А головне в тому, що світ, як соціальний, так і особливо природний, заповнений продуктами

перероблених ресурсів. Підраховано, що, якщо всі країни перейдуть на рівень виробництва і споживання розвинених країн, це в десять разів перевищить допустимі навантаження на природу. Подібних підрахунків дуже багато. Тому американський еколог і економіст Герман Дейлі називає нинішній світ повним. Коли ресурсів було багато, а продуктів переробки мало, людина жила в «порожньому» світі. Тепер світ заповнений вщерть, а людство живе за правилами колишнього, порожнього світу, тому неминучий колапс, якщо вчасно не схематися [Daley, 2002]. Саме цю повноту світу потрібно усвідомити і перейти до іншої моделі життя на основі інших світоглядних орієнтирів: нового Просвітництва, холистичного світогляду, планетарної цивілізації, альтернативної економіки. З них потрібно виходити при побудові нових економічних моделей, нових стратегій освіти і підготовки фахівців всіх напрямків і рівнів.

Особливо важливе нове Просвітництво і холистичний світогляд, оскільки планетарна цивілізація і альтернативна економіка вимагають відповідних моделей, побудованих на нових просвітницьких та світоглядних ідеалах.

У всі просвітницькі та освітні програми необхідно впровадити ідею цілісності: цілісного світу, цілісної людини, цілісної науки. Адже сьогодні все людське знання складається з частин, які не піддаються інтеграції. Ідеї міждисциплінарних і трансдисциплінарних стратегій [Afanasyev, 2016] занадто повільно переходять в практичну площину. Існуюча система освіти і підготовки фахівців з вузькими напрямками з вузькими специфічними знаннями в кращих своїх проявах дає висококваліфікованих фахівців, прекрасно підготовлених до існуючої системи виробництва і науки. Але вона в цілому не відповідає стратегії виживання людства, зокрема, через відсутність цілісності одержуваного знання.

Очевидно, що без вузької спеціалізації в вузах не обійтися, оскільки широка спеціалізація не по плечу («не по голові») нормальній людині. Але також очевидно, що вузька спеціалізація не може бути основою освіти. У цьому сенсі освіта не повинна бути дисциплінарною і спеціалізованою. Дисциплінарними і спеціалізованими можуть бути тільки вузькі професійні знання, вписані в систему широкої, різнобічної освіти.

Освіта повинна нагадувати піраміду: внизу широкий фундамент з загальної освіти, де в рамках цілісності інтегровані знання про культуру, історію, філософію, літературу, перш за все з точки зору загальнолюдських гуманітарних проблем. На цьому базисі повинні ґрунтуватися цілісні уявлення про науку, а на ньому – спеціалізовані знання з окремої наукової дисципліни або відповідного їх комплексу.

Ніяке спеціальне знання не виникає на порожньому місці, воно має історію і передумови в науці, в культурі, в філософії. Ці передумови освічена людина повинна знати. Це дасть їй і культурний, і науковий кругозір і забезпечить розуміння місця своєї спеціальності в цілісному людському знанні.

У престижних університетах, в тому числі технічних, керівництво багато часу приділяє загальноосвітнім курсам, які до спеціальності студентів не мають, на перший погляд, ніякого відношення, наприклад, курсам з літературознавства. У гуманітарних вузах читають курси з загальнотехнічних і природничих дисциплін. Правда, пріоритет всюди віддається гуманітарним

предметам як основі освіти. У цьому сенсі зменшення годин на гуманітарні предмети і навіть їх скорочення, що часом має місце в українських технічних вузах, неприпустимо. Воно суперечить, як би це не звучало патетично, програмі порятунку людства.

З усього сказаного випливає важливий висновок для вузівської діяльності. Слід формувати добре освічену людину, в освіту якої будуть вписуватися її спеціальні знання, а не навпаки: не в спеціальне знання має вписатися освіта [Afanasyev, 2015]. На жаль ця аксіома не видається переконливою багатьом студентам, та й, ніде правди діти, багатьом викладачам, яким здається, що всі дисципліни повинні працювати на спеціальність. Це було можливо, або навіть необхідно, в «порожньому» світі. У сучасному «повному» світі це нонсенс. Тому всі аспекти організаційної та педагогічної роботи, особливо складання навчальних планів і програм повинні бути підпорядковані ідеї доброї різнобічної освіти, куди буде вписуватися вузькоспеціалізоване знання. Цю роботу не можна віддавати на відкуп лише спеціальним і випусковим кафедрам, повинні бути залучені фахівці з філософських, гуманітарних і загальноосвітніх дисциплін. А захист загальноосвітнього рівня випускників проти вузькоспеціалізованих намірів має взяти на себе не тільки керівництво інститутів і університетів, а й держава, зокрема, в особі міністерства освіти і науки.

Принципових заперечень тут не може бути за визначенням, просто виходячи зі стратегії виживання людства. А неприципові, але серйозні заперечення можливі. Їх як мінімум два. Перше: абітурієнти в цілому ряді вузів занадто слабкі для такої стратегії. Друге: в ряді вузів скорочується набір, відповідно доводиться скорочувати викладачів, урізати предмети та ін. Як то кажуть, не до жиру, аби живу. Дійсно, виживання вузів, а, отже, індивідів, як і окремих країн, не менш важливе завдання, ніж виживання людства. Одне без іншого неможливо. Але тому то і потрібне нове Просвітництво, щоб всі зрозуміли не просто важливість, а нагальну необхідність нового світогляду. Тоді і хороші рішення не змусять себе довго чекати.

Список літератури

1. Афанасьев О.І., Василенко І.Л. Трансдисциплінарність та проблема професіоналізму *Філософія та гуманізм*. Наукове видання. Вип 3. Одеса: ОНПУ, 2016. С. 9-17.
2. Афанасьев А.И. Философия как часть образования в техническом вузе *Материали Міжвузівського Круглого Столу «Філософія: сьогодні, завтра й навіщо», 19 листопада 2015 р.* Одеса, 2015. С.26-29
3. Бородіна Н. Філософія у мережі віртуальних освітніх технологій // *Філософія та гуманізм*. 2016. Вип.1(3). – С.24-35.
4. Дейлі Г. Поза зростанням. Економічна теорія сталого розвитку. – К.: Ішелсфера, 2002. – 298 с.
5. Матеріали Міжвузівського Круглого Столу «Філософія: сьогодні, завтра й навіщо», 19 листопада 2015 р. / Відп. за випуск професор Жарких В.Ю. – Одеса, 2015. – 65с.

6. Рибка Н. Інституційний вимір освітнього простору у глобальному інформаційному суспільстві *Філософія та гуманізм.* – 2015. – Вип. 2 (2). – С.70-77.
7. Фромм Э. *Иметь или быть.* – М.: Прогресс, 1990. – 336 с.
8. Эрн В.Ф. *От Канта к Круппу Сочинения* – М.: Правда, 1991. – С.308-319. URL: http://vladimir-ern.narod.ru/Mech-I-Krest/ERN_Mech-i-Krest-04_Ot-Kanta-k-Kruppu.html
9. Come On!: Capitalism, Short-termism, Population and the Destruction of the Planet URL <https://www.clubofrome.org/report/come-on/>

Alexander Afanasyev, Irina Vasilenko

"COME ON!": A NON-ALTERNATIVE CHOICE

The Roman Club, in its anniversary report "On on!", called for a new Enlightenment, a holistic outlook, a planetary civilization, an alternative economy. All this could be expressed by the formula: we need a new human world. This formula is an alternative: in the current world with the current outlook, education and education, consumer-oriented economy, ideological and political confrontation, humanity will die.

A new world must begin with a change in worldview. Worldview is traditionally explored by philosophy. Therefore, philosophy in these processes comes to the fore. But philosophy is not alone in carrying out a restructuring of the outlook, because outlook values are formed by many forms of social consciousness, modes of activity and elements of culture, for example, religion, art, science, family and school education, and even basic household practice. All this, like other channels of influence, is largely related to material consumption. The prestige of a high level of material wealth is formed both in school, in the scientific environment, and even in the church. Material consumption is served by the economy, which is provided with appropriate education and training of professionals and consumers.

Many philosophers have criticized consumerism for a long time, but then it was predominantly moral. Now such an economy is in danger of collapse. To change something we need new economic models, new strategies of education and upbringing, and they are not possible without new worldview values.

Most of the world's population does not view the present civilization crisis as a near and real catastrophe. This is why we need a new Enlightenment, with other estimates, of both the human mind and the prospects of further being.

In all educational and educational programs it is necessary to introduce the idea of integrity: holistic world, holistic man, holistic science. After all, all human knowledge today is made up of non-integrative parts. The ideas of interdisciplinary and transdisciplinary strategies are moving too slowly into the practical realm. The existing system of education and training of specialists in narrow areas with narrow specific knowledge at its best gives highly qualified specialists, well prepared for the existing system of production and science. But it is not in general consistent with the survival strategy of mankind, in particular because of the lack of integrity of the knowledge obtained.

From all of the above it follows an important conclusion for higher education activities. It is necessary to form a well-educated person, whose education will fit his special knowledge, and not vice versa: education should not fit into the special knowledge.

Keywords: Roman club, holistic worldview, new Enlightenment

References

1. Afanasyev O. I., Vasilenko I.L. (2016) Transdisciplinarnist ta problema profesionalizmu [Transdisciplinarity and the problem of professionalism] *Filosofiya ta gumanizm. Naukove vidannya*, Vip. 1(3), Odesa, ONPU, P. 9-17.
2. Afanasiev A.I. (2015) *Filosofiya kak chast obrazovaniya v tehnichestkom vuze* [Philosophy as a part of education in a technical college] *Materiali Mizhvuzivskogo Kruglogo Stolu «Filosofiya: sododni, zavtra y navischo»*, Odesa, P.26-29.
3. Borodina N. (2016) *Filosofiya u merezhi virtualnih osvitnih tehnologiy* [Philosophy in the network of virtual educational technologies] *Filosofiya ta gumanizm. Naukove vidannya*, Vip.1(3), Odesa, ONPU, P.24-35.
4. Daley G. (2002) *Poza zrostannyam. Ekonomichna teoriya stalogo rozvitku* [Out of growth. Economic Theory of Sustainable Development], Ishelsfera, Kiev, , 298p.
5. *Materiali Mizhvuzivskogo Kruglogo Stolu «Filosofiya: sododni, zavtra y navischo»* (2015) / Vidp. za vipusk profesor Zharkih V.Yu. [Materials of the Intercollegiate Round Table "Philosophy: Today, Tomorrow and Why"], Odesa, 65p.
6. Rybka N. (2015) *Institutsiyniy vimir osvitnogo prostoru u globalnomu informatsiynomu suspilstvi* [Institutional dimension of educational space in the global information society] // *Filosofiya ta gumanizm. Naukove vidannya*, Vip. 2(2), ONPU, Odesa, P.70-77.
7. Fromm E. (1990) *Imet ili byit* [To have or to be], Progress, Moscow, 336p.
8. Ern V.F.(1914) *Ot Kanta k Kруппу* [From Kant to Krupp] *Compositions*, Moscow, Pravda, P.308-319. Available at http://vladimir-ern.narod.ru/Mech-I-Krest/ERN_Mech-i-Krest-04_Ot-Kanta-k-Kruppu.html
9. Come On! Capitalism, Short-termism, Population and the Destruction of the Planet (2017) Available at <https://www.clubofrome.org/report/come-on/>

Стаття надійшла до редакції 20.05.2019

ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ В ГАЛУЗІ НАУКИ

Ярослав Безрученко

Співвідношення толерантності та стандартів наукового пізнання – ця проблема становить ключ до вирішення проблем наукової істини та спротиву постнекласичної ситуації постправди. Принцип толерантності повинен бути залученим у науку, але застосування цього принципу повинно корелюватись з самоповагою та повагою до інших та в вмінням аргументувати свою власну позицію.

Ключові слова: *постправда, толерантність, наукове пізнання, поза наукове пізнання.*

Толерантність - термін, що позначає терпимість до іншого світогляду, способу життя, поведінки і звичаїв. Але де закінчується область науки, та починається тотальне прийняття будь-яких ідей і впровадження їх в наукове товариство? Чи можливе створення розколів в суспільстві між прихильниками виключно доказових наукових фактів і суспільством побудованому на принципі тотальної толерантності? Проблема застосування принципу толерантності до наукового досвіду створює цілу низку проблем: чи можливо впровадження концепції толерантності Локка до науки? Чи вирішують його принципи поставлене завдання? Що є науковим фактом, і чи є науковий факт - непорушною істинною? Чи можливе застосування толерантності до псевдонаукам? Або толерантність - соціальна проблема, для якої немає місця в науковому середовищі?

Чи можливо перевизначення науки, її реформатування згідно з принципами терпимості? Що робити, якщо науковий факт ображає почуття людини, або принижує його гідність? Чи є науковий погляд в такому випадку проявом інтолерантності?

Мета дослідження - вирішення проблеми використання принципів толерантності в науковому середовищі, вирішення конфліктів наукових фактів і людей, пригноблених цими фактами.

Аналіз останніх публікацій Одним з перших цю проблему досліджував П. Фейерабенд, коли запропонував радикальну вимогу наукової толерантності, відомою як принцип «Все підійде». Із сучасних досліджень слід зазначити роботи Касьянова Є. І., Виноградова Н. І. «Чи повинна бути толерантність безмежною?» та Мосолової С. Ю. «Толерантність в аспекті різних наукових напрямків».

Helmut Pulte зауважує, що на перший погляд, «терміни "толерантність" і "наука", стосуються досить неоднорідних або навіть чужих областей людської поведінки та людських дій»[Pulte, 2014]. Толерантність – це термін з царини етики, розташована в полі суб'єктивних чеснот і поглядів, таких як повага, розуміння, терпіння. Це не вимога - на зразок законів фізики або критеріїв наукового пізнання, а скоріш чеснота, межі релевантності та застосування якої досить важкі визначити. На відміну від неї наука представляє об'єктивність у

кращих випадках – «істинність, точність, демонстрація та емпірична перевірка, фіксовані методичні правила та раціональний фундамент» [Pulte, 2014]. Толерантність нерозривно пов'язана з особистими думками та ідеологічними поглядами щодо подій світу та концепцій їхнього тлумачення. На противагу цьому наука намагається бути об'єктивною. Толерантність - це ставлення людини чи соціальної групи щодо переконань, дій чи звичок інших осіб або групи, які з певних причин розуміються як відповідні, які з певних причин також розуміються як помилкові (або, принаймні, як відхилення від прийнятих норм), і які потурають ("geduldet"), навіть незважаючи на те, що перша особа чи група можуть бути в позиція придушити або покарати протилежну сторону.

Тому багато досліджень не співвідносять взагалі толерантність та наукове пізнання, і вони існують як паралельні прямі у евклідовій геометрії – завжди неподалік, але не перетинаючись.

Але все ж таки необхідно визначити, яким саме чином можлива толерантність у межах наукового пізнання. У вирішення цього питання можна виділити наступні моделі вирішення проблеми:

1. Толерантність більш важливе поняття, ніж наукова істинність, тому виходячи з принципу толерантності наука повинна допускати множинність істин. Ось що стверджують Виноградова Н. і Касьянова Є.: «Філософія толерантності допускає множинність істин, яка відповідає множинності світоглядів в суспільстві»[Vinogradova, Kasyanova, 2012]

Плюралізм істин в науковому середовищі вимагає створення певних припущень. А саме те, що наукова істина може бути не єдиною вірною по відношенню до одного й того ж реально існуючого об'єкта. Таким чином ускладнюється і фактично знищується якесь єдність в науковій сфері. Тоді чи є сенс вивчати науку, якщо її варіантів - безліч?

2. Науковий агностицизм: проблему співвідношення наукової істини і толерантності зараз не можна вирішити. Існує складність на даному етапі розвитку науки провести чіткі межі застосування толерантності, так як кожен автор наукових робіт дає своє визначення толерантності. І багато хто з них можуть бути суперечливими один одному: «Багатозначність поняття «толерантність» робить його досить абстрактним і загальним, малодоступним для наукового дослідження, а також для розробки педагогічних методик по формуванню толерантної свідомості»[Gergovsky, 2017]. Аналітична традиція також вважає толерантність скоріше «необхідним злом» мовної бази, яка в цілому ускладнює дослідження.

3. Толерантність є виключно властивістю особистості і не повинна впливати на науку. Ця модель представлена в роботі «Толерантність в аспекті різних наукових напрямків»: «У рамках нашого наукового дослідження ми схильні розуміти толерантність як властивість особистості, що сприяє збереженню внутрішньої рівноваги і регуляції поведінки в рамках морально-етичних норм при впливі на неї чинників екзогенного характеру, що мають заздалегідь не очікуваний результат цього впливу.» [Mosolova, 2013]

Дане розуміння толерантності істотно обмежує її вплив на науку, так як воно є виключно властивістю особистості і не повинно впливати на науку. Така

концепція привносить ясність в разі мотивів для толерантного ставлення. Але чи можуть властивості особистості, які відрізняються від людини до людини впливати на прийняття наукових теорій і істин?

Також багато дослідників вважало неприпустимою толерантність у науковому пізнанні, тому що це псує науку та приводить до формування поза наукового знання, яке схоже за своєю структурою з толерантним постнекласичним мисленням «адже такі риси постнекласики, як нелінійність, неоднозначність детермінації, віртуальність, символічність та інші, значною мірою притаманні і позанауковому знанню»[Shevchuk, 2018].

Схожих поглядів дотримуються релігійні дослідники, які вважають толерантність вториною по відношенню до категорії Істини: «Наша толерантність і повага до інших та їхніх вірувань не означає, що ми маємо полишати нашу відданість усвідомленим нами істинам і укладеним нами завітам. Ми є бійцями на війні між істиною і помилкою. Не існує нейтральної території. Ми повинні відстоювати істину навіть тоді, коли виявляємо толерантність і повагу до вірувань та ідей, що відрізняються від наших, і до людей, які мають ці вірування та ідей»[Oaks, 2011].

4. Принцип вибірковості толерантності:

Засновником цього принципу можна вважати Д. Локк, який стверджував, що «папістами не повинні користуватися благом терпимості, тому що там, де вони володіють владою, вони вважають своїм обов'язком заперечувати її за іншими»[Lock, 1974]. Якщо інтерпретувати цей вислів, то необхідно бути толерантним лише до тих, хто сам проявляє толерантність. Цей вираз допомагає уникати певних конфліктів, але вирішує він їх? Локк описує терпимість, як благо, яке можна відбирати, в залежності від поведінки і якостей людини. Але також таке визначення вносить певний парадокс. Якщо ти надходиш не толерантно по відношенню до того, хто не заслуговує терпимості людини, то ти сам стаєш не заслуговує толерантності людиною. Цей парадокс в кінцевому підсумку призведе до тотальної загальної інтолерантності. Можна зробити припущення, що людина не перестає бути вартим толерантності при прояві нетерпимості до людей, які на це не заслуговують. Але хто буде визначати людей, які не мають права на толерантне ставлення до них? Внутрішні оцінки одного і того ж людини можуть різнитися в залежності від картини світогляду і відомих фактів про цю людину, що може привести до несправедливості, що є негативним яскістю. Відносно науки даний принцип можна застосовувати в розрізі прийняття певної науки і толерантного ставлення даної науки до загальноприйнятих науковим догмам. Якщо ж наука агресивно і нешанобливо ставиться до наукових надбань, то і сама ця наука стає «не заслуговує терпимості» в науковому товаристві.

5. Толерантність необхідна науці, тому що вона захищає її від догматизму. Такий принцип стверджує Декларація принципів толерантності, що затверджена резолюцією 5.61 Генеральної конференції ЮНЕСКО від 16 листопада 1995 року, стаття 1 параграф 3: «Толерантність - це поняття, що означає відмову від догматизму, від абсолютизації істини ...»[Declaration, 1995]. Це визначення співзвучно з концепцією епістемологічного анархізму П. Фейєрабенда. Тобто відмова від будь-якого догматизму, вільний вибір в яку наукову концепцію

вірити, який дотримуватися. Фейєрабенд вважав наявність об'єднують ідей програм - ворогом науки. Кожен є вільним розвивати будь-яку, нехай і саму абсурдну ідею. Але з цієї точки зору людство може зануритися в процес деградації, коли все сучасне технологічне розвиток буде сповільнюватися або може взагалі зупинитися. У разі якщо кожен дослідник буде приймати тільки свою точку зору як істину і ігнорувати критику інших, яка, навпаки, могла б удосконалити дослідження.

Наука, як інститут, являє собою систему взаємозв'язків, визначених теорій. Вчені, дослідники в свою чергу ставлять як мету вивчення, розширення, пояснення реально існуючих подій. Толерантність же зі свого боку дає свободу вибору і забезпечення принципів терпимості дозволить всім вільно висувати ідеї. Як тоді не перетворити науку в збірник фантазій, а не реально доведених фактів? Для цього необхідно на високому рівні позначити чітку межу вседозволеності і науки. Область науки і її прав повинна обмежуватися чітко доведеними і ніким ґрунтовно не спростованими фактами. Факти ж повинні бути перевірені неодноразово цифрові, графічні, або інші виміри подій, чия ймовірність появи при повторних експериментах прагне до 100%. Таким чином можна точно провести кордон. При розробці та виставленні власних ідей в наукове середовище дослідник повинен бути готовий до критики прийнятими реальними фактами, поза його особистого світогляду. І якщо зможе довести незначність цієї критики, або зруйнувати її контрприкладом, тоді зможе претендувати на прийняття своєї ідеї. І потрібно бути готовим до того, що з часом вона може бути спростована ґрунтовно. З такою ідеалістичної точки зору, неприйняття світового надбання науки лише гальмує процес. Тотальне прийняття будь-яких ідей, з недостатньою доказовою базою, допустимо лише з їх ґрунтовної доказовою базою, в іншому випадку їх впровадження в наукове співтовариство зробить це суспільство рівнозначним письменників-фантастів.

Вчені намагаються вписати своє ім'я в історію, забуваючи про те, що головна мета науки - пізнання існування людства. В такому випадку має сенс лише об'єднуватися заради досягнення максимальних результатів. Але тут теж важливо не забувати, що нова ідея може зруйнувати і не одну попередню доведену ідею. В такому випадку дослідник, який запропонував таку ідею, повинен надати відповідні докази, факти, що руйнують ті ідеї. Тобто робота по спростуванню ідеї повинна мати такі ж доведені факти, і за фактом може бути рівнозначною за значенням з роботами, що пропонують будь-які ідеї, а не спростовують їх. Тоді також слід вказати, що науковий факт не є непорушною істиною, що стверджував ще «принцип фальсифікації» Поппера[Popper]. Будь-яка теорія повинна мати можливість бути спростована, в іншому випадку - вона не може претендувати на науковість.

По суті, в сучасному світі вже створено подібне суспільство. Якщо уявити, що все-таки воно вдосконалюється, яка ймовірність того, що в світі виникне конфлікт між вченими і послідовниками тотальної толерантності? Ймовірність такого конфлікту, при повному дотриманні правил терпимості обома сторонами зводиться до нуля. Так як представники ідеї тотальної толерантності повинні так само толерантно ставитися до тих, хто вважає, що в світі не існує

плюралізму істин.

Чи можливе застосування толерантності до псевдонаук? Ця проблема хвилювала багато дослідників, але тут варто уточнити, що ж являють собою псевдонауки. Псевдонаука - діяльність або вчення, свідомо чи несвідомо імітують науку, але, по суті, такими не є. Іншими словами - відсутність достатньої доказової бази. Але навіть у таких ідей є свої прихильники. Якщо слідувати принципу плюралізму істин, наукове і псевдонаукове суспільстві повинні існувати досить мирно. За принципом Локка, це мирне існування має бути мирним лише до того моменту, поки одні з них не захочуть нав'язати або знищити інших. Конфлікти такого роду мають кілька варіантів рішень:

1) Сторона, яка почала конфлікт, повинна або надати переконливі докази, або забрати свої звинувачення.

2) Сторона, по відношенню до якої почали конфлікт, може ігнорувати його.

Толерантність має місце в науковому середовищі лише в обмеженому вигляді. Тотальне прийняття, без доказової бази, неможливо для нормального функціонування науки, як такої. Можуть існувати альтернативні доказові бази, які потребують у взаємній повазі, для існування. Принцип епістемологічного анархізму проголошує відсутність критеріїв істинності знання. Якщо з'єднати теорії «фальсифікації» Поппера та «епістемологічного анархізму» Фейєрабенда то можна отримати досить цікаву картину світу. Але знову ж таки, це вимагає прийняття плюралізму істин, що в реальному світі не спостерігається. Будь-науковий об'єкт можна розглянути з різних сторін, але він буде все тим же фізичним об'єктом. Розглянуті фактори, дані можуть бути неправильними або правильними, але це не змінює об'єкт, що вивчається, його властивості. Він може бути недостатньо вивчений, але це буде все той же об'єкт. Тому говорити про плюралізм істин в такій картині світу немає можливості. Так як істина одна - досліджуваний об'єкт.

А невизначеність, і безліч істин з наукової точки зору існує в квантовій фізиці, але ця область ще недостатньо вивчена, щоб робити остаточні висновки, тому варто уточнити, що лише на даний момент це так.

Наука вимагає реформатування, якщо ми захочемо, щоб вона слідувала основним принципам толерантності. Але чи буде вона тоді приносити користь? Адже кожна нова ідея буде лише збільшувати загальну ентропію приносячи лише різночитання і невизначеність. Наприклад, для появи першої фотографії чорної діри працювала група їх більш ніж 200 вчених [TSN, 2019]. Якби ця група поділялася на ті, хто приймає різні закони фізики, не вийшло б такого результату, через постійно виникаючих конфліктів всередині групи. Так що об'єднання вчених навколо однієї наукової концепції лише збільшує їх ефективність.

Але що робити, якщо знайдений науковий факт ображає почуття людини, або принижує його гідність? Чи є науковий погляд в такому випадку проявом інтолерантності? Якщо дивитися з точки зору конвекції про права людини, то так. Але з точки зору логіки, якщо людину ображає це, і у нього є докази, що спростовують цей науковий факт - він повинен домагатися його скасування. Але

якщо цей факт є кінцевою істинною, не може бути спростований, і ображає почуття людини, що робити в цьому випадку? Згідно з принципами толерантності наукове співтовариство не має права переконувати образити людину. При цьому спростовувати даний факт не представляється можливим. Тут теж є кілька варіантів рішень, але найоптимальнішого варіанта рішення поки немає. Можна просто заморозити конфлікт, не змінюючи наукового факту, ігноруючи образу. Можна допомогти образившись в поясненні, що це є фактом на даний момент, але може зміниться при наявності спростовують фактів.

Вирішення описаних проблем може посприяти редагування і прийняття на офіційному рівні наукового методу і при цьому ігнорування робіт, які не проводилися науковим методом. Ігнорування, але не активне приниження, або образа.

Висновки:

Толерантність у сучасному науковому суспільстві стає чеснотою як етичною, так і епістемічною: чеснота, не відмовляючись від думки, що наука - це раціональний і прогресивний світогляд. Толерантність вимагає від вченого бути послідовно раціональним – аргументувати власні гіпотези, з терпимістю ставитися до критики – саме це допомагає науці не перетворитися на ідеологію. Толерантність допомагає ствердити стандарти наукової критики та її сприйняття: необхідно терпимо ставитися до того, що вважають люди, і при цьому використовувати максимум можливостей для того, щоб наукові факти мали динаміку, що не були закритими, могли бути спростовані. Даний прояв толерантності лише поліпшить сучасну науку.

Список літератури

1. Герговський О. Як врівноважити істину і толерантність. URL: <https://apologet.com.ua/society/nebezpeka-tolerantnosti/>
2. Даллін Х. Оукс Як врівноважити істину і толерантність. URL: mormonnewsroom.org/article/-truth-and-tolerance-elder-dallin-h-oaks.
3. Касьянова Е. И., Виноградова Н. И. Должна ли быть толерантность безграничной? URL: <http://www.gramota.net/materials/3/2012/6-1/24.html>
4. Локк Дж. Локк Дж. Опыт о веротерпимости. *Сочинения: в 3 т.* Т. 3, М.: Мысль, 1988. С.66-90.
5. Мосолова С. Ю. Толерантность в аспекте различных научных направлений. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/tolerantnost-v-aspekte-razlichnyh-nauchnyh-napravleniy.pdf>
6. TCH. URL: https://ru.tsn.ua/nauka_it/pervoe-foto-chnoy-dyry-chno-imenno-na-nem-izobrazheno-i-pochemu-eto-vazhno-rasskazyvaem-maksimalno-prosto-1327794.html
7. Фейєрабанд П. Против метода. Очерк анархистской теории познания. Против методологического принуждения *Избранные труды по методологии науки.* М., 1986, С.125-467
8. Шевчук С. Ф. Наукове і позанаукове знання: становлення проблеми *Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць /* Гол. ред. В. М. Вашкевич. – К., 2018, Вип. 130 (3), 470 с.
9. Popper K. R. (1934): *The Logic of Scientific Discovery (Logik der Forschung, 1934).* London: Hutchinson 1980, 278 p.

10. Pulte H. Tolerance in science from a philosophical perspective. an essay on its forms and its necessity in modern times *Ruhr University Bochum Helmut*. Vol. 11 Issue 1 (2014), pp. 127–139 http://www.orbisidearum.net/pdf/issue_2_article_16.pdf

Bezruchenko Yaroslav

PROBLEMS OF THE APPLICATION OF TOLERANCE IN THE SCIENCE

The relation between tolerance and standards of scientific knowledge is the key to solving the problems of scientific truth and resisting the post-non-classical situation of post-truth. The principle of tolerance should be involved in science, but the application of this principle should be correlated with self-respect and respect for others and the ability to reason with one's own position. Keywords: post-truth, tolerance, scientific knowledge, outside scientific knowledge

Tolerance in today's scientific society is becoming virtue both ethical and epistemic: because without tolerance we lost the idea that science is a rational and progressive worldview. Tolerance requires the scientist to be consistently rational - to argue his own hypotheses, to tolerate criticism - this is what helps science not to become an ideology.

Tolerance helps to assert standards of scientific criticism and its perception: we must tolerate what people think, and at the same time use the maximum of opportunities for scientific facts to have dynamics that are not closed, can be refuted

Keywords: *post-truth, tolerance, scientific knowledge, outside scientific knowledge*

Reference

- Gergovsky A.(2017) How to balance truth and tolerance. Available at: <https://apologet.com.ua/society/nebezpeka-tolerantnosti/>
- Dallin H Oaks.(2011) Truth and Tolerance. Available at: mormonnewsroom.org/article/-truth-and-tolerance-elder-dallin-h-oaks.
- Kasyanova E, Vinogradova N.(2015) Should tolerance be infinite? Available at: <http://www.gramota.net/materials/3/2012/6-1/24.html>
- Locke J. (1988)The experience of tolerance. *Works*: in 3 volumes T. 3, *Mysl*, M., P.66-90.
- Mosolova S.(2015) Tolerance in the aspect of various scientific directions. Available at: <https://cyberleninka.ru/article/n/tolerant-v-aspekte-razlichnyh-nauchnyh-napravleniy.pdf>
- TCN. Available at: https://ru.tsn.ua/nauka_it/pervoe-foto-chernoy-dyry-cto-imenno-na-nem-izobrazheno-i-pochemu-eto-vazhno-rasskazyvaem-maximal-simple-1327794.html
- Feyerabend P.(1986) Against the method. Essay on the anarchist theory of knowledge *Against methodological coercion Selected works on the methodology of science*. M., P.125-467
- Shevchuk S(2018) Scientific and extra-scientific knowledge *Gilei problem: a scientific bulletin. / Guillaume Publishing House*, Kyiv, N. 130 (3). - 470 sec.
- Popper K. R. (1934): *The Logic of Scientific Discovery* (Logik der Forschung, 1934). *Hutchinson*, London: 1980, p. 278
- Pulte H.(2014) Tolerance in science from a philosophical perspective. an essay on its forms and its necessity in modern times *Ruhr University Bochum Helmut*. Vol. 11 Issue 1 (2014), pp. 127–139. Available at: http://www.orbisidearum.net/pdf/issue_2_article_16.pdf

Стаття надійшла до редакції 20.05.2019

УДК 81.373.48

ДИСКУРС САМОІДЕНТИФІКАЦІЇ В МЕМАХ

Наталія Бородіна

Стаття присвячена дослідженню еволюції інтернетмемів та їхньої ролі у визначенні самоідентифікації. Проаналізовано біологічні, соціальні та культурні аспекти даного явища. Визначені основні тенденції генерації мемів, досліджені причини появи «котомемів» та самовизначення людини через продукування та репости мемів

Ключові слова: *мем, інтернет-мем, соціальні мережі, форсед-мем, котомеми*

Замість ранкових газет день у середньостатистичної людини сьогодні починається з огляду картинок у новинах, інстаграмі та розважальних пабліках. Тим, кому з цих картинок пощастить – стануть мемами (більш коректна назва – інтернет-меми, далі «меми» вживаються саме в значенні інтернет-мемів). Саме меми стали своєрідною сповіддю нашої культури. Через аналіз популярних мемів можна багато дізнатися про культурні процеси, зокрема про самоідентифікацію людини у суспільстві.

Але проблема мемів є дещо маргіальною для філософії. Серед дослідників мемів слід відмітити тих, хто розвиває культурологічний аспект [Голубева А.Р., Семилет Т.А., 2017], [Олешкова А. М., 2017], лінгвістичний [Фомін І. В., 2015], [Сайдова З.Е.,2017] та психологічний [Лисенко Е.Н.,2017]). Філософський аспект представлений менш розширено [Белкін Ю.А., Куценко Є.В., 2014], [Канашин С.В.2018]

Не зважаючи на це, несправедливо бачити в темі мемів тільки прикладну, або розважальну мету. Перші дослідники мемів (особливо Докінз [Dawkins R., 1976] вважали, що саме меми стануть потужними інструментами керування соціумом. Схожі ідеї припускали наступні дослідники, що нині вже вважаються класиками вивчення мемів: Р. Броди [Brodie R.,1996], Т. Бретт [Brett T.,1995], К. Хенсон [Henson K.,1998], С. Блекмор [Blackmore, S. ,1998] та інші.

Згідно з останніми дослідженнями само ідентифікація вже не є головною характеристикою мемів, тому що "меми-самоідентифікації" були характерні до 2013 років, коли були популярні готові фотографії з людьми, в яких користувач інтернету міг впізнати свою соціальну групу. А зараз більш типовими є таке явища як «меми-реакції на події». Проте гіпотеза дослідження полягає у тому, що тема самоідентифікації не зникла, а прийняла іншу форму в сучасному мемі.

Мета даної роботи – проаналізувати еволюцію мемів та визначити роль мемів останніх років у самоідентифікації людини.

У широкому тлумаченні мем – це будь-яка «вірусна» ідея (зображення, відео, пісня, анекдот), яка завоювала прибічників, та розповсюджується з додаванням змін від нових прибічників. Фактично будь-яке популярне явище може бути досліджено засобами меметики. Але з самого початку вивчення мемів вчених більш за все хвилювало питання, чому деякі ідеї стають вірусними, а

деякі – ні.

Згідно з дослідженнями Р. Броуді, у вираші знаходяться ті меми, які апелюють до наших базових потреб: почуття приналежності до суспільства, прагнення виділитися, турбота, схвалення, підкорення авторитетам [Brodie R., 1996].

Це відкривало величезний простір для маніпуляцій – якщо апелювати к вищезгаданим потребам, можна було штучно створювати меми, щоб прищеплювати людуству якісь ідеї – так з'явилась тема forced mem.

Але штучно створені меми не мали такого успіху, а останні дослідження взагалі з'ясували, що вихідний меседж мемів часто змінюється настільки, що після циклу розповсюдження більш нагадує свою протилежність:

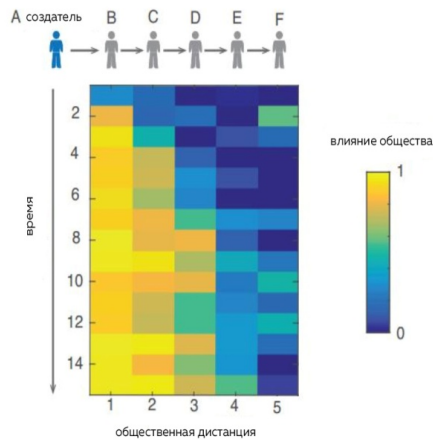

Рис.1

Як показали недавні дослідження Інституту Планка, «меседж» вихідного мема (і тут не важливо, виражений він класичною мемо-картинкою, «вірусним відео» або текстом) при передачі доходить без змін лише до третього учасника соціальної ланцюжка (на малюнку він позначений жовтим кольором), після цього сенс починає істотно спотворюватися (початковий колір зникає після третьої передачі) [Lishchuk O., 2018].

Тому ідея доносити до суспільства інформацію через меми досить ризикована – навіть якщо суспільство і підхопить цю ідею, то мем може стати популярним в тій фазі, в якій початковий сенс вже непоправно змінився. Наприклад, картинка/вираз «батько, що ридеє і Карл» зовсім не припускала, що стане синонімом банальності і надмірного вираження почуттів: спочатку у фільмі «Ожили мерці» у батька Карла були цілком небанальні проблеми і почуття його в цьому епізоді цілком виправдані.

Рис.2

Після відкриття «The Familiarity Backfire Effect» [Lewandowsky, 2017] до меметики стали ставитися з ще більшою обережністю: коли людина отримує інформацію у форматі «спростування міфів», в його пам'яті з часом стирається позначка «спростування», і він пам'ятає тільки сам науковий міф. При цьому забуваючи, що це міф.

До відкриття Бэкфайр ефекту, вчені думали, що знайшли рецепт правильної розкрутки мемів: раніше спеціально придумані для суспільства «форсед-меми» були занадто серйозні, а щоб стати популярними, треба зробити меми з іронією і сарказмом, тоді молодь їх підхопить. Так, підхопить, тільки в пам'яті іронія і сарказм, закладену в мемі, може загубитися і люди запам'ятаємо тільки сам прецедент.

У 2019 році вчені вже не покладають на меми такі великі надії, ефект таргетування реклами дає більший вплив та працює більш ефективно (людина отримує меседж, котрий відповідає профілю її зацікавлень та відповідно схвально на нього реагує – саме так побудував рекламу переможець останніх президентських виборів), на протигагу мемі, який функціонує хаотично, та спрогнозувати його вплив та зміни дуже важко.

Некорректно сказати, що мем взагалі не має ніякого впливу на суспільство. Цей вплив складно прогнозувати, але він є.

Еволюція сучасного покоління витіснила текстові меми, та зробило менш популярними аудіо-меми (наприклад, традиція розповідати анекдоти майже згасла), але відео та візуальні меми мають величезний вплив. Традиційний мем – це зображення з текстом, яке було згенероване в інтернеті та може бути модифіковане користувачами. Сучасні меми дуже відішли від готових шаблонів 2007-2013 років, коли існували готові бібліотеки шаблонів мемо-образів, до яких користувач просто додавав свій текст: злий школяр, цинічний препод, філологічна діва тощо [Borodina N., 2016].

Спочатку традиційні для XXI століття візуальні меми генерувалися у межах відео-ігор (2006-2010 роки), у 2009-2013 найбільш інтерес викликали меми соціальних груп (ті самі злі школярі та інші), у 2014-2017 році за допомогою мемів стали намагатися вирішувати соціальні проблеми (наприклад Ждун та інші), з 2014 по 2019 стали популярні меми-реакції на події. Наприклад: «ти бачив вже свіжі меми про політичні дебати»?

Меми 2019 року вже свідомо ставляться до здатності змінюватися: народжуються «багатоповерхові» конструкти, в яких експериментують з багатьма сенсами. Жарт про «замислюйся про те, про що ти зараз мислиш» набирає нові оберт.

Рис. 3

Художник Duran 15 липня заповнив у «ВКонтакте» старий мем про те, що у фразі «Pacific Ocean» все «з» читається по-різному. Користувач зауважив, що у картинку три смислових рівня. Перший – це самий лінгвістичний жарт. Другий – це реакція людини на неї. Третій – діалог з дівчиною, яка цікавиться, що не так. Він запропонував погратися з рівнями змістів – скільки ще можна додати?[Duran, 2019]

Останній варіант містить більше 30 змістовних посилань до інших мемів, відповідно біля сотні додаткових змістів.

Рис. 4

Тобто окрім традиційної розважальної функції мем перетворився на поле для гри з концептами, сенсами та дискурсами.

Кожен з мемів, навіть суто розважальних, має у собі величезний потенціал

аналізу подій у суспільстві, та аналіз цінностей та стереотипів споживачів мемів. Щоб зробити такий аналіз можливим, було створено декілька порталів з мемузбереженнями, та щотижневе та щорічне чартування, з виявленням того, який мем був найпопулярнішим серед користувачів інтернету (аналізується кількість лайків у соціальних мережах та кількість переходів за посиланням, репостів та змін вихідного зображення тощо). Світові меми досить відрізняються від українських або російських. Наприклад мем «На доньшке» (про насилля та гендерні стереотипи), який стає топ-мемом взимку 2018 - практично невідомий за межами Росії. А от мем «If You Don't Love Me at My» не отримав підтримку ні в Росії, ні в Україні, хоча був у всіх світових чартах мемів 2018.

Листи популярності мемів дуже швидко змінюються та є здебільшого реакціями на світові події, наприклад чарт 2019 був би неможливим у 2018 році, тому що більшості інфоповодів ще не існувало: фінал Гри престолів, роман Леді Гагі, фінал Месників та багато інших медійних та випадкових факторів (наприклад, яйце що набрало мільйон лайків в інстаграмі).

Але є дуже цікава подробиця – у всіх останніх роках у топ-мемах є дещо спільне – у першій десятці завжди є меми про котів. У топ-100 мемів року приблизно чверть з цих мемів (кількість відрізняється залежно від сайту-упорядника топ-мемів) є меми про котів.

Чому саме коті? Історія європейської культури до кінця XX століття не відрізнялась якимось особливим ставленням до котів. Вони іноді згадуються у якості інфоповодів, але як атрибут, наприклад кішка у англійській казці «Дік Уїтгінгтон та його кішка» – кішка там з'являється у якості механізму для винищення гризунів, який вдалося вигідно продати. Ніякого інтересу до цього механізму герой не виявляє. Ніякої поваги та тим більш «мімімі» герой не відчуває. Незважаючи на величезну популярність казки про те, що Дік збагатів завдяки кішці, на пам'ятнику Діку кішки не має.

У книзі Р. Кіплінга кіт – це створіння, яке намагалося перехитрувати людину, але людина зобов'язалася: «кидати в кішку двома чобітьми й кремінним тесаком (трьома речами) щоразу, коли зустріну»[Kipling G., 1902]. Тобто до популярності кішкам було дуже далеко, та свячений статус, яка мала кішка у давньоєгипетський та грецький культурі був невідворотно втрачений.

Але з кінця XX століття коти проникли в меми та інфоповоди та навіть є фразо «постити котиків», яка може бути у зневажливому контексті – наприклад, коли відомий художник О. Ройтбурд зауважує у своєму блозі, що він знайшов сина Сальвадора Далі, але той «постить котиків» [Roitburd, 2019]. А може бути навпаки рекомендацією, у контексті бути вищим за всі негаразди та холівари цього світу, та постити світлих та добрих котиків.

Меми про котів дещо відрізняються від більшості сучасних мемів, тому що вони не є відображенням подій. Сучасна меметика через меми вивчає процеси у суспільстві – що було важливим для людей у той час? Чому саме це? На які цінності спиралися ці люди, на підставі чого приймали рішення?

Ця стратегія досить ефективна, але не у випадку з котами. Тому що меми з котами нічого не скажуть нам ні про ситуацію у світі, ні про популярні медіа-події. Меми з котами статичні, вони ніби існують окремо від всього світу, який

бурхливо змінюється, та меми сповіщають нас про ці зміни.

Є декілька мемів-винятків, у яких коти якось взаємодіють з подіями у світі. Серед яких у українському просторі можна відзначити мем «Баба і кіт» (реакція на політичні події – бабці краще переписати хату на kota, ніж віддати онукові, що голосував за Януковича). Але кіт там не є самостійним персонажем, а є тільки ілюстрацією, та майже не несе самостійного змістовного навантаження), а у світовому медіа-просторі – «Гуся, кіт Капітана Марвел» (насправді це не кіт, а прибулець – флеркен). Тобто аналіз винятків тільки підтверджує правило, що меми відображають світ, а от меми про котів відображають щось інше.

Що саме відображають коти у мемах, чи дійсно вони є статичними та не змінюються відповідно з подіями всесвіту? Що вони тоді репрезентують і чому з'являються в топах найпопулярніших мемів?

Перший котомем, що став дійсно вірусним та захопив майже всі країни всесвіту, став кіт з мультфільму «Шрек» у 2004.

Рис. 5

Сюжет мультфільму не був алегорією на якісь останні події у світі, хоча і мав декілька жартів на крос-культурні конструкти, більш зрозумілі для американської культури (жарти з інших фільмів, які були показані з іншого боку). Але мем про kota виходить за систему посилань, більше це схоже на нашу спробу замислитися про те, що колись Ніцше назвав шляхом до надлюдини. У роботі «Антихристиянин»[Nietzsche F., 1888] він зауважує, що слабкість заразна. Тобто навіть дуже самостійна людина, що схильна все вирішувати сама, та не покладається на інших, може у якийсь час вирішити, що бути слабким та просити про допомогу вигідніше, тому що це заощаджує безліч ресурсів. Чи може кіт у мультфільмі «Шрек» вирішувати проблеми сам? Так. Чи буде він вирішувати їх сам, якщо можна зробити величезні очі, що благають про допомогу? Ні. Тому що очі працюють краще та дають 100 відсотковий результат.

Сумна істина у тому, що Ніцше у намаганні зробити нас сильними програв. Слабкість стала вважатися милою та корисною, якщо ти вмієш її використовувати. Саме це зображення стало символом студентів на сесії, та будь-яких милих пройдисвітів, які використовують у шахрайстві те, що вони милі. «Ну будь-ласочка», – кажуть очі kota-пройдисвіта і вже ніхто не встоїть.

Цю рису «милісті» коти зберігали майже у всіх варіантах мемів.

Мем про «кота-пройдисвіта з великими милими очима» люди трансливали серед мемів ще і як попередження та як можливість легкої маніпуляції. Тут можна сказати, що у християнстві коти переважно були символами зла, а от християнські цінності ображались через символи риб та птахів. Ідею «диявольських хитроців» через милий вигляд можна зустріти у котомемах доволі часто, але вона не є наразі основною рисою само-розуміння.

Рис.6

Кіт в даному мемі є небезпекою чи диявольською істотою? Ні, але він нагадує нам про обережність. І ми, і інші люди використовують свою милість та удавану слабкість, щоб скористатися допомогою інших. Ми такими є, треба прийняти це та не забувати: окрім того, що ми іноді стараємося випросити зайву допомогу, хтось так же використовує нас.

У 2007 одним з найпопулярніших мемів стає «кіт та чизбургер». Тема їжі та котів взагалі стає дуже актуальною приблизно з цього року. Раніше коти, так само як собаки, вважались чимось на зразок утилізаторів у харчовому ланцюжку: якщо вам потрібно викинути якусь їжу, то ви можете покликати kota. Навіть сьогодні є люди, які вважають, що тварини мають їсти те й саме, що люди, але якісь непотріб, що людині вже не на користь (о, ковбаса зіпсувалася? Дамо коту). Але у мемах цю рису не піддають сарказму – до цього рівня само розуміння ми ще не доросли. Поки що ми зрозуміли, що коти хтять їсти, до того ж щось смаченьке (на противагу псам, що згодні їсти все). Та від цього вони не стають гіршими. Таким чином мем «коти та їжа» стає сучасним гімном бодіпозитиву, який у пострадянських країнах сприймається досить не толерантно, якщо про це у мемах згадує хтось інший окрім котів. Але котомемам вдається трансливати цей меседж навіть тим, хто сприймає свою самоідентифікацію тільки у минулих стандартах Барбі та Кена: «Ми можемо мати не ідеальну вагу, але це не робить нас поганими».

Рис.7

Важливою ознакою тут є те, що мем не підкреслює саме вагу, а скоріш за те, що живі істоти мають природні потреби, та відмовлятися від них (як наприклад пропонувала відома телеведуча, коли радила вихованим дітям їсти тільки вдома, а в гостях вдавати ніби ти не голодний). Ти можеш хотіти їсти, або навіть зробити те, що роблять живі істоти після процесу їжі – але все одно ти можеш бути милим – саме це демонструють коти, та підказують нам шлях до більш глибокого розуміння, що то є – бути собою.

Рис. 8

У 2018 набуває популярності мем кота у хустинці, який їсть все. У нашій країні цей мем також отримав додатковий сенс – сучасні молоді люди як правило мають багато апетиту, але мало грошей. Тому у цьому коті себе впізнали майже всі мешканці гуртожитків. Так, кіт хоче їсти. Але це не негативний герой. «Я – як цей кіт», – вважають багато студентів: «Мені важко думати про навчання, тому що я весь час хочу їсти». Це інший бік проблеми – до якої межі «бути собою» –

це мило, а коли вже стає ознакою невихованості?

Миску я тоже съел

Рис. 9

З 2011 по 2014 головною рисою котів вважалося миле безглуздя як у Нянкет (2011), та Джоні Кетсвіл (2014). Нянкет викликав неабиякий інтерес у дитячої частини шанувальників мемів – саме такий символ діти вважали своїм. Багато дорослих, які ще не втратили дитяче вміння радіти життю також добре віднеслись до Нянкета, у інших він викликав зневагу – що за нісенітниця, кіт бігає, а з нього лізе райдуга? Тобто це мем можна назвати маркером дорослішання.

Рис. 9

Надмірно активний Джоні Кетсвіл, що бігає, наражає себе на небезпеку, але усюди виживає. Він стає початком тренду на самостійні мандрівки, або для деяких інфлюенсерів, що вже були у тренді – девізом цього тренду. Він частково є реакцією на події світу – появу шоу-виживання, але це не глузування з приводу шоу, а спроба визначити свою рефлексію з приводу шоу. Для більшості людей замість мандрівок у джунглях Амазонії життя є більш прозаїчним виживанням у побутових труднощах, що іноді є набагато складнішим за джунглі Амазонії.

Рис. 10

Але Джонні у мемах не завжди є персонажем для ототожнення. Іноді він постає у альтер-его, яке навмисно наражає себе на небезпеку через спробу фліртувати з левицями або провокувати бійку з собаками. Тут також можна відслідкувати мета-нарратив спроби відокремитись від медіа-простору, події якого часто не є логічними та необхідними. Трохи пізніше, саме ця тенденція відмови ідентифікувати себе з героями медіа-простору, що спеціально створювались фахівцями у фільмах, та заміна їх «комонстайл» людьми, що стали інфлюенсерами на ютуб-каналах та інстаграмі. Люди без гігантських м'язів (чоловіча версія) або підборів (жіноча версія) стали тими, на яких хоче дивитися глядач, на відміну від «понтів», до яких іноді вдається Джонні у мемах.

Проблема цінностей та пріоритетів знайшла своє відображення у мемі Лонгкет. У 2007 Лонгкет став майже уособленням всіх тих людей, що займаються нудною офісною роботою, створюють безліч графіків та схем – одного разу прийде Лонгкет, та виявиться більшим за все це.

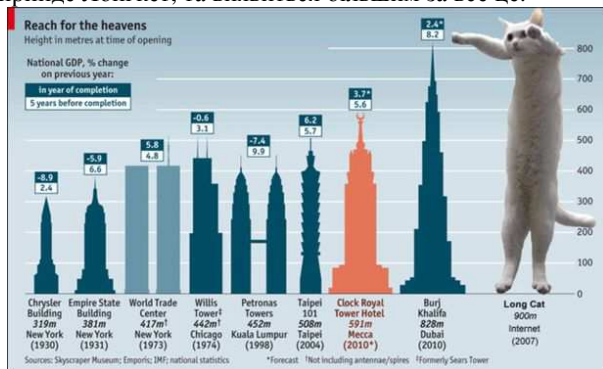

Рис. 11

Теорія поколінь свідчить, що сучасні молоді люди вже не погоджуються займатися нудною справою тільки тому, що це робота, а потрібно працювати у будь-яку ціну. Ні, сучасна людина вважає нудну роботу ознакою того, що прийде лонгкет. Що ж саме цінує сучасна людина? У відповідь на це можна згадати Широнекко.

Широнекко, один з головних мемів 2013. Він вміє відпочивати, та насолоджується цим вмінням.

Рис. 12

Але є і зворотній бік популярності майстру відпочинку Широнекко – це мем про «лапки», який став одним з головних мемів 2016-2017. Лапки – це універсальна відповідь на небажання щось робити – я не можу, в мене лапки. Саме лапки здається у наших політиків, поліції та лікарів, та багато інших верств суспільства. Але, нажаль вони при цьому не коті...

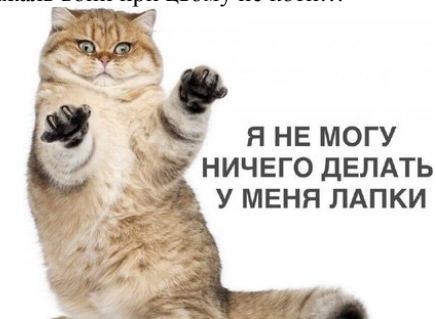

Рис. 13

Ледачий кіт став символом не тільки нероб, але й інтровертів. Але лінощі цього разу були більш пов'язані з небажанням спілкуватися з надмірною кількістю людей – навіть йти кудись розважатися, якщо найкращою розвагою ж полежати на дивані.

Я: поїдем тусити?

Друг: конечно

Мы:

Рис. 14

Мем «лапки» є дуже тонкою гранню – коли наше бажання відпочивати та не контактувати з іншими є нашим законним привілеєм, а коли це вже шкодить суспільству? Покоління міленіалів ще вміло стежити за цим балансом, а от наступні покоління вже обирають кота своїм символом саме за небажання виконувати зайву роботи та підтримувати зайві соціальні зв'язки.

«Не виходь з кімнати», як колись казав Бродський.

Рис. 15

«О ні, завтра понеділок» – каже кіт з польського мему. Коти тут показують досить велику проблему – покоління похилого віку не можуть зрозуміти, чому «ми у вашому віці 5 км у школу ходили пішки», а для вас так важко навіть відірватись від гаджетів та піти погуляти? Але нове покоління працює навіть більш ефективно, ніж попереднє, але має більш високе когнітивне

навантаження та навантаження на нервову систему, тому багато хто з них вважає, що краще б ми як коти, відпочивали не менш ніж 16 годин на добу.

У 2012 році стає популярним ще один цікавий з точки зору самоідентифікації мем – сумний кіт. Нове покоління усвідомило себе як таке, що не завжди ідеальне, може трошки хитрувати (кіт Шрека), може мати не ідеальні форми (коти-товстуні), може здаватися ледачими та несоціальними, але це є частина самоідентифікації, яка також має бути визнаною у собі.

Сумний кіт став реакцією на тиранію позитиву, що насаджувалась останні декілька десятиліть.

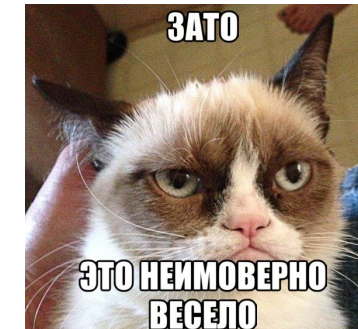

Рис. 16

Є зворотній бік цього кота – ввічливий кіт. Він навпаки завжди позитивний, завжди посміхається. Але це Adobe Photoshop, він несправжній – саме ця реакція показує нам, що немає користі «фотошопити» своє життя, якщо ви зараз не відчуваєте радощів, але намагаєтесь всіх переконати в своєму успіху, то виглядаєте такою ж мірою природно як цей оброблений у фотошопі кіт.

Рис. 17

Іноді події нашого життя вимагають від нас бути не тільки сумним, але й

розлученим. З цим пов'язана поява ще одного популярного мему про котів – «Кусь». На відміну від популярних книжок та афоризмів про стосунки, коти на мемах чесно кажуть – іноді ми «кусаємо» своїх близьких безпідставно, без необхідної причини. Цього не має у ідеалізованих моделях комунікацій, якщо любов має феномен «кусь», як наприклад у «гордошах та упередженнях», або «Дневнику Бриджит Джонс», або феномену «цундере» у аніме – це частина ритуалу залицянь, яка щезає після освідчення. А от у котів вона нікуди не зникає, так же як сварки без серйозного приводу не щезають у людей в реальному житті.

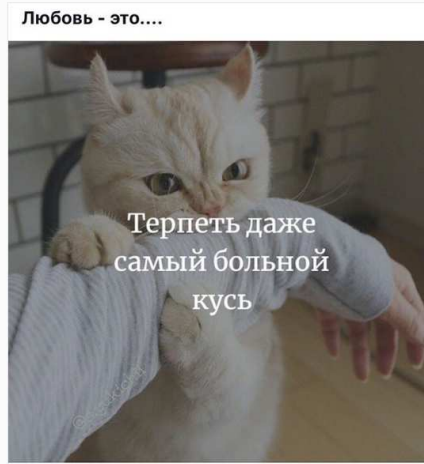

Рис.18

Таким чином, саме за допомогою котів можна окреслити спектр нових якостей, яке відкрило у собі людство останніми роками.

Висновок:

Дослідження показало, що такий різновид мемів як «мем-реакції на події» кількісно домінує в чартах, але процес самоідентифікації все одно не втрачає важливості для сучасних користувачів інтернет-мемів. Меми з самоідентифікації посідають головні місця у чартах, але через уособлення себе через Іншого – та таким Іншим зараз стають коти. Таким чином само ідентифікація здійснюється приховано через феномен "постити котиків", який показує трансформацію багатьох базових категорій як бодипозитивная, комфорта та феномену міленіалів.

Самоідентифікація у мемах – це складний процес, який потребує постійного моніторингу, що дозволяє проаналізувати нашу реакцію на світові події і через це виявити, хто ми є. Поява котів в якості «альтер-его», що проникає у меми – подія кінця II століття, до цього коти сприймалися скоріше як ворожий диявольський символ (християнство), або машинка для знищення щурів (класична європейська філософія). Самоідентифікація з Іншим, що здійснюється у котомемах є нашою спробою самоаналізу через порівняння та ідентифікацію з чимось, що не є нами, але що має всі наші негативні якості, але трансформує їх в

позитивні. Саме через котів, які у кожному році та на кожному етапі історії меметики постають у різних обличчях та характеристиках, ми можемо слідкувати за історією самопізнання та самовизначення людства.

З початку 2000х років саме коти уособлюють зміни, що відкрило у собі сучасне покоління:

- 1) бажання скористатися своєю чарівністю, а не тяжкою працею. Покоління блогерів, особливо beautyблогерів – найяскравіше свідчення того.
- 2) Бажання не завжди бути раціональним, а іноді поводитися як Нянет або Джонні Кетсвіл.
- 3) Бажання бути самим собою, що уособлює:
 - а) Прагнення до комфорту (Широнеко),
 - б) Визнавати існування неідеального тіла та характеру (Товсті коти та Сумний кіт)
 - в) Визнання конфліктності як іноді необхідної частини любові до іншого (кусь).

Саме ці наші риси допомогли нам зрозуміти коти, тому парадоксальним чином, меми про котів – це справжні меми про нас, що показують не як ми сприймаємо світ, а які ми є насправді.

Список літератури

1. Голубева А.Р., Семилет Т.А. Мем как феномен культуры. *Культура и текст*. 2017. №3 (30). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/mem-kak-fenomen-kultury> (дата обращения: 23.07.2019).
2. Олешкова А. М. Интернет-мем как способ воспроизводства культуры. *Общество: философия, история, культура*. 2017. №8. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/internet-mem-kak-sposob-vosproizvodstva-kultury> (дата обращения: 23.07.2019).
3. Фомін І.В. Семиотика или меметика? к вопросу о способах интеграции социально-гуманитарного знания. *Московский ежегодник трудов из обществоведческих дисциплин*. 2015. №5. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/semiotika-ili-memetika-k-voprosu-o-sposobah-integratsii-sotsialno-gumanitarnogo-znaniya> (дата обращения: 23.07.2019).
4. Саїдова З. Е. Мем как универсальный феномен интернет-культуры (на материале русского, английского и чеченского языков). *Филологические науки. Вопросы теории и практики*. 2017. №1-2 (67). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/mem-kak-universalnyy-fenomen-internet-kultury-na-materiale-russkogo-angliyskogo-i-chechenskogo-yazykov> (дата обращения: 23.07.2019).
5. Лисенко Е.Н. Интернет-мемы в коммуникации молодежи *Вестник СПбГУ. Серия 12. Социология*. 2017. №4. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/internet-memy-v-kommunikatsii-molodezhi> (дата обращения: 23.07.2019).
6. Белкина Ю.А., Куценко С.В., Мем как часть интернет-дискурса. *АНИ: педагогика и психология*. 2014. №4 (9). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/mem-kak-chast-internet-diskursa> (дата обращения: 23.07.2019).
7. Канашина С.В. Интернет-мем как современный медиадискурс. *Известия ВГПУ*. 2018. №8 (131). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/internet-mem-kak-sovremennyu-mediadiskurs> (дата обращения: 23.07.2019).
8. Докінз Р. Егоїстичний ген. Москва: Мир, 1993, 318с.

9. Броуді Р. Психічні віруси. URL: <http://e-libra.ru/read/236067-psichicheskie-virusy.html>
10. Бретт Т. Meme Manual: A Cybernaut's User's Guide to Mind Viruses. URL: <http://asocial.narod.ru/material/memes.htm>
11. Henson K. Sex, Drugs, and Cults. An evolutionary psychology perspective on why and how cult memes get a drug-like hold on people, and what might be done to mitigate the effects. URL: <http://www.human-nature.com/nibbs/02/cults.html>
12. Blackmore, S. Imitation and the definition of a meme. *Journal of Memetics - Evolutionary Models of Information Transmission*, URL: http://jom-emit.cfm.org/1998/vol2/balckmore_s.html
13. Лищук О. Социальное заражение ограничило цепью из трех человек. *Nplus1*. URL: <https://nplus1.ru/news/2017/04/17/social-contagion>
14. Lewandowsky S. The Debunking Handbook Part 2: The Familiarity Backfire Effect. URL: <http://skepticalscience.com/Debunking-HandbookPart-2-Familiarity-Backfire-Effect.html> Дата доступ 2.07.2017
15. Бородіна Н. В. Мем як симулякр сміху в соціальних мережах. *Докса*, 2016 Вип. 1 (25). URL: <http://doksauonu.edu.ua/article/view/144761>
16. 50 оттенков метаиронии. Мем Дюрана стал многослойным, и это не остановит. URL: <https://memepedia.ru/50-ottenkov-metaironii-mem-dyurana-stal-mnogoslojnym-i-eto-ne-ostanovit/>
17. Кіплінг Р. Про кішку, що гуляла, як сама собі знала. URL: <http://book4u.in.ua/tale>
18. Ройтбурд О. Особистий блог <https://www.facebook.com/profile.php?id=100010891548220>
19. Ницше Ф. Антихристианин Проклятие христианству. URL: <http://lib.ru/NICSH/antihristianin.txt>

Nataliia Borodina

THE DISCOURSE OF IDENTITY IN THE MEME

The paper is devoted to the study of the evolution of internet memes and their role in determining self-identification. The base of research was an image with changeable phrases, which tend to spread from person to person via social networks, blogs, direct email. According to recent studies, «self-identification memes» were typical for 2007-2013, when ready-made pictures with faces were popular, in which the consumer could recognize his social group. And now there is more typical such phenomena as «memes-reactions to events». However, the hypothesis of the study is the topic of self-identity has not disappeared, but took a different form in modern meme. The study showed that mem-reaction really dominate in charts, but the process of self-identification is carried out covertly through the phenomenon of "posting cats", which show transformation of many basic categories as bodypositive, comfort, millennial.

The catmemes represent the changes in the modern generation:

1) *the desire to use their charm, not hard work. A generation of bloggers, especially beautyблогеров-the most striking evidence.*

2) *the desire not to be always rational, and occasionally act like Nancy or johnny Getsul.*

3) *the Desire to be yourself, personifying:*

a) *the Desire for comfort (Shironeko),*

b) *Recognize the existence of an imperfect body and character (Fat cats and Sad cat)*

c) *Recognition of conflict as sometimes necessary part of love to another (Kus)*

Keywords: meme, internet meme, social networking, forced meme, catmemes

References

1. Golubeva A., Semilet T. (2017) Meme as a phenomenon of culture. *Culture and text*. №3 (30). Available at: <https://cyberleninka.ru/article/n/mem-kak-fenomen-kultury> (date

accessed: 23.07.2019).

2. Aleshkov A. (2017) Internet meme as a way of reproduction of culture. *Society: philosophy, history, culture*. No. 8. Available at: <https://cyberleninka.ru/article/n/internet-mem-kak-sposob-vosproizvodstva-kultury> (date accessed: 23.07.2019).

3. Fomin I. (2015) Semiotics, or memetics? *Question of ways of integrating social and humanitarian knowledge*. Moscow. No. 5. Available at: <https://cyberleninka.ru/article/n/semiotika-ili-memetika-k-voprosu-o-sposobah-integratsii-sotsialno-gumanitarnogo-znaniya> (date accessed: 23.07.2019).

4. Saidova Z. (2017) MEM as a universal phenomenon of Internet culture. *Philological science. Theory and practice*. №1-2 (67). Available at: <https://cyberleninka.ru/article/n/mem-kak-universalnyy-fenomen-internet-kultury-na-materiale-russkogo-angliyskogo-i-chechenskogo-yazykov> (date accessed: 23.07.2019).

5. Lysenko E. (2017) Internet memes in communications youth *Vestnik St. Petersburg University. Episode 12. Sociology*. No. 4. Available at: <https://cyberleninka.ru/article/n/internet-memy-v-kommunikatsii-molodezhi> (date accessed: 23.07.2019).

6. Belkin, Y., Kutsenko E. (2014), Meme as part of Internet discourse. *ANI: pedagogy and psychology*. №4 (9). Available at: <https://cyberleninka.ru/article/n/mem-kak-chast-internet-diskursa> (date accessed: 23.07.2019).

7. Kanashina S. (2018) The Internet meme as a modern discourse. *News of VGPU*. №8 (131). Available at: <https://cyberleninka.ru/article/n/internet-mem-kak-sovremenny-mediadiskurs> (date accessed: 23.07.2019).

8. Dawkins R. (1976) The Selfish gene. Moscow. *Mir*. 318p.

9. Brodie R. (1996) Virus of the Mind: The New Science of the Meme. Available at: <http://e-libra.ru/read/236067-psichicheskie-virusy.html>

10. Brett T. (1995) Meme Manual: A Cybernaut's User's Guide to Mind Viruses Available at: <http://asocial.narod.ru/material/memes.htm>

11. Henson K. (1998) Sex, Drugs, and Cults. *An evolutionary psychology perspective on why and how cult memes get a drug-like hold on people and what might be done to mitigate the effects*. Available at: <http://www.human-nature.com/nibbs/02/cults.html>

12. Blackmore, S. (1998). Imitation and the definition of a meme. *Journal of Memetics - Evolutionary Models of Information Transmission*, Available at: http://jom-emit.cfm.org/1998/vol2/balckmore_s.html

13. Lishchuk O. (2018) Social infection was limited to a chain of three people. Available at: <https://nplus1.ru/news/2017/04/17/social-contagion>

14. Lewandowsky S. (2017) The Debunking Handbook Part 2: The Familiarity Backfire Effect. Available at: <http://skepticalscience.com/Debunking-HandbookPart-2-Familiarity-Backfire-Effect.html> date access 2.07.2017

15. Borodina N. (2016) Meme as a simulacrum of laughter in social networks. *Doxa*, Available at: <http://doksauonu.edu.ua/article/view/144761>

16. 50 shades of macaroni (2019). Duran's meme has become layered, and it's unstoppable. Available at: <https://memepedia.ru/50-ottenkov-metaironii-mem-dyurana-stal-mnogoslojnym-i-eto-ne-ostanovit/>

17. Kipling G. (1902) About a walking cat, as she knew herself. Available at: <http://book4u.in.ua/tale>

18. Roitburd O. (2019) Personal blog. Available at: <https://www.facebook.com/profile.php?id=100010891548220>

19. Nietzsche F. (1888) Anti-Christian. Curse Christianity. Available at: <http://lib.ru/NICSH/antihristianin.txt>

УДК 111.852:001.8

ЛЮБОВ ДО СЕБЕ ЯК МОРАЛЬНИЙ ОБОВ'ЯЗОК*Руслан Винокуров*

Стаття присвячена аналізу підстав для твердження про те, чи потрібно вважати любов до себе моральним обов'язком, а також того, як феномен любові до себе дозволяє сформувати передумови для моральної відповідальності перед іншим. Дослідження даних питань здійснено в рамках натуралістичної парадигми, на основі робіт Е. Фромма та М. С. Пека.

Ключові слова: любов до себе, відчуженість, моральний обов'язок, дисципліна

Тема кохання завжди була однією з найбільш актуальних тем в осмисленні людського життя, і в період студентства це усвідомлюється особливо гостро. Феномен любові оповитий найрізноманітнішими переживаннями: надіями, страхами, відчаєм. При цьому не так вже й часто ми задаємося питанням, наскільки вірними є наші уявлення про любов, наскільки вони схильні до забобонів, стереотипів чи хибним трактуванням. І зовсім не легко визначитися з тим, що слід прийняти за основу для своїх суджень про це.

Метою даної роботи є визначення підстав, за якими можна судити про значення такого феномена, як любов до себе. А оскільки уявлення про любов до себе часто пов'язано з упередженням про якусь моральну нестачу людини, то виникає питання, чи може любов до себе мати характер морального зобов'язання. Дане міркування засноване на натуралістичному підході, так як, саме цей підхід дозволяє врахувати багатство і складність людських переживань, досвід подолання внутрішніх проблем. У цьому напрямі роботи Еріха Фромма і Моргана Скотта Пека, на думку автора, є досить переконливим свідченням продуктивності натуралістичної позиції, яка виходить з даності людської природи.

Спочатку існує сама людина. Робота її розуму пов'язана з усвідомленими і не усвідомленими рішеннями, а не усвідомлені натякають ще й на вплив актів несвідомого, що задають всю картину психічної активності людини: емоції, почуття, сприйняття і все те, що дозволяє йому не тільки взаємодіяти з навколишнім світом, а й рефлексувати щодо прийнятої інформації і її аналізу. Людині властиво вибирати те, до чого вона буде прагнути, і в якому напрямку буде полагати її подальший духовний розвиток.

Найчастіше, це прагнення стати тією, ким їй заманеться, і для початку становлення на цьому шляху їй необхідні деякі регулятивні чинники, що обумовлені як іманентно, так і трансцендентно. І в першому випадку необхідно розвивати в собі деякі якості, що дозволяють йти у напрямку до бажаного. Дані якості не можуть бути придбані без необхідності в них, з чого випливає, що дана необхідність є породженням чогось.

Еріх Фромм вважав, що першоджерелом такої необхідності може бути прагнення людини подолати відчуженість. Автор наводив аналогію з Едемом: коли заборона на куштування плодів дерева пізнання добра і зла був порушений,

Адам і Єва побачили, що вони обидва голі. Даний сюжет підноситься як момент усвідомлення ними двома самих себе і один одного. Після вигнання з Едему їх зв'язок з природою був остаточно розірваний; якщо раніше вони могли жити в єднанні з нею, то тепер їх оточенням є суспільство один одного, в якому їм необхідно взаємодіяти.

Неможливість повернутися назад стала причиною постійного розвитку і вдосконалення [Фромм, 2002] При спробі протистояти подібному виникає почуття відчуженості, що є тупиком духовного розвитку. Адаму і Єві було необхідно подолати все те, що зламало їх колишню парадигму, та знайти нову. Їм необхідно щось сильне, чим, за Фроммом, може бути тільки любов. Так, знайшовши любов (насамперед до себе з прагнення до вдосконалення самих себе), вони опанували ситуацію. Їм було необхідно відректися від того, що вони знали раніше, і прийняти те, ким вони стали, адже любов до себе може існувати тільки коли людина прагне до істини, намагаючись зрозуміти мову самого себе.

У даній ситуації, рішення знайти любов до себе було питанням подальшого виживання, що сприяло її розкриттю і подальшому перетворенню в інші можливі види любові, а любов до іншого стала ключем до істинного подолання відчуженості. Однак, тут не можна не взяти до уваги те, що поняття любові до себе може бути помилковим або хибно витлумачено як себелюбовство.

Про себелюбовство міркував Кант в своїх лекціях з етики, де він чітко розділив це поняття з іншим, схожим йому: зарозумілістю. Загальним у даних понять є їх опора на приклади, а не на визнанні сили моральних законів, що дозволяє бути задоволеним по відношенню до скоєного або усталеній думці. Себелюбовство наводиться, як філаутія, в яку людина впадає при неможливості співвіднести свої моральні цінності з моральним законом. З цього випливає, що самозакохана людина не може адекватно оцінювати свої якості, так як вона сприймає свої установки як бездоганні, а тому і бачить саму себе невинною. Така людина не може любити себе, тому що не може оцінити по достоїнству величину своєї цінності [Кант, 2000]

У понятті зарозумілості, на відміну від філаутії, хоч і допускається зв'язок із уявленням про моральний закон, але він трактується як «поблажливий і не строгий суддя». Відповідно до такого трактування скоєного надається більше заслуг чи моральної досконалості, ніж воно має насправді. Зарозумілість тим вище, чим поблажливіше ставлення до моральних законів [Кант, 2000]. Проте, зарозумілість може бути продуктивніше себелюбовства. Щоб бути зарозумілим, необхідно мати заслугу, яка буде оцінюватися, в той час як для філаутії досить лише обійтися добрими і романтичними побажаннями, що не приносять нічого.

Отже, себелюбовство в різних своїх проявах не відповідає тому моральному змісту, який мається на увазі в понятті про любов до себе як форму відповідальності перед собою. Але також з любові до себе може відтворюватися любов до іншого. У наші дні людство, в своїй більшості, уявляє любов тільки з її романтичної боку. Але варто розділяти любов з тим, чим люди звикли її називати і уособлювати – закоханістю. Морган Скотт Пек у своїй книзі «Непроторенная дорога» наводить такі рядки: «Среди всех заблуждений относительно любви самым действительным и распространенным оказывается представление, что

влюбленность – это тоже любовь или, по меньшей мере, одно из ее проявлений» (Серед усіх помилок щодо любові найдієвішим і поширеним виявляється уявлення, що закоханість – це теж любов або, щонайменше, одне з її проявів – *пер. мій, Р. В.*) [Рекк, М. С. ,2008]. Також він писав, що «чаще всего вопрос о любви приводит нас в замешательство. Этому есть целый ряд причин. Одна из них – смешение понятий подлинной любви и столь пропитавшей нашу культуру романтической любви...» (найчастіше питання про кохання бентежить нас. Цьому є цілий ряд причин. Одна з них – змішання понять справжньої любові і настільки просоченої до нашої культури романтичної любові... *пер. мій, Р. В.*) [3, с. 165].

У найбільш поширеному переконанні, пов'язаним з натуралістичної установкою, закоханість є тим, що рухає людиною для продовження роду. Вона має сексуально орієнтований характер, який проявляється суб'єктивно також яскраво, як і справжнє поняття любові, але триває лише недовгий час, після чого гасне і в'яне під тиском адекватного сприйняття світу. Також, відчуваючи катексис по відношенню до іншого і проєктуючи на нього людське сприйняття іншого, людина отримує картину того, що їй тільки здається і що таким може бути лише частково [Рекк, М. С. ,2008]. Це не можна назвати справжнім відчуттям любові за такими аргументами.

Виходячи з праць Пека, можна стверджувати, що "любовь – это воля к расширению собственного Я с тем, чтобы питать свое или чье-то духовное развитие" (любов – це воля до розширення власного Я з тим, щоб жити свій або чийсь духовний розвиток – *пер.мій, Р. В.*) [Рекк, М. С., 2008]. Дане визначення якнайкраще описує те, чим може бути любов. Вона не може існувати без сприйняття незалежного існування іншого. З тим, як відбувається закоханість, людина перестає сприймати окреме існування іншого і повністю зливається з ним, відчуваючи приблизно те ж, що і при щирому почутті любові (або скоріше при прояві волі до любові), розширюючи межі свого Я і зливаючись з почуттями і втіленням іншого. Але даний етап з часом проходить і можна виявити, що інший – індивід, у якого є соціальна взаємодія з суспільством, прагнення, бажання і інше, що могло бути прикриті людиною і його проєкціями, виходячи з його сприйняття.

Разом з тим, як припускає психотерапевт Скотт Пек, після такого усвідомлення може прийти і справжнє почуття, що відчувалося спочатку. Воно як би проходить перевірку вже при тверезій свідомості і оцінку того, а чи дійсно є чисте прагнення розширювати Я іншого, чи дійсно людина готова проявити волю по відношенню до іншого. «Именно тогда, когда супруги не желают больше находиться друг с другом непрерывно, когда время от времени им хочется побыть врозь, – начинается проверка их любви и выясняется, существует эта любовь, или нет» (Саме тоді, коли подружжя не бажає більше перебувати один з одним безперервно, коли час від часу їм хочеться побути нарізно, – починається перевірка їх любові і з'ясується, існує ця любов, чи ні – *пер. мій, Р. В.*) [Рекк, М. С. ,2008].

Любов буває абсолютно різного характеру. Ще стародавні греки розділили в своїй мові поняття любові на сім різних її видів/проявів. Скотт Пек

же говорить про три з них (ерос, філія, агапе), щоб показати, наскільки любов багатогранна. І це не означає, що люди, полюбивши один одного, повинні також мати і статевий контакт, і побачення, і інше, що може прийти в голову. Ні, це лише деякі різновиди любові. Скотт Пек, як практикуючий лікар наводить приклад, коли лікар-психотерапевт повинен полюбити свого пацієнта, щоб перейнятися тим, про що той розповідає. Без щирого залучення в проблему, без розширення своїх рамок до кордонів пацієнта, навіть успішний і всезнаючий лікар не зможе допомогти пацієнтові подолати бар'єри і труднощі. «Нет ничего неприемлемого в том, что у врача возникает чувство любви к пациенту, когда пациент подчиняется дисциплине психотерапии, принимает участие в лечении, охотно учится у врача и через эти отношения начинает успешно развиваться. Чувство любви у психотерапевта к пациенту столь же приемлемо, как и чувство любви у хорошего родителя к своему ребенку» (Немає нічого неприйняттого в тому, що у лікаря виникає почуття любові до пацієнта, коли пацієнт підпорядковується дисципліні психотерапії, бере участь в лікуванні, охоче вчиться у лікаря і через ці відносини починає успішно розвиватися. Почуття любові у психотерапевта до пацієнта настільки ж прийнятно, як і почуття любові у хорошого батька до своєї дитини – *пер. мій, Р. В.*) [Рекк, М. С. ,2008].

Але також лікар повинен усвідомлювати і тримати під контролем рамки дозволеного. Він не може проявляти зайву потяг до пацієнта, так як дана дія буде свідчити про його прагнення заповнити свої потреби і бажання, що вже не потрапляє під це визначення любові. «Смысл работы врача – принести пользу пациенту, а не использовать пациента в своих интересах» (Сенс роботи лікаря – принести користь пацієнту, а не використовувати пацієнта в своїх інтересах – *пер. мій, Р. В.*) [Рекк, М. С., 2008]. Також відбувається і в інших випадках соціальної взаємодії людей, де людина зобов'язується допомогти іншому. І, виходячи з вище описаного, допомогти він може тільки за умови любові до іншого, і, відповідно, любові до самого себе.

Людина може бути не здатна контролювати свої почуття і емоції по відношенню до іншого. Це проявляється в зайвому катексесі, приведення іншого на позицію ідола, жертвності по відношенню до іншого, може виникати почуття провини і боргу, помилковості сприйняття ситуації та інше. Дані прояви поглинають людину і не дозволяють їй розглянути справжній розвиток взаємин. Людина позбавляється не тільки духовного розвитку, а й самої себе, як особистості, адже спроби подати себе в кращому світлі викликають зміни в ній самій, що спровоковані хоч і людиною, але мотиви відбуваються ззовні і не аналізуються на необхідність.

Всепоглинаюча любов – переживання, яке людина відчуває, занурюючись в світ іншого. Тут стираються межі між двома індивідами, і для людини головною метою є володіння іншим, повна інформованість про нього і, згодом, залежність. Подальший розвиток подібного переживання може бути різним, залежно від психологічного стану людини. Контрольована ж любов являє собою усвідомлення окремоті людини і іншого, вольове (що не залежить від почуттів) рішення сприяти розвитку іншого. Вона є прикладом синергії почуттів і розуму, коли одне в злитті з іншим дає якісно новий результат.

Щоб уникнути занепаду особистості необхідно прагнути до дисципліни. У першій частині книги «Непроторенная дорога» описуються складові дисципліни. На думку Скотта Пека, необхідно дотримуватися чотирьох правил, що дозволяють знайти духовний розвиток, а саме: відстрочка задоволення, прийняття відповідальності, не брехати, врівноважувати. Відстрочка задоволення чудово працює в тих випадках, коли людина не може взятися за те, що її найбільше лякає або дратує. Принцип полягає в тому, щоб спочатку вирішити найбільш негативне завдання, після чого нагородити себе задоволенням у вигляді чого-небудь. Прийняття відповідальності ставиться до того, ким людина є: характеропатом, або невротиком. Дана проблема може змусити людину шукати відповідь не в собі, а в іншому, що перешкоджає розвитку першого і можливого подразнення іншого. Брехня анігілює будь-яку можливість розвиватися далі, так як в деяких випадках людина бреше сама собі, не дозволяючи побачити цілісну картину і живучи з тим, як їй зручно, але абсолютно неефективно з точки зору духовного росту. Урівноваження дозволяє розставити пріоритети над бажаним і необхідним, що дозволяє отримувати розвиток, однак робить це в міру необхідного, стримуючи негативні наслідки.

Коли немає такого аспекту, як дисципліна, то і відсутнє прагнення розвиватися духовно. Людина залишається на місці, не бажаючи усвідомити що-небудь нове, розширити розуміння себе, доповнити карту світосприйняття новими записами. Адже найчастіше відбувається перенесення, через яке людина не в змозі адекватно оцінювати те, що відбувається не тільки навколо неї, але і по відношенню до неї. У деяких випадках людина не здатна подолати парадигму, що заснована на дитячих враженнях (як позитивних, так і негативних), і часто навіть не вважає це за потрібне, адже все зайве ігнорується і йде з поля зору. А якщо людина, істота по натурі егоїстична, не може що-небудь зробити для себе, то як воно може зробити що-небудь для духовного розвитку іншого?

Даними прикладами про любов до себе, себелюбовство, любові до іншого і розбором, що таке контрольована і всепоглинаюча любов, автор даної статті хотів сформулювати думку, чому все ж любов до себе повинна бути моральним обов'язком.

Любов, як акт волі для подолання відчуженості і як найсильніший стимул і мотив для розвитку і вдосконалення людини є невід'ємною частиною самої людини. Любов – це мистецтво, якому необхідно вчитися, у якого також є теорія і практика, що дозволяють оволодівати нею, розуміти і сприймати її на несвідомому рівні. Любов є благом для всіх тих, хто прагне розвитку і пізнання. Виходячи з аргументу, що людині властиво прагнути до бажаного, можна стверджувати, що вона в будь-якому випадку відчуває почуття любові до себе, коли прагне до поставленої мети, питання лише в тому, наскільки це почуття і подальший прояв істинні щодо моральних законів і дисципліни, яких вона може дотримуватися. Розглянуті вище пункти показують, чому врахування морального закону і дисципліни може допомогти людині в її прагненні, і таким чином вона може допомогти іншому.

Тому слід вважати, що любов до самого себе дійсно є моральним обов'язком, якій потрібно не тільки навчати, але і показувати в дії дітям з малого

віку, щоб ті вирости з відчуттям любові всередині самих себе і не втрачали часу на її пошуки і усвідомлення. Життя досить коротке і мало хто навіть підозрює про те, що він не вміє любити так, як це буде корисно не тільки для іншого, але і в першу чергу для нього самого.

Список використаної літератури

1. Фромм Э. Искусство любить. Исследование природы любви. Пер.с англ. М.: Прогресс-Традиция, 2002, 122 с.
2. Кант И. Лекции по этике. М.: Республика, 2000, 431 с.
3. Пек М. С. Непроторенная дорога. Пер. с англ. К.София, 2008, 350 с.
4. Барановская О. Н. Конспект лекций по курсу этика. *Сайт кафедри філософії та методології науки* : веб-сайт. URL: <https://philosophy.ucoz.ru/publ/5>, 2019. 50 с.

Ruslan Vinokurov

SELF- LOVE AS A MORAL OBLIGATION

The article analyzes the grounds for stating whether it is necessary to consider self-love as a moral obligation, as well as how the phenomenon of self-love allows one to form prerequisites for moral responsibility to others. The work combines different approaches of ethics to these issues, taking the naturalistic paradigm as the basis with the accent on the works of E. Fromm and M.S. Peck. The author of the article cites the point of view of the need for primordial love for oneself for the sake of subsequent love for another. The importance of self-discipline is examined as the basis of self-love and the significance of its role in this experience. Following Kant it was described what is the difference between self-love, self-affection and arrogance. The analysis of this issue aims to establish the main arguments for why a person should have a moral obligation to love himself/herself.

Keywords: *self-love, detachment, moral obligation, discipline*

References

1. Fromm, E. (2002), *Iskusstvo lyubit'*. Issledovaniye prirody lyubvi. Per.s angl. (The art of loving. An enquiry into the nature of love. Trans.from eng.), "Progress-Tradicija", Moscow, 122 p.
2. Kant, I. (2000), *Lektzii po etike*. Per.s germ. (Lectures on Ethics. Trans.from germ.), "Respublika", Moscow, 431 p.
3. Peck, M. S. (2008), *Neprotornaya doroga*. Per. s angl. (The Road Less Travelled. Trans.from eng), «Sofia», Kiev, 350 p.
4. Baranovska, O. (2019), *Konspekt lektsiy po kursu etika*. (Lecture notes on ethics), <https://philosophy.ucoz.ru/publ/5>, Odessa, 50 p.

УДК 009:168.522

ФІЛОСОФСЬКИЙ КОМПОНЕНТ АЛХІМІЇ**Катерина Єгорова**

Алхімія демонструє синкретичну єдність філософії, магії, релігії, ремесла, містики, мистецтва, елементів науки. Тому, не варто зараховувати алхімію до філософії, а правильніше виділити в синкретичній єдності алхімії філософську складову як основу алхімічної цілісності.

Ключові слова: алхімія, філософський камінь, трансмутація, синкретизм.

З кожною епохою людина ставила для себе все нові і нові цілі, але щось її зацікавлює повік: особистий комфорт і зручність. Саме тому люди вічно займалися пошуками відгадок: як жити в достатку і як жити вічно? У цьому контексті і з'являється такий «феномен» як алхімія. Її витoki беруть початок десь приблизно до двох тисяч років тому. За цей час багато чого сталося: почали розвиватися різноманітні науки, мистецтво та відповідно сама людина. Але незважаючи на це, алхімія продовжувала існувати, зазнаючи як злету, так і падіння. Збереглися не так багато трактатів, де згадувалося про алхімічні пошуки, але вони все таки є. І звичайно ж не можна заперечувати величезну роль цих писань у формуванні нинішньої науки і нашого сприйняття світу. Їх символіка – це своєрідний зв'язок між минулим, майбутнім і справжнім, вічним; це загадка, яка вже має відповідь всередині. Хоча, як не парадоксально, навіть відповідь на це питання не робить саму загадку розгаданою. Алхімія фактично демонструє синкретичну єдність філософії, магії, науки, релігії, ремесла, мистецтва. Останнє проявилось в різноманітних уміннях алхіміків (на межі ремісничої і художньої творчості). Тому, не варто зараховувати алхімію до філософії, а правильніше виділити в синкретичній єдності алхімії філософську складову поряд з іншими (магія, містика, релігія, ремесло, мистецтво, елементи науковості), що і є **метою даної роботи**.

Існує досить багато варіантів походження слово «алхімія». Звичайно, точно визначити початкове походження терміна досить складно, але варто виділити дві найбільш правдоподібні теорії: слово алхімія (пізньолатинське: *alchemia, alchimia, alchymia*) сходиться через арабське до грецького *chemeia* від *cheo* – ллю, відливаю, що свідчить про зв'язок алхімії з ремеслом і мистецтвом плавки і лиття металів. Інше пояснення – від єгипетського ієрогліфа «ХМІ», що означало чорну (родючу) землю, на противагу безплідним піскам. Цим ієрогліфом позначався Єгипет, місце діяльності древніх жерців і магів. І так як саме Єгипет вважається місцем, де зародилася алхімія, то її спокійно можна вважати «єгипетським мистецтвом». Сам термін був вперше введений в рукописи Юлія Фірміка, астролога IV століття. [Zeligman,2018]

Так що ж таке алхімія? «Алхімія – це певне явище культури, магічно-екзотеричне вчення, основною ідеєю якого стало уявлення про трансмутації:

перетворення неблагородних металів і елементів в благородні з метою набуття досконалості і багатства, а також набуття безсмертя» [Zeligman,2017]

Хоча алхімія не вважається справжньою наукою, вона не позбавлена її елементів. «Кожна оманлива мрія, що мала великий і тривалий вплив, повинна була ґрунтуватися не на брехні, але на погано витлумаченій істині» [Gekerton, 2019] Цей афоризм особливо стосується алхімії, яка в своєму походженні і навіть назві тотожна з хімією.

Вишукування алхіміків для відкриття способів, за якими можна було виробляти перетворення, природно бралися з простих дослідів в металургії і в амальгамування металів. Досить імовірно, що перша людина, яка здобула мідь, думала, що зробила недосконале золото.

Зараз досить важко прийти до єдиної думки і дати точне визначення алхімії. Хтось вважає її наукою, хтось мистецтвом, а хтось складним і загадковим феноменом культури. Зрозуміло тільки те, що через багатогранності і неоднорідності алхімії, ми так і не можемо знайти самого коректного визначення цього заняття. Люди сприймали її відповідно до своїх очікувань. З чого і пішло поділ алхіміків на дві умовні групи: «вищі» і «нижчі».

Нижча алхімія, як правило, не зачіпала духовні цінності, вона була пов'язана лише з роботою з хімічними елементами і матеріалами. Алхіміками такої групи називали «алхіміків-суфлерів, які не мали поняття про теорію і працювали випадково. Вони, правда, шукали філософський камінь, але тільки попутно, при виробництві продуктів промислової хімії: мила, штучних дорогоцінних каменів, кислоти, фарби тощо, це були родоначальники хімії; вони і продавали за гроші таємницю виготовлення золота» [Solovyov,1996].

Але існував ще інший аспект алхімії – «вища алхімія». Вважалось, що її члени «герметичні філософи вдавалися до вишукування філософського каменю не з жадібності, але з любові до досліджень. Вони мали спеціальні теорії, які не дозволяли їм віддалятися за відомі межі. Філософи дотримувалися доктрин, що зберігаються в недоторканності цілі століття» [Solovyov,1996].

Про такий поділ на групи говорив ще Парацельс, виділивши наступні сторони алхімії: «Вищий аспект алхімії є трансформація вад в чесноти вогнем любові до добра; очищення душі стражданням; піднесенням Божественного начала в людині над його тваринними елементами ... Другий аспект алхімії – вчення про природу невидимих елементів, що становлять астральні тіла речей ... Нижчий аспект алхімії – це приготування, очищення і з'єднання фізичних речовин» [Velikiy, 1996].

Також алхімія як частина магічної філософії мала 7 завдань:

1. Приготування Еліксиру або Філософського Каменю;
2. Створення гомункулуса;
3. Приготування алкагест – універсального розчинника;
4. Палігенез, або відновлення рослин з попелу;
5. Приготування світового духу – магічної субстанції, розчинюючої золото.
6. Витяг квінтесенції.
7. Приготування рідкого золота, найдосконалішого засобу для лікування.

Цифра сім вважалася магічним числом і тому всі принципи і норми алхімії співвідносилися з цим числом.

Виходячи з цього, можна зробити висновок, що алхімія – це величезне знання, яке об'єднувало в собі багато різних сфер. Безумовно, вона включала ремісничо-мистецькі знання щодо отримання хімічних речовин, нових структур, але це був лише початковий або проміжний етап. Основною ж метою були вищі, духовні ідеї, які вже включали і філософські погляди, і релігійні ідеї: знання про саму людину, космос, всесвіт, Бога ...

Тому неправильно називати алхімію «прародительською хімією». Адже сама алхімія включала в себе, як вже було сказано раніше, більш філософські, духовні та релігійні ідеї.

Та коли ж саме народилася хімія? І не хімія навіть, а початкове хімічне знання? Шукати відповідь не має сенсу. Адже вже первісна людина, використовуючи вогонь для приготування їжі, набувала перші елементарні «хімічні навички» ... Виникненню хімічного знання, як і іншого природничого знання, допомагали насамперед потреби побутової практики. Люди постійно накопичували відомості про різні хімічні процеси (горіння, розчинення тощо) і широко застосовували їх. Виплавка металів, приготування барвників косметичних засобів, виготовлення скла, керамічного посуду та будівельних матеріалів (цегли), хлібопечення, виноробство – ось далеко не повний перелік найдавніших областей хімічних знань. Звісно, це ще не була наука, бо не було відповідних наукових теорій. Розробку і користування різних методів, прийомів і рецептів в практичних цілях історії науки об'єднують під назвою «ремісничка хімія». Герман Копп виділяв в історії розвитку хімії і особливий, алхімічний етап, що розтягнувся більш ніж на десять століть. Роль теорій, які б цементували, об'єднували б такі знання, виконували філософські та містико-релігійні ідеї і міркування, які забезпечували цілісність алхімічного знання.

Найважливішим завданням алхіміки вважали перетворення (трансмутацію) неблагородних металів у благородні (цінні), в чому власне і полягала головна задача хімії до XVI сторіччя. Поширення алхімії припадає на IV-XVI ст., час розвитку не тільки практичної алхімії, але і «умоглядної» алхімії. Мабуть саме тому були отримані нові хімічні елементи і сформовані нові хімічні уявлення. Люди згодом стали розбиратися в таких аспектах, про які раніше навіть не мали уявлення. Безсумнівно, що ці дві галузі знання впливали один на одного.

В кінцевому рахунку можна з упевненістю сказати, що алхімія допомогла становленню хімії як науки. Тільки от чи можна саму алхімію вважати «родительською» хімією? І чи можна взагалі вважати її хімією? На ці питання намагалися відповісти багато видатних хіміків, правда навіть тут у них розходилися думки.

«На щастя, з алхімією хімія не має нічого спільного, крім імені, але це їй так само неприємно, як розумній і розважливій, але мало відомій дочці носити ім'я матері, яка прославилася своїми примхами і нісенітницями» – ці слова належать французькому хіміку П'єру Макьюру [2, с.14].

І звичайно як і в будь-якому поставленому питанні, існують кардинально

інші думки. Як наприклад висловлювання знаменитого хіміка XIX століття Юстуса Лібіха: «Кожна гіпотеза, яка веде до здійснення експериментів, підтримує в людині завзятість, розвиває думку. Такі гіпотези – велике досягнення науки. Алхімія є не що інше, як хімія. Те, що алхімію постійно плутають зі спробами отримати золото хімічним шляхом ... велика несправедливість» [Volodin V.A.,2018].

Настільки різні думки не випадкові, якщо врахувати, як багато різних компонентів в складному алхімічному синкретизмі. При цьому важливо, що алхімія ставила для себе більш високі цілі, ніж хімічне знання.

Як було сказано раніше алхімія взяла свій початок ще тисячі років тому. І саме через це досить складно визначити місце і час виникнення цього знання. Але порівнюючи філософські знання різних народів, можна зробити висновок, що теоретична база алхімії склалася завдяки саме грецькій філософії.

По-перше, величезний вплив зробили вчення представників Мілетської школи: Фалес, Анаксимандр і Анаксимен: поширилася ідея про чотири першоелементи (вогонь, повітря, земля і вода), які лягли в основу алхімічного знання. А також з'явилася ідея про існування єдиної першооснови.

По-друге, важливу роль зіграло вчення Платона і Аристотеля: вчення про форму і матерію і вчення про чотири першооснови. Виходячи з вчення Аристотеля, все, що наповнює наш світ, всі предмети навколо нас з'явилися з однієї першоматерії, тобто з вічного, невидимого, невизначеного, аморфного, першопочатку, першоречовини. Ці ідеї Аристотеля були почуті і сприйняті алхіміками: всю подальшу «дорогу» алхіміки займалися пошуками першоматерії у вигляді філософського каменю.

Алхіміки сліпо йшли за ідеями Аристотеля і Платона, не випускаючи з уваги, що за словами Аристотеля, першоматерія – основа органічної і неорганічної природи, основа всього. І слідуючи цій філософії, вони не бачили істотної різниці між живою і неживою природою. Це підтверджують деякі терміни, що широко застосовувалися в алхімічних трактатах. «Кров'ю голуба», наприклад, називався свинцевий сурик, «кістками Тифона» – залізо, «кров'ю» і «кістками дракона» – оксиди лужних металів. «Втікачем», «літаючою» або «легкими хмарами» іменувалася ртуть, «згорнулася кров'ю» або «червоною» вважалася мідь, «вовком» – свинець [Rohmistrov, 2002].

Так само, як було сказано раніше, існувала ще одна концепція Аристотеля, по якій будувалася вчення алхімії. Це ідея про чотири першоелементи. Аристотель стверджував, що все суще на землі можна скласти всього з чотирьох першоелементів або, по-іншому, стихій. Ці стихії з'єднуються попарно, дотримуючись принципу протилежності: земля-повітря, вогонь-вода. Так ці чотири елементи і збереглися на сторінках алхімічного вчення. Згідно з ученням Платона «Всесвіт був створений Деміургом з одухотвореної Первинної матерії. З неї він створив чотири елементи: вогонь, воду, повітря і землю» [Kostiantyan,2014]. Аристотель додав до чотирьох елементів п'ятий – квінтесенцію, без якого неможливо уявити алхімію.

Таким чином, очевидно, що алхімія мала в своїй основі величезний пласт теоретичних знань давньогрецьких мислителів, вказані філософські знання

склали основу цього вчення.

Для алхімії як синкретичного вчення з філософською основою характерні наступні основні ідеї і уявлення:

По-перше, єдина природа речовини. Вона бере свій початок ще з античних уявлень мілетських філософів і Аристотеля. Працюючи з металами, алхіміки намагалися знайти першоматерію, розкласти все на елементи, а потім з цих елементів створити нові речовини. Зокрема, метали «виліковуються», перетворюючись в золото, іншими словами – досягаючи досконалості. Золото вважалось досконалим, тому що цей метал не піддається корозії і не розчинний в кислотах. Саме золото для них вважалось самим «здоровим металом», тоді, як інші метали ще не досягли «одужання», тобто не перетворилися в золото, не досягли досконалості. «Алхімія є мистецтво, придумане алхіміками. З її допомогою включені в мінерали метали, уражені псуванням, відроджуються – недосконалі стають досконалими» [Rosarium Philosophorum, 2019].

По-друге, процес отримання філософського каменю або Великого діяння або ж Великого Магістра. Цей процес включає в себе безпосередньо першу ідею про єдність природи речовин. Метою даної операції було отримання першоматерії – якоїсь субстанції присутньої всюди, яка містить в собі все. Першоматерія – це істина, Бог, якийсь ідеал, відкривши який алхімік стане безсмертним і отримає знання всіх таємниць Всесвіту. За своєю суттю процес отримання Філософського Каменю спочатку був основною метою алхіміків всіх часів і полягав в «... приготуванні еліксиру, магістерія, філософського каменю, що має здатність перетворювати звичайні метали в золото або в срібло.

По-третє, алхіміки, намагаючись розібратися в природі речовини, шукали і універсальний розчинник речовини, який поглинав би і розчиняв в собі всі інші речовини. Цю речовину-рідину алхіміки і позначили як алкагест. Ця рідина мала розкладати на складові частини всі занурені в неї тіла. Алхіміки думали її знайти в різних лугах і кислотах – в їдкому калії, в царській горілці, в сірчанокислому натрії. Алхіміки не змогли знайти таку речовину. Але завдяки цьому було відкрито безліч простих елементів.

По-четверте, алхіміки ретельно ставилися саме до вивчення і опису металів. Вони виділили всі відомі їм метали в чітку ієрархію від золота до заліза, взявши за головну ознаку кількість і чистоту ртуті і сірки в ньому. Відомо, що класифікація – перша ознака науки, хоча, зрозуміло, її ще не досить. Але це свідчить про єдність філософських ідей алхіміків з елементами науковості, співвіднесених з естетичними уявленнями про досконалість, єдність, гармонію, красу. Алхіміки постійно перебували в пошуках філософського каменю, не тільки в експериментах з матерією, але і застосовували в своїх дослідженнях елементи магії та астрології. Слідуючи цьому правилу, деякі алхіміки тісно пов'язували астрологію з алхімією і ніколи не починали свої досліді, не довідавшись, чи сприятливий вплив планет. Алхіміки вважали, що існують три світи: матеріальний, людський і божественний. «У світі матеріальному ми маємо сірку, меркурій і сіль, початок всіх речей, і одну матерію; в світі людському, або мікрокосмі, – тіло, дух і душу, об'єднані в людині; в світі божественного – три особи Святої Трійці в Єдиного Бога» [Solovyov,1996]. Так само ідеї, характерні

для релігійного світогляду, простежуються і в розумінні алхіміками свого головного заняття великого діяння як троякого процесу виробленого на трьох рівнях буття. «Великий поділ має потрійну мету. У світі матеріальному – перетворення металів, доводячи їх до золота, до досконалості; в мікрокосмі – моральне вдосконалення людини; в світі божественному – споглядання Божества в його Славі» [Solovyov, 1996].

Містичні і релігійні ідеї в поєднанні з філософією відбилися в ученні про три першоелементи. Алхіміки розуміли під Сіррою, Ртуттю і Сіллю не просто хімічні елементи, а сприймали під ними відповідно – Матерію, Рух і Силу. Вказана єдність знаходить своє застосування і відображення в одній з головних ідей алхіміків – ідеї про «первинну матерію», або хілус. Вони визнавали також єдину силу Всесвіту, фактично ототожнюючи першоматерію з Богом: «Філософська алхімія також брала участь у розробці працездатної теорії матерії. Його практикуючі задавали такі питання, як: Які основні матеріали чи принципи (елементи) присутні у всіх матеріальних речах? Чи живі істоти мають додатковий елемент, який дає їм силу відтворювати, рости, приймати харчування? Чи є у людей ще один додатковий елемент, а саме душа чи душі, які надають їм сили розуму та розсуду і, можливо, вижити після смерті тіла? Теорії, до яких вони дійшли, з тих пір значною мірою були замінені іншими, кращими теоріями, але вони задавали правильні питання» [Gosnel,2018].

Алхіміки вірили, що філософський камінь досягається не тільки змішанням речовин, а і засобами магії – за допомогою заклинань і ритуалів. Магія виникла в первісному суспільстві і стала елементом культових обрядів і алхімічних практик. Рецепти алхімічних вправ іноді парадоксальні і навіть безглузді з сучасної точки зору, наприклад «... візьми п'ять унцій сірки і три унції злості» [Makleyn, 2010]. Ми вбачаємо в цьому недопустиме змішування матеріального з нематеріальним. Але для них це був цілісний світ, а можливість поділу його окремих елементів передбачала більш досконалий цілісність.

Цілісність алхімії привертає увагу також і сучасних мислителів, хоча переважно містичного світогляду. Справа в тому, що світогляд сучасної людини не є цілісним, він еkleктичний і розрізнений. Жодна сучасна картина світу, ні наукова, ні релігійна, ні мистецька не дає бажаної цілісності. Але вона потрібна людині. Містичний світогляд виглядає більш цілісним, але він суперечить науці, без якої не можна уявити ні сучасність, ні майбутнє людства. Але сучасні містики іноді вбачають в алхімії шукану панацею. Вони, наприклад, у філософії алхімії виокремлюють дві грані: теорію, яка пов'язана з духом і пізнанням усього, і практику. Алхімічна філософія в сфері пізнання свідчить, що потрібно звертати увагу не на сам зовнішній вигляд чого-небудь, а шукати біля витоків глибинні корені і причини. Важливий сам дух предметів, а не форма або розмір. З практичного боку алхімія вчить людину повертати собі сили, які він втратив одного разу, в певний момент еволюції, Справа в тому, що «людина не приходиться на землю, а «падає» на неї; вона не народжується на землі, а спускається на неї. Так склалося, що людина більше не міг залишатися в іншому місці, вона втратила право знаходитися там» [Gusman,2004]. Ці автори вважають, що алхімія допомагає людині повернути ту саму здатність жити, піднятися і

рости далі. Алхімія дає людині шанс знову знайти втрачене колись безсмертя. Але варто зауважити, що людина не знаходить безсмертя, а просто відновлює його, адже колись його душа вже була такою. Якщо людина усвідомлює, що він існує і продовжить існувати за межами фізичної видимості, то він дійсно безсмертний [Gusman,2004]. Такі теоретичні роздуми дуже спірні, але деякі практичні настанови можуть знадобитись. Наприклад, алхіміки вважали, що людина, яка буде постійно зростати, вдосконалювати себе, знайде розуміння своєї суті, тільки тоді його можна буде назвати щасливим.

Алхімія – це міф творіння і художньої творчості і тому близькопоріднена мистецтву. Вона стосується як алхімічного теоретичного освіти, так і художньої практики. У середньовічній Європі алхімія стала *Ars Magna* (лат. Велике мистецтво), а її практики служили художній творчості. Мета, яка примушувала їх не тільки наслідувати природі, а й у кінцевому підсумку намагатися перевершити її в творчості. Цей внутрішній стимул трансмутирувати матерію як частину природного творіння в художній твір, привів навіть до того, що художники і донині – саме в сучасному мистецтві – розуміють процесуальну зміну матеріалу, як складову частину своєї роботи.

Важливим у визначенні філософського аспекту алхімії є той факт, що окрім більш практичної алхімії існувала ще філософська алхімія, яка сприймає реакції хімії як метафору чи модель фізичного та духовного всесвіту. Наприклад, видобуток чистих металів з руди розглядався як такий, що має паралель в очищенні людської душі. Той факт, що золото не заплямувало, означало, що золото не піддалося зіпсуванню і розпаду матеріального світу, і таким чином було репрезентативним для вищого світу небесних світил, який також здавався вічним, і так, у свою чергу, Неба.

Висновок: відзначимо, що алхімія демонструє синкретичну єдність філософії, магії, релігії, ремесла, містики, мистецтва, елементів науки. Така цілісність різноманітних уявлень завжди була привабливою як для мислителів, так і для пересічних людей.

Практична цінність алхімії нині викликає сумніви, але вони навчили дослідників ставити правильні питання про сутність матерії та свідомості. Практична та езотерична традиція, яку часто ідентифікують як Герметика на Заході, і яку практикують такі братства, як *Frères Aînés de la Rose + Croix*, *Gold und Rosenkreuz* та *Golden Zown*. В усьому світі традиція сходиться до вчення, серед іншого, про сармунів і суфізму, традиції Сіддхи, піфагореїзму, каббалізму "[*Deed of Foundation*, 2010]

Останнім часом на заході спостерігається відродження інтересу до алхімії, зокрема було створено декілька дослідницьких інтернет-ресурсів. Алхіміки сьогодення не зосереджуються на хімічному боці вчення, а більш на духовний аспекти, тому що: «Алхімія - це мистецтво підняти вібрації і в Матерії, і в Дусі. Це стосується сполуки практичного, психологічного. Природо-філософський, містичний та медичний аспекти». Сплеск цікавості до медитативних практик, які блокують тривожні стани, зокрема *mindfulness* — прагнуть бути тут і зараз, і не

несеться подумки в минуле чи примарне майбутнє також дозволяє позновому подивитися на головну мету алхімії – пізнання всесвіту та очищення Духу.

Список літератури:

1. Великий А. Малый алхимический свод *Знание за пределами науки*. М.: Республика, 1996. 174с.
2. Володин В.А. Энциклопедия для детей. Том 17. Химия. М.: Аванта+, 2001. 640с
3. Гекертон Ч.У. Тайные общества всех веков и всех стран. М.: Центрполиграф, 2019. 447с.
4. Гусман Д. С. Алхимия. URL: http://www.manwb.ru/articles/science/old_science/alhimia/
5. Зелигманн К. История магии и алхимии. URL: <http://smallbay.ru/magic.html>
6. Зелигманн К. История магии и оккультизма. URL: https://studbooks.net/509069/religiovedenie/osnovnye_svedeniya_alhimii
7. Костянян Е.К. Система трансформации энергии. URL: http://vladu.org/load/v_ladu_s_mudrostju/sistema_transformacii_energii_ili_vvedenie_v_alkhimiju/124-1-0-1601
8. Маклейн А. Символика птиц в алхимии. URL: <http://www.luxaur.narod.ru/biblio/2/tr/mclein01.htm> (29.10.10.).
9. Рохмистров, В.Г. Свинцовые врата алхимии: История, символы, практика. СПб.: Амфора, 2002. 383с.
10. Соловьев Ю.И. История химии: Развитие химии с древнейших времен до конца XIX в. М.: Просвещение, 1996. 368с
11. Элиаде М., Морозов Н.А., Юнг К., Шварц Ф., Пуассон А. Теория и символы алхимии: Великое делание. Киев.: Новый акрополь, 1995. 283с.
12. Rosarium Philosophorum. URL: <http://www.luxaur.narod.ru/biblio/2/tr/rosarium> (03.11.10.).
13. Gosnell S. What does philosophical alchemy mean? URL: <https://www.quora.com/What-does-philosophical-alchemy-mean>
14. Deed of Foundation URL: <https://www.quora.com/What-does-philosophical-alchemy-mean>

Kateryna Yegorova

PHILOSOPHICAL COMPONENT OF ALCHEMY

The place and time of occurrence of alchemy is difficult to determine. But the theoretical foundation of alchemy was formed thanks to ancient Greek philosophy. In general, alchemy is a huge layer of culture. It includes both beliefs and knowledge, both generalizations of empirical experience, and deep theorizing, both unrestrained fantasies, and targeted research. The practical result of alchemy was the production of chemicals, but the main goal was high spiritual ideas. They were expressed in the philosophical views about man and his cognitive abilities, about the cosmos, the universe, God.

Alchemy has long been subdivided into higher and lower. If for lower alchemy, work with chemicals and materials was characteristic, then for higher alchemy it was important to understand the nature of invisible elements and to purify, improve, elevate a person. The unifying factor was the search for the philosopher's stone.

Alchemy demonstrates the syncretic unity of philosophy, magic, religion, craft, mysticism, art, elements of science. Alchemists singled out all the metals they knew into a clear hierarchy from gold to iron. This testifies to the unity of the philosophical ideas of alchemists with elements of science, correlated with the aesthetic view of perfection, unity, harmony, beauty. Therefore, it is not correct to consider alchemy a kind of natural philosophy, but rather to single

out the philosophical component in the syncretic unity of alchemy as the basis of alchemical integrity.

The integrity of alchemy also attracts the attention of modern thinkers, although it is primarily a mystical worldview. The worldview of modern man is not holistic. Not a single modern picture of the world, neither scientific, nor religious, nor artistic, gives the desired integrity. But man needs her. Therefore, alchemy is still popular. However, alchemy cannot replace philosophy or science. At the same time, the integrity of alchemy remains the subject of modern research.

Keywords: alchemy, philosopher's stone, transmutation, syncretism.

References

1. Velikiy A. (1996) *Malyiy alhimicheskiy svod / Znanie za predelami nauki* [Small Alchemical Code / Knowledge outside of science], *Respublika*, Moscow, 174p.
2. Volodin V.A. (2001) *Entsiklopediya dlya detey*. Tom 17. Himiya [Encyclopedia for children. Volume 17. Chemistry], *Avanta*, Moscow, 640p.
3. Gekerton Ch.U. (2019) *Taynyie obschestva vseh vekov i vseh stran* [Secret societies of all ages and all countries], *Tsentropoligraf*, Moscow, 447p.
4. Gusman D.S. (2004) *Alhimiya* [Alchemy]. Available at: http://www.manwb.ru/articles/science/old_science/alhimia/
5. Zeligmann K.(2017) *Istoriya magii i alhimii* [History of Magic and Alchemy]. URL: <http://smallbay.ru/magic.html>
6. Zeligmann K.(2018) *Istoriya magii i okkultizma* [History of Magic and Occultism]. Available at: https://studbooks.net/509069/religiovedenie/osnovnye_svedeniya_alhimii
7. Kostanyan E.K.(2014) *Sistema transformatsii energii* [Energy Transformation System]. Available at: http://vladu.org/load/v_ladu_s_mudrostju/sistema_transformacii_ehnergii_ili_vvedenie_v_alkhimiju/124-1-0-1601
8. Makleyn A.(2010) *Simvolika ptits v alhimii* [Symbolism of birds in alchemy]. Available at: <http://www.luxaur.narod.ru/biblio/2/tr/mclein01>.
9. Rohmistrov V.G. (2002) *Svintsovyie vrata alhimii: Istoriya, simvoliyi, praktika* [Lead gates of alchemy: History, symbols, practice], *Amfora*, Saint Petersburg, 383p.
10. Solovyov Yu.I. (1996) *Istoriya himii: Razvitie himii s drevneyshih vremen do kontsa 19 v* [History of chemistry: The development of chemistry from ancient times to the end of the nineteenth century], *Prosveschenie*, Moscow, 368p.
11. Eliade M., Morozov N.A., Yung K., Shvarts F., Puasson A. (1995) *Teoriya i simvoliyi alhimii: Velikoe delanie* [Theory and Symbols of Alchemy: The Great Work], *Novyyi akropol*, Kiev, 283p.
12. *Rosarium Philosophorum*(2019). Available at: http://www.luxaur.narod.ru/biblio/2/tr/rosarium_03.11.10.
13. Gosnell S. (2018) *What does philosophical alchemy mean?* Available at: <https://www.quora.com/What-does-philosophical-alchemy-mean>
14. *Deed of Foundation* (2010) Available at: <https://www.quora.com/What-does-philosophical-alchemy-mean>. Available at: <https://innergarden.org/files/A004.pdf>

Стаття надійшла до редакції 04.06.2019

УДК: 100+153.35+158.1

ТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА (ФІЛОСОФСЬКИЙ АСПЕКТ)

Каранфілова Ольга

Актуальність теми обумовлена необхідністю глибокого соціально-філософського дослідження проблеми творчої діяльності. Це питання безпосередньо пов'язано з практичною проблемою формування творчо активної особистості, здатної ефективно і нестандартно вирішувати нові життєві завдання. Творча діяльність розглянута з позицій філософського діяльнісного підходу, що дає можливість пояснення феномену різних видів творчої діяльності як складного багатогранного явища, що проявляється в матеріально-практичних, інтелектуальних, духовних операціях, що охоплюють зовнішні і внутрішні процеси людського буття.

Ключові слова: творча діяльність, креативність, суспільство.

Актуальність теми обумовлена необхідністю глибокого соціально-філософського дослідження проблеми творчої діяльності. Це питання безпосередньо пов'язано з практичною проблемою формування творчо активної особистості, здатної ефективно і нестандартно вирішувати нові життєві завдання.

Вважаємо доцільним розглянути творчу діяльність з позицій філософського діяльнісного підходу, що дозволить нам пояснення феномена різних видів творчої діяльності як складного багатогранного явища, яке проявляється в матеріально-практичних, інтелектуальних, духовних операціях, що охоплює зовнішні і внутрішні процеси людського буття.

Уточнимо, що під соціальною творчою діяльністю розуміємо інноваційну діяльність, що об'єднує різноманітні професійні сфери. Соціальна творча діяльність досліджується нами як діяльність, спрямована на створення якісно нових суспільно-значущих цінностей.

Стимулом до творчої діяльності служить проблемна ситуація, яку неможливо вирішити на основі наявних даних традиційними способами. Оригінальний продукт діяльності виходить в результаті нетрадиційного взаємозв'язку елементів проблемної ситуації, залучення неявно пов'язаних елементів, встановлення між ними нових видів взаємозалежності, що і є показником справжньої творчості.

Досліджуючи специфіку соціальної творчої діяльності, С. А. Буکش стверджує: «Творча діяльність спрямована на досягнення таких завдань, для яких характерна відсутність в предметній області не тільки способу розв'язання, але головне - відсутність знань, необхідних для розробки постулатів, аксіом, теорій, прогнозів, сприяють удосконаленню системи управління суспільними процесами і прогресу науки і культури» [Buksh,2005].

Об'єктивна свідомість діяльності становить безпосередню основу творчої сутності людини. Свідома діяльність людини представляється як процес виборчого відображення об'єктивних умов життя. Діяльність самого індивіда або індивіда в колективі обумовлюється об'єктивними обставинами, внаслідок чого

прояв об'єктивного в діяльності носить творчий початок суб'єктивного. Творчий початок, що вноситься людиною у світ, полягає в деяких загальних моментах будь-якої практичної і пізнавальної діяльності.

Поняття творчої діяльності завжди відносно. Безперечно, що творча діяльність є одночасно і найбільш активна діяльність. Що виникає нове поруч зі старим, створюване в процесі творчої діяльності, по суті, досконаліше в порівнянні з попереднім. Нове не тільки додається до вже наявного, але і витісняє старе. Таким чином, можна говорити не тільки про відтворення, а й знищення вже зробленого. Оскільки це руйнування є новою формою діяльності, то воно логічно підпадає під поняття творчості, яке в такому разі має бути визначено амбивалентно.

Передумовами творчої діяльності є гнучкість мислення (здатність варіювати способи вирішення), критичність (здатність відмовлятися від непродуктивних стратегій), здатність до зближення і зчеплення понять і цілісність сприйняття. Результат соціальної творчої діяльності - виражений в об'єктивній формі її продукт, іменованій в залежності від його характеру науковим чи науково-технічним результатом, досягненням, знанням або винаходом, промисловим зразком, товарним знаком, твором науки, літератури чи мистецтва. Всім результатами творчості властива новизна або оригінальність їх істотних елементів.

Дослідник О. Одинець виділяє наступні елементи структури творчої діяльності:

- "- постановка проблеми;
- актуалізація необхідних знань, яка необхідна для дозрівання ідеї;
- інсайд;
- спеціальні спостереження і експерименти, також систематизація у вигляді гіпотез і висновків;
- оформлення ідей (задумів) у вигляді предметних структур;
- перевірка спеціальної і особливої значущості продукту творчості»

[Odynets, 2011].

Численні дослідження соціальної творчої діяльності свідчать, що її розвиток в ХХІ столітті принципово відрізняється від аналогічного процесу інших епох: стара парадигма людини зазнає кризи, а творчість вперше в історії не пропонує нової актуальної концепції світу і особистості. Сучасної творчої діяльності найчастіше притаманні колажність, асоціативність, аллюзивність, еkleктизм і твердження надособистісних цілей людського існування. У своїх дослідженнях ми вже торкалися проблем нових тенденцій в творчості, виявляються у відсутності твердих канонів, прийнятності будь-яких традицій і форм, зміні поля традиційних уявлень у творчій діяльності і її сприйняття. Криза всіх сучасних парадигм буття людини поки не супроводжується створенням нової культурної матриці, а без неї неможливе створення шедеврів всесвітньо-історичного значення. Це відноситься абсолютно до всіх видів творчої діяльності людини. [Karafilova] Багато вчених схильні бачити в цьому явищі глобальну кризу людства, безсилля культури, нездатної виробити сучасну систему цінностей, яка змогла б визначити шляхи і цілі руху світової спільноти.

При цьому доречним буде згадати про взаємодію творчої діяльності з наукою і технікою, вплив на неї електронних засобів, інтернету і засобів масової комунікації. На думку О. Одиця: «...творчість притаманна усім видам людської діяльності, вона виявляється там, де мають місце самостійність думки, оригінальність суджень, творча ініціатива, творча активність» [Odynets, 2011].

Слід також відзначити провідну роль інтернету як - універсальної культурної пам'яті та тотальному електронному засобі доставки будь-якої інформації до реципієнта. У сучасному суспільстві спостерігається загальна залежність творчої діяльності від засобів її передачі. І це породжує проблему сприйняття інформації, найчастіше її знецінення або вирваною з контексту. Особливого значення набуває концепція «мозаїчності культури» епохи масової комунікації. Відповідно до цієї концепції, реципієнту дістаються не знання, а випадкові осколки знань і оцінок. За допомогою цього інформаційного хаосу провідні мас-медіа, виконуючи соціальне замовлення тих чи інших сил, маніпулюють громадською свідомістю. Залишається тільки сподіватися, що активне «творча меншість» зможе захопити своїми ідеями «інертну більшість» і не дозволить творчій діяльності перетворитися на банальний спосіб збагачення.

Очевидно, що соціальна творча діяльність неможлива без інтелектуального конструктивного феномена - продуктивною основою створення її фундаментальних понять, ідей, образів, інтегральних моделей, теоретичних концептуальних задумів, творчих форм переходу від теорії до нових форм практики, є отримані знання. Тому, проблемно-пошуково-продуктивні питання освіти є особливим типом інтелектуальної діяльності, евристичним способом радикальної зміни наукових знань і світогляду. На наш погляд, система освіти може і повинна стати тим провідником, який буде сприяти розкриттю і повноцінній реалізації творчого потенціалу особистості. Адже творча активність особистості, перш за все, пов'язана з її здатністю виробляти суспільно значущі перетворення, які проявляються в творчому розвитку. На думку А. Лосєва «Те, що творчість є деякого роду розвиток, це ясно. Розвивається той, хто творить. Розвивається діяльність творця. І те, що стає результатом творчої діяльності, є теж результат відомого розвитку» [Losev A., 1991].

У сучасну епоху, коли прискорюються темпи соціального розвитку, людина часто не встигає осмислити нові явища, усвідомити нові перспективи свого життя. Сьогодні суспільством затребуваний професіонал широкого кругозору, здатний швидко навчатися, розуміти навколишню реальність і свідомо брати участь в її вдосконаленні. На наше глибоке переконання творців нового покоління у відриві від освітнього середовища не створити, тому роль освіти на сучасному етапі неможливо переоцінити. Адже в науці, політиці, педагогіці, медицині, не кажучи вже про мистецтво, вирішальна роль відведена не кількості, а окремим видатним особистостям, саме вони і утворюють основний масив національного багатства тієї чи іншої країни. Розшукувати їх, розвивати їх творчий потенціал, будуючи процес утворення індивідуально - першорядне завдання системи освіти.

З нашої точки зору, пріоритетними орієнтирами для сучасної системи освіти з позицій формування основ соціальної творчої діяльності є розкриття

здатності особистості до самоорганізації, творчому розвитку, самоактуалізації.

Структуру сучасного полікультурного освітнього простору ми представляємо як єдність предметно-матеріального, інституційного, ідеологічного та соціально-комунікативного компонентів. Головним же результатом модернізації освіти бачимо в його відповідності цілям випереджаючого розвитку, реалізації ідеї виховання в учнів здатності до творчої діяльності, яка є не просто відображенням провідних тенденцій розвитку суспільства, а й однією з передумов становлення гуманістично орієнтованої особистості.

Список літератури:

1. Буکش С. А. Творчество как вид социальной деятельности: дис. канд. филос. наук: 09.00.11. М. : РГБ, 2005.
2. Лосев А. Диалектика творческого акта (краткий очерк) Контекст 81: Литературно-теоретические исследования. М. : Наука, 1991. С. 48-79.
3. Каранфилова Е.В. Типология форм творческой деятельности/ *Перспективы* – №2(48) . – 2011. С.63-69.
4. Каранфилова Е.В. Творчість як об'єкт філософського аналізу. *Культура народів Причорномор'я*. №206. 2011. С.87-93.
5. Каранфилова Е.В. Творческая личность в философском дискурсе. *Наукове пізнання: методологія і технологія*. 1(28). 2011. С.110-116.
6. Одинаец О. А. Творча діяльність – умова формування розвитку особистості майбутніх фахівців. *Формування всебічно розвинутої особистості*. 2011. С. 142-149.

Karanfilova O.

CREATIVE ACTIVITY IN THE CONTEXT OF GLOBAL PROBLEMS OF MODERN SOCIETY (PHILOSOPHICAL ASPECT)

The relevance of topic is caused by need of the deep social-philosophical research of the artistic activity's problem. This issue is directly connected with the practical problem of the artistic active identity, which is able to solve new life tasks in an effective and informal way. The artistic activity is considered with the philosophical activity approach attitude, which gives an opportunity to explain the phenomenon of different artistic activity types as a difficult many-sided phenomenon. This phenomenon appears in material and practical, intellectual, spiritual operations, that covers a lot of internal and external processes of human being.

This emphasizes that social artistic activity is impossible without the intellectual constructive phenomenon. The productive creation base of its fundamental definitions, ideas, appearances, integral models, theoretical conceptual ideas, artistic forms, theory change into practice is received knowledge. That's why education issues (in their problematic, searching and productive appearances) are particular types of the intellectual activity and the radical change of scientific knowledge and outlook in an heuristic way.

The structure of modern polycultural educative space is presented as a unity of objective-material, institutional, ideological, and social-communicational components. The main result of the educational modernization is in its conformity to aims of advance development and realization the idea of imparting the artistic activity to students. This idea is not only the display of leading tendencies of the society development, but one of the prerequisites of formation of focused on humanity identity as well.

Key words: artistic activity, creativity, society.

References

1. Buksh S. A.(2005) Tvorchestvo kak vid sotsialnoy deyatel'nosti [Creativity as a type of social activity]: dis. kand. filos. nauk: 09.00.11., M.
2. Losev A.(1991) Dialektika tvorcheskogo akta (kratkiy ocherk) [Dialectics of the creative act (short essay)] *Kontekst 81: Literaturno-teoreticheskie issledovaniya*. Nauka, M., pp. 48-79.
3. Karanfilova E.V.(2011) Tipologiya form tvorcheskoy deyatel'nosti [Typology of the forms of creative activity] *Perspektivy*. №2(48). 2011. pp.63-69.
4. Karanfylova E.V.(2011) Tvorchist yak ob'ekt filosofskoho analizu [Creativity as an object of philosophical analysis]. *Kultura narodov Prychernomor'ia*. №206. 2011. pp.87-93.
5. Karanfylova E.V.(2011) Tvorcheskaia lychnost v fylosofskom dyskurse [Creative personality in philosophical discourse]. *Naukove piznannia: metodolohiia i tekhnolohiia*. 1(28). 2011. pp.110-116.
6. Odynets O. A.(2011) Tvorchia diialnist – umova formuvannia rozvytku osobystosti maibutnikh fakhivtsiv [Creative activity – a condition for the development of the personality of future specialists]. *Formuvannia vsebichno rozvynutoi osobystosti*. 2011. pp. 142-149.

Стаття надійшла до редакції 14.06.2019

УДК 165

АКТУАЛЬНІ ЕКОНОМІЧНІ МЕТОДИ УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНИМ ЧАСОМ

*Кімінчиджи Ганна
Рибка Наталія*

Ця стаття присвячена дослідженню економічних методів управління соціальним часом: дається визначення економічних методів управління соціальним часом, розглядаються ті методи, що активно використовуються у наші часи та їх позитивні та негативні наслідки.

Ключові слова: час, соціальний час, філософія часу, управління часом.

У глобальному інформаційному суспільстві істотно змінюється уявлення про просторово-часовий континуум, оскільки змінюється й дійсність й система людської діяльності у ній. Трансформація соціального просторово-часового континууму носить амбівалентний характер та диктує стійку тенденцію принципового неузгодженості просторово-часових зв'язків та відносин, такі ж неоднозначні зміни людської діяльності можна спостерігати на прикладі трансформацій трудової, дозвільної та освітньої видів діяльності та звичайно ж найбільш значної – економічної діяльності [Gert, 2010].

Тотальність економічної діяльності породжує ілюзію необмежених можливостей методів економічного впливу. «Час – це гроші» – заклинання сьогодення, та чи дійсно це так? Які економіка створює можливості та методи подолання невинного часу? Чи вони дієві?

Отже, у цьому дослідженні ми зробимо спробу визначити та критично оцінити ті економічні методи управління соціальним часом, що, можливо, існують сьогодні та визначити їх ефективність.

Час належить до найважливіших філософських категорій-понять гранично загальних, фундаментальних, що відбивають найсуттєвіші зв'язки та відносини дійсності й пізнання. Час має особливий статус в житті людини. Осмислення часу означає осмислення не тільки буття як такого, а й буття людини. Проблема часу має важливе світоглядне значення.

Формою здійснення суспільства як конкретного рівня буття в світі є соціальний час. Поняття соціального часу, яке відмінно від астрономічного, запропонували соціологи П. А. Сорокін та Р. Мертон [Sorokin, Merton, 2004], зв'язавши його з часом виконання громадських функцій. Так, на думку А. В. Ласточкіна [Lastochkin,1990], змістом соціального часу є суспільне виробництво, продуктивна діяльність людей. В. П. Яковлев виділяє таку особливість соціального часу, як його нерівномірність, неоднорідність, багатомірність, на відміну від календарного – як однорідного й одновимірного. У зв'язку з цим А. В. Ласточкін зазначає, що провідною закономірністю розвитку соціального часу є його прискорення (ущільнення), викликане розвитком продуктивних здібностей людей.

За результатами сучасних досліджень [Rybka,2014] виділяють наступні

тенденції в рамках глобалізації: глобалізація призводить до «ущільнення» простору і часу, стискання світу, тому відбувається детериторіалізації соціального простору, поширення поза територіальних форм соціальної діяльності; зростання соціального та економічного взаємозв'язку; прискорення соціального часу. На думку А. В. Арямова, час можна не тільки вимірювати, але й змінювати, тобто *циркувати, ритмізувати, прискорювати, уповільнювати* та навіть *зупиняти* [Aryamov,1998].

Отже, можна зупинитись на такому визначенні соціального часу – одна з форм існування суспільства, функціонування якого протікає в часі, «час суспільного буття людей, тобто їх матеріальної діяльності та відносин, в які вони вступають у процесі цієї діяльності. Соціальний час – це єдність тривалості, послідовності, співіснування, єдності обсягу діяльності та її результатів, які виступають у вигляді подій, процесів, предметів». Таким чином, соціальний час являється сутнісною формою реалізації соціального життя в її об'єктивному та суб'єктивному вимірі.

Аналіз соціально-філософської категорії «соціальний час» дозволяє зробити висновок, що усі заходи, методи та таке інше які дозволяють індивіду реалізувати актуальні смисли та цілі сучасного суспільного життя (об'єктивному та суб'єктивному вимірі) у ті періоди, ритми, проміжки які, у свою чергу, також продиктовані сучасними суспільними ідеалами, й будуть методами управління соціальним часом.

А. В. Арямов підкреслює, що управління часом соціальної спільності, з точки зору соціології, рівнозначно регулювання її життєдіяльності за допомогою конструювання уявлень членів цієї спільності про час, його «вписування» в систему їх ціннісних орієнтацій, формування поведінкової культури часу на тлі встановлення певних темпоральних умов життєдіяльності.

Поняття управління часом, що склалося у тайм-менеджменті, отримало вузьке трактування як управління часом організації та персоналу. У багатьох роботах з управління часом представлені виключно технологічні, вузько прикладні аспекти управління ресурсами часу без їх зв'язку з соціокультурними змінами. Управління часом являє собою більш широку сферу наукового дослідження і соціальної практики, ніж тайм-менеджмент.

На думку П. А. Амбарової, керувати часом – значить управляти темпоральною поведінкою соціальних суб'єктів, формуючи у них певний тип темпоральної свідомості та емоційного ставлення до часу, а на основі цього – темпоральні потреби і моделі темпоральної поведінки [Ambarova,2015]. П. А. Амбарова пропонує модернізувати зміст поняття «управління часом» за рахунок включення в нього нових рівнів, суб'єктів, об'єктів, предмету та механізмів управління. Виходить з того, що управління часом суспільства реалізується саме на рівні соціальної спільності за допомогою формування її темпоральної стратегії поведінки. ...«ядром» концепції управління часом і темпоральними стратегіями поведінки соціальних спільнот є розроблена нею модель, яка містить в собі як теоретичні, так і практичні аспекти управління темпоральними стратегіями поведінки соціальних спільнот.

Основними елементами цієї моделі виступають темпоральна ідеологія,

структура управління та управлінські практики. Пропонована нею модель управління часом включає механізм зворотного зв'язку, який передбачає організацію моніторингу впливу управлінських рішень та дій на темпоральну поведінку спільноти.

Таким чином, уявлення про методи управління соціальним часом обмежені теоріями управління, та недостатньо сформульовано на більш високому абстрактному рівні. Це призводить до втрати глибокого та, по-суті, розуміння можливостей та потенціалу управління соціальним часом на індивідуальному рівні, а створює численні ризики маніпулювання індивідом.

Серед різноманітних методів управління соціальним часом зупинимось на економічних: кредити та кредитні відносини, а також процес віртуалізації робочих місць [Sokolova 2014].

Читаємо у К. Маркса [Marx,1978] визначення кредиту та кредитних відносин, як «необхідною тенденцією капіталу є обіг без часу обігу», таким чином кредити та кредитні відносини, які набули широкого розповсюдження у наші часи, виступають також й механізмами керування соціального часу індивіду.

Як зазначають дослідники, соціальний час індивіда полягає у русі предметів споживання (товарів) та соціальних потреб. Отже, споживче кредитування, або ж іпотека, можуть пришвидшити рух предметів споживання, якими користується індивід. Таким чином, і соціальний час індивіда змінює свою специфіку, стає регульованим, тобто соціальний час індивіда, у певній мірі, можна контролювати та керувати.

Принципово новим чинником управління соціальним часом став Інтернет. Він надав особливі можливості для стимулювання ефективності використання часу [Osipov,2015]. Став можливим перехід до віртуального, робочого місця. З'явилося безліч нових професій, що не вимагають безпосередньої присутності в офісі. Це – програмісти, адміністратори мережі, торговці в он-лайнному режимі, обробники інформації, менеджери з пошуку замовлень у мережі, рекламисти, аналітики ринку, веб-дизайнери та люди, які вводять інформацію і т.д.

Поширення такого явища, як віртуальне робоче місце, коли працівник сидить у себе вдома (або в автомобілі) й спілкується з керівництвом, підлеглими і контрагентами по телефону, електронній пошті й факсу – перестало бути рідкістю [Afanasyev,2009]. Так, контракт начальника бухгалтерії однієї з установ припускає наступний розподіл робочого часу: 75% (30 годин на тиждень) – у закладі, 25% (10 годин на тиждень) – в домашніх умовах. Начальник бухгалтерії вдома в основному працює на комп'ютері, перевіряє цифрові дані фінансових документів, а в закладі бере участь у нарадах та займається іншою роботою, що вимагає контакту з співробітниками. До речі, віртуальне робоче місце дозволяє залучити в економіку студентів, людей похилого віку та людей, що мають обмежену працездатність, що важливо в період демографічної кризи. Однак, незважаючи на істотні зрушення в можливостях управління соціальним часом, кордони управління залишаються досить жорсткими, що визначаються навіть не стільки технічними можливостями, скільки соціальними умовами.

Якщо віртуальне робоче місце не призводить до скорочення часу праці, а

лише переорієнтовує його у просторі – то це є дійсним методом для однієї із сторін економічного договору – для працедавця, він лише створює ілюзію бажаного скорочення робочого часу, але на справді продовжує час праці працівника [Elkin,2011].

Більш досконалою формою управління соціальним часом – створення банку вільного часу. Більшість компаній вбудовують систему вільного часу у програми відпусток. Винагорода у вигляді вільного часу може бути дарованою за певні досягнення. Часто вільний час (наприклад, два вільні дні на місяць) направлено надається для навчання по спеціальним програмам, одноразових преміювань часом (наприклад, за кожен рік стажу або за істотні досягнення в роботі, відпустка працівника може подовжуватися на 1-2 дні); стимулювання часом у поточній ситуації (при не завантаженості виробництва керівництво може відпускати працівника в оплачувану відпустку на день та більше – фактично це існує на багатьох підприємствах, які страждають недовантаженням потужностей).

Таким чином, у сучасному суспільстві час набуває характеру самостійного капіталу та товару. Він стає об'єктивною цінністю, яка може бути використана або для нарощування капіталу, або для задоволення нових потреб. Отже, соціальний час – це час, у якому людська активність створює суспільство. Характеризується можливістю прискорення або уповільнення в залежності від частоти подій. Економічні методи управління соціальним часом – кредити, віртуалізація робочих місць, уявлення про вільний час. У подальшому потребується ретельно досліджувати економічні методи управління соціальним часом, оскільки, як показує життєва практика, вони породжують ризики про які слід знати індивіду, який має намір ними скористатись.

Список літератури

1. Амбарова П. А. Модель управления социальным временем и темпоральными стратегиями поведения социальных общностей: *Вестник Сургутского государственного педагогического университета*, no. 3 (36), 2015, С. 175-182. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/model-upravleniya-sotsialnym-vremenem-i-temporalnymi-strategiyami-povedeniya-sotsialnyh-obschnostey>.
2. Амбарова П. А. Управление временем: смена управленческой парадигмы. Социология, URL: <http://elar.ufrfu.ru/bitstream/10995/30228/1/iurp-2015-135-144.pdf>
3. Амбарова, П. А. Управление временем в зеркале темпоральных стратегий поведения социальных общностей: монография, Екатеринбург: УрФУ, 2015, 252 с.
4. Арямов А. В. Социальное время в управлении: синергетический эффект: Изв. Юж. федер. ун-та. Сер.: Технические науки. Т. 7, № 1, 1998, С. 3-8.
5. Афанасьев В. Г. Научно-техническая революция, управление, образование. М.: Политиздат, 2009, 431 с.
6. Васильева И. А. Деньги как предмет исследования философии культуры. *Вестник науки Сибири*, no. 3 (4), 2012, С. 216-220.
7. Герт В. А. Социальное время индивидуального бытия человека. *Вестник Челябинского государственного университета*, no. 31, 2010, С. 17-24.
8. Карл Маркс КАПИТАЛ. Том III. Глава семнадцатая Торговая прибыль. URL: <https://www.esperanto.mv.ru/Marksismo/Kapital3/kapital3-17.html>

9. Ласточкин А. В. Социальная форма материи. Свердловск: Изд-во Уральского университета, 1990, 177 с.
10. Осипов Ю. М. Экономика как царство беззакония. Проблемы современной экономики, № 1 (53), 2015, С. 60-64.
11. Рыбка Н. Н. Пространственно-временные характеристики деятельности в глобальном информационном обществе *Revista de științe socio-umane*. Chișinău: Tipografia UPS «I. Creangă» 2014 – № 1(26), С. 20 – 31.
12. Соколова В.С. Необходимость правового ограничения потребительского кредитования: социально-философское обоснование *Омский научный вестник*, № 5 (132), 2014, С. 85-87.
13. Сорокин П. А., Мертон Р. К. Социальное время: опыт методологического и функционального анализа. *Социс*. 2004. № 6, С. 112–119.
14. Элькин Д. Г. Восприятие времени. М., 2011, 311 с.

*Kiminchydy Anna
Rybka Nataliia*

ACTUAL ECONOMIC METHODS OF MANAGERIAL SOCIAL TIME

This article is devoted to the study of economic methods of social time management: the definition of economic methods of social time management is given; those methods that are actively used in our time and their positive and negative consequences are considered.

The leading regularity of the development of social time is its acceleration (compaction), caused by the development of productive abilities of people.

According to the results of modern research, the following tendencies are distinguished within the framework of globalization: globalization leads to the “compaction” of space and time, the compression of the world, therefore the deterritorialization of social space occurs, the spread beyond territorial forms of social activity; increasing social and economic interconnection; acceleration of social time. Modern notions of "time" so that they say that "time" can not only be measured, but also changed, that is, to cycle, rhythm, accelerate, slow down, and even stop

A form of realization of society as a concrete level of being in the world is social time.

Analysis of the social and philosophical category "social time" allows to conclude that all measures, methods and so on that allow the individual to realize the actual meanings and goals of modern social life (objective and subjective dimension) in those periods, rhythms, intervals that, in turn, are also dictated by contemporary social ideals and will be methods of managing social time.

Thus, in modern society, time acquires the character of independent capital and commodity. It becomes an objective value that can be used either to raise capital or to meet new needs. Therefore, social time is a time in which human activity creates a society. It is characterized by the possibility of acceleration or deceleration depending on the frequency of events. Economic methods of managing social time - loans, virtualization of jobs, ideas about leisure. In the future, it is necessary to carefully examine the economic methods of managing social time, because, as life practice shows, they generate risks that should be known to the individual who intends to take advantage of them.

Keywords: time, social time, philosophy of time, time management.

References

1. Ambarova PA (2015) Model of management of social time and temporal strategies of behavior of social communities: *Herald of the Surgut State Pedagogical University*, no. 3 (36), P. 175-182. Available at <https://cyberleninka.ru/article/n/model-upravleniya-sotsialnym-vremenem-i-temporalnymi-strategiyami-povedeniya-sotsialnyh-obschnostey>.
2. Ambarova P (2015) A. Time management: the change of management paradigm. *Sociology*, Available at <http://elar.urfu.ru/bitstream/10995/30228/1/iurp-2015-135-144.pdf>
3. Ambarova, P (2015). Time management in the mirror of temporal strategies for the behavior of social communities: a monograph, *UrFU Yekaterinburg*, 252 p.
4. Aryamov A.V. (1998) Social time in management: synergistic effect: *Izv. South garden. un-ta Sir: Technical Science*. T. 7, No. 1., P. 3-8.
5. Afanasyev VG (2009) Scientific and Technical Revolution, Management, Education. *Politizdat, Moscow*, 431 pp.
6. Vasil'eva I. A. (2012) Money as a subject of studying the philosophy of culture. *Herald of Science in Siberia*, no. 3 (4). P. 216-220.
7. Gert V. A. (2010) Social time of individual human existence. *Bulletin of the Chelyabinsk State University*, no. 31. P. 17-24.
8. Marx K.H. CAPITAL. Volume III Chapter Seventeenth Trading Profit. Available at <https://www.esperanto.mv.ru/Marksismo/Kapital3/kapital3-17.html>
9. Lastochkin A. V. (1990) Social form of matter. - *The publication of the Ural University, Sverdlovsk*. 177 pp.
10. Osipov Yu. M. (2015) Economics as a kingdom of no-law. *Problems of modern economics*, № 1 (53). – P. 60-64.
11. Rybka N. N. (2014) Spatial-temporal characteristics of activity in the global information society. *Revista de științe socio-umane*, Typography UPS I. Creangă. Chișinău. № 1 (26). P. 20 - 31.
12. Sokolova V. S. (2014) Necessity of legal restriction of consumer lending: socio-philosophical substantiation. *Omsk Scientific Journal*, № 5 (132). – P. 85-87.
13. Sorokin P.A., Merton R.K. (2004) Social Time: The Experience of Methodological and Functional Analysis. *Sotsis*. №. 6., p. 112–119.
14. Elkin D. G. (2011) Perception of time, *Moscow*, 311 p.

Стаття надійшла до редакції 17.04.2019

UDC 001.8 [75.017.2/4]:7,01

**COMMUNICATIVE ASPECT OF SEMIOTICS OF COLORS AND
LIGHT
IN CONCEPTUAL CREATIVITY**

*Tetiana Koliada-Berezovska,
Stanislav Berezovskiy*

The point of issue is the significance of the semiotic and colour analysis, on the basis of which the semantic and abstract content variation of the works of Technical Art is ensured, so that they can be used as a means of personal tonus and energy correction of a personality.

The special focus is placed on the fact that, the correct coloristic solution of the aesthetic problem out of the variety of available options should be based on subconscious perception, intuitive thinking and positive knowledge in their unity. Conceptual creativity, formed in the space of dialogue communication, presupposes the orientation of a person in his creative actions towards the unity of the thought-image and the semiotics of color and light. It is emphasized that by performing a cognitive function, being a means of reflecting and understanding the world around, works of Technical Art, in particular with the basic component of Led-electronics, make it possible to develop, strengthen, correct individual abilities, to assemble motivational images-pictures through color, light and music, responding to the personality inner spirit and goal-setting.

Key words: *semiotic and color analysis, Techno Art, conceptual creativity, semiotics of color and light.*

Formulation of the problem. The changing world requires adaptive thinking and an understanding of the fact that many discoveries and changes that occur in all branches of public life are reflected in modern art, which forms those thought-images that provide a dynamic picture in the field of technical solutions. Having a new look at the well-known "old" issues in the process of finding solutions, related, in particular, to communication problems, allows a synergistic understanding of the complexity of processes, the interaction of culture, technology and art in the spectrum of interactive communication. In a changing world, the latter exists as an open system, adaptive, creative, which is defined as self-organizing one because, being open, it creates partnerships, in other words, interactive communication, acting as a factor in the actualization of the spiritual potential of the individual, is the basis for modeling the social and cultural space. The problem of self-organization in the diversity of its manifestations in nature, the spiritual and material culture of humanity by modern researchers in most cases is associated with the analysis of the process of creativity.

The main and integral part of success of a person in life is, of course, a creative vision and perception of the world and, as a result, a creative understanding and solution of emerging problems, tasks and questions. In this context, the understanding of the communicative and semiotic constant of creativity is especially relevant.

Analysis of publications. The number of works on this topic is extensive, as evidenced by materials from international conferences, articles by prominent

domestic and foreign scholars, cultural figures. However, uncertainty remains in the philosophical interpretation of the very concept of "creativity". The complexity of the problem is indicated by the diversity of approaches to understanding the nature of creativity: a phenomenological direction that explores human existence as a dialog being, where transcendence to the Other appears as a condition of all newness [B. Waldenfels, 1999], [Merleau-Ponty, 1999] and others); from the perspective of the dialogue nature of the study of representatives of the philosophy of dialogue [Saiko, 1999], [Borisov, 1994] etc.). Existing concepts of creativity provide information about specific aspects of this phenomenon, while there remain aspects the study of which will expand the understanding of creativity as co-creation, as well as actualization of human creative abilities and the like.

The purpose of this publication is to comprehend the relationship of creativity as a creative activity and interactive communication based on the humanistic and anthropocentric worldview of the human as creator.

Statement of basic material. It is genetically human nature to create, and it is the presence of the "gene of creativity" that makes it necessary to invent abstract and symbolic objects and create works of art, to experience satisfaction from the fact that the world is a continuous metamorphosis, a chain of transformations, and not a jumble of static material objects, stamps and patterns. Therefore, creativity acts as a creative activity, an activity to create something fundamentally "new", and as a combinatorics, as a collage of situations and events.

In the 60s-70s of the 20th century, such a direction as conceptualism (from Lat. *Conceptus* - thought, vision) took shape in art, in which the concept underlying the work turns out to be more important than artistic realization, and the artist is considered as a generator of ideas, and not the creator of things [Bobrinskaya, 1994].

In the definition of conceptual art, we highlight four characteristics essential for us.

First, this is what an idea can be implemented by any means. According to the above, conceptual works presuppose different rules for their perception that violate the ingrained habit of communicating with Art.

Secondly, conceptualism is a direction uniting the process of creativity and the process of its research. In accordance with this statement, works of conceptual art take the most unexpected forms like *transforms, conforms*.

Thirdly, in many conceptual works natural materials are used in their pure form.

And finally, fourthly: works of conceptualism often represent just the *projects* that indicate only the *possibility* of art rise, because "art as an idea" arises and exists only as a product of human life, as a collage of situations and events, implemented by creatively innovative methods (Fig. 1. Collage of materials)

Fig. 1. Collage of materials

Thus, a synergistic understanding of the processes complexity, the dialogue interaction of art and technology based on innovative methods during design and creative development allows obtaining transformers / conformers, the products with the basic component of Led electronics on the basis of standard and functional lighting products.

Let's note the possibility of such a work of *Techno Art*. First of all, this means a variation of form, semantic and abstract content, as well as the possibility of arranging motivational images-pictures that correspond to the inner mood of the person, goal set, situational communication.

Based on the work of Techno-Art with the basic component of Led-electronics, you can solve a number of tasks:

- coloristic interpretation of the surrounding reality,
- formation of aesthetic sense, "visual culture";
- stylized representation of objects in professional practice of an architect, designer
- harmonization of artificial habitat,
- use of the visual art achievements of in the development of projects.

The ability to solve the above problems involves knowing of:

- basic laws of harmonious combination of colors,
- laws of perception of color composition,
- color influence on perception,

and as well, how to propose to an individual the desired tonus and energetic correction by means of a coloristics as a result of contextual and semiotic analysis,. The latter is connected with the widespread notion that the essence of a person, his energy basis, "tonus" can be understood on the basis of subjective color preferences,

although, for an objective presentation, the combination of intelligence, spirituality and physical state is considered to be the main thing.

Subjective color preferences (for example, light-violet, yellowish and golden-brown tones as preferred ones reflect the ability for great concentration) and objective recognition that there exist a universally valid, prevailing over individual preferences, is a manifestation of mind, disciplined coloristic thinking that helps avoid one-sidedness in assessing color, dictated only by taste.

Along the way, we should note the well-known fact that modern light-emitting diode sources / Led technologies allow using them as a tool to control such indicators as energy savings, lighting efficiency, low heat generation, and a high degree of protection against dust and moisture. In many life spheres, by virtue of the color aspect of LED lighting, performance parameters are improving. Conformers with the basic component of Led-electronics are designed for the realization of that color vision, which, by the definition of specialists, bears in itself specifically human content.

Color vision, the perception of color, in contrast to its physical and chemical reality, refers to a psychophysiological reality. Thus, scientific studies have shown the identification of a subjective sensation of warmth or cold with a visual perception of color. Let's give an example. Experiments have demonstrated a difference of 3-4 degrees in the subjective sensation of warmth or cold in workshops painted blue-green and workshops painted red-orange. In the blue-green room, workers complained about the cold at a temperature of 15 °, while in the red-orange room they began complaining about the cold only at 11 °, i.e. The blue-green color lowers the blood circulation impulse, while the red-orange color stimulates it.

According to the theory of color expressiveness, the optical, electromagnetic and chemical processes occurring in our eyes and in consciousness when observing color correspond to parallel processes in the psychological sphere of a human being. The experiences of color perception can determine emotional and spiritual perception.

It is not by chance that Goethe, in his time, spoke of the sensual and moral effect of color. In his treatise on color, he wrote the following: "Each individual color, due to the specificity of perception, forces the eye to strive for universality. And then, in order to achieve this, the eye, for the purpose of self-gratification, searches beside each color for some colorlessly empty space into which it could produce the missing color. This is the main rule of color harmony" (quoted in [7]).

To understand the psychological and spiritual expressiveness of each color, peculiar only to it, comparisons are necessary. Let's consider the existing descriptions of their relationship [6], in order to take into account their psychological and spiritual expressiveness in the process of creating / using conformers with the basic component of Led-electronics.

The yellow color is the lightest of all colors, representing a kind of thicker, more material white color, symbolizing the mind, knowledge, the concept of truth. Dim yellow color will express *envy, betrayal, duplicity, doubt, distrust and insanity*. As an example, art critics cite the fact that Judas is depicted in a dull yellow robe in the paintings of Giotto ("The Kiss of Judas") and Holbein ("The Last Supper"). Yellow on a pink background acquires a greenish tint and its radiance disappears. Things are "a

little tight” with ratiоn and cognition (yellow) where pure love reigns (= pink color). Yellow color on a black background manifests itself in the most bright and aggressive brilliance. It is harsh and uncompromising.

Red color is *warmth*, pure red color means *spiritual love*, and in red-orange one the color rises to the power of the *flame*, has a beneficial effect on plant growth and enhances the activity of organic functions. When selecting contrasting colors, the red-orange color becomes an expression of feverish, *belligerent passion*, passionate love.

In contrast to yellow, red has a lot of modulations, since it can be varied in warm and cold contrasts, dullness and brightness, light and darkness, without destroying its red color base. Only the path to the aesthetic and spiritual world, transparent and airy, is closed for it, for the blue color dominates there.

Blue is always *cold*, passive, as if compressed and concentrated in itself, *introverted*, subject to nerves. People, inclined in their subjective color preferences to blue tones, are mostly characterized by *weak blood circulation*. But their nervous system is stronger. Blue color has the power, similar to the forces of nature in winter, when everything, hidden in darkness and silence, accumulates energy for birth and growth. Blue is similar to a transparent atmosphere, it is an elusive something that is constantly present, a *symbol of faith*, as for the Chinese it is a *symbol of immortality*. When blue is shaded, its *dull* color causes a *feeling of superstition*, fear, a sense of being lost and sad, a tendency to express *solitude* and humility (Fig. 2).

Fig. 2. Collage of materials

Green is an intermediate color between yellow and blue. The amplitude of the green modulations is quite large. Depending on whether it contains more yellow or blue, the nature of its expressiveness changes. Fertility, *satisfaction and hope* define the expressive merits of green color. If the shining green changes for dimmed gray, then the person gets easily a feeling of *lazy lethargy*. Yellow-green color creates the impression of *young spring forces* of nature, *hope* and *joyful* anticipation of summer fruits. The blue-green color in contrast to green and blue gives the impression of a

severe *cold aggressiveness* (Fig. 2.).

Fig. 3. Collage of materials

Orange as a mixture of yellow and red is located at the focus of maximum active brightness. Festive orange color easily takes on the shade of *proud*, outward *pomp*.

Violet. Many people do not have the ability to understand the shades of violet. As the antipode of yellow color, the color of knowledge, violet is the *color of the unconscious and mysterious*, sometimes threatening, then encouraging, but always impressive. Depending on the neighboring contrasting tones, it can cause an oppressive mood. When the violet color covers large areas, it can become definitely *threatening*, especially near the purple color.

"The light of this kind falling on the landscape," as Goethe noted, "suggests all the horrors of the destruction of the world" [Saiko,1999]. Violet, darkened or dim, becomes the color of dark *superstition*. But as soon as it is clarified, it delights with beautiful gentle tones. In the most general form, the range of expressive possibilities of the world of violet tones can be represented as follows: *strictly violet* color carries *darkness, death and piety* at the same time, *blue-violet* evokes a feeling of *loneliness* and *self-detachment*, *red-violet* is associated with heavenly love and *spiritual greatness*.

Color harmony was addressed by the color theorist Wilhelm Ostwald (1853-1932). In his book on the basics of color ("Physikalische Farbenlehre"), he wrote: "Experience teaches that some combinations of certain colors are pleasant, others are unpleasant or do not cause emotions. The question arises, what determines this impression? This can be answered as follows: pleasant colors are those which have a regular connection, i.e. order ..." [Color Science,1926].

Conclusions. Thus, on the one hand, the manifestations of the color itself are

changeable, and on the other hand, the subjective abilities to experience color. Varying the semantic and abstract content of conceptual art / Techno-Art works can be provided on the basis of a seven-color analysis, since the study of color values (color semiotics) and impressions makes it possible to comprehend the nature of color secrets and their application in creative activity and art.

Summing up the above, we would afford the opportunity to make a remark: in order to choose the right color solution to an aesthetic problem from the variety of available options, it is recommended to choose a color based on subconscious perception, intuitive thinking and positive knowledge, which should form an integral unit.

Conceptual works / works of Techno-Art, forming the space of interactive communication, presuppose the orientation of a person in his creative actions on the unity of thought-images of the creator, semiotics of color and light, and thought-images of the recipient. Performing a cognitive function, being a means of reflecting and understanding the surrounding world, works of Techno-Art play an important role in studying the ideological orientation of an individual. And with the basic component of Led-electronics, they enable, through color, light and music, developing, strengthening, adjusting individual abilities, combining motivational images-pictures that meet the inner spirit and goal setting of a personality reflecting complex relationships in society, but, above all, the relationship of man and nature.

Список літератури

1. Вальденфельс Б. Мотив чужого. Минск: Профилен, 1999. 176 с.
2. Мерло-Понти М. Феноменология восприятия. СПб.: Ювента; Наука, 1999. 608 с.
3. Сайко Э. В. О природе и пространстве «действия» диалога. *Социокультурное пространство диалога*. М.: Наука, 1999. С. 9 -32.
4. Борисов Е. В. Диалог как судьба. Событие с Другим в экзистенциальной аналитике М. Хайдеггера. *История философии*. -1997.- №1. С. 112- 132.
5. Бобринская, Е. А. Концептуализм. М.: Галарт, 1994, 216 с.
6. Иттен, И. Искусство цвета. М.: Д. Арон, 2000, 350 с.
7. Месяц, С. В. Иоганн Вольфганг Гёте и его учение о цвете (часть первая). М.: Круг, 2012. 464 с.,
8. Цветоведение [Электрон, ресурс]: Пособие для химиков, физиков, естествоиспытателей, врачей, физиологов, психологов, колористов... / Вильгельм Оствальд, Москва; Ленинград: Промиздат, 1926.— 204 с. Режим доступа: <http://tehne.com/library/ostvald-v-cvetovedenie-moskva-leningrad-1926>

Коляда-Березовська Т. Ф., Березовський С. О. КОМУНІКАТИВНИЙ АСПЕКТ СЕМІОТИКИ КОЛЬОРУ І СВІТЛА У КОНЦЕПТУАЛЬНІЙ ТВОРЧОСТІ

Йдеться про значення семіо-коліористичного аналізу, на основі якого забезпечується варіювання смислового та абстрактного змісту творів техномистецтва, у результаті чого можливо їхнє застосування як засобу персонального тонусно-енергетичного коригування особистості. Акцентується те, що з різноманіття доступних можливостей правильне колористичне рішення естетичної задачі має ґрунтуватися на підсвідомому сприйнятті, інтуїтивному мисленні і позитивних знаннях в їх єдності. Концептуальне мистецтво, утворюючись у просторі діалогової комунікації, передбачає орієнтацію людини у своїх креативних діях на єдність мисле-образу та семіотики кольору

і світла. Підкреслюється, що, виконуючи когнітивну функцію, будучи засобом відображення і пізнання навколишнього світу, твори техномистецтва, зокрема з базовим компонентом Led-електроніки, дають можливість за допомогою кольору, світла і музики розвивати, зміцнювати, коригувати індивідуальні здібності, компонувати мотиваційні образи-картини, що відповідають внутрішньому настрою і ціленастановам особистості.

Ключові слова: семіо-коліористичний аналіз, семіотика кольору і світла, техномистецтво, концептуальна творчість.

References

1. Waldenfels B.(1999) Motive of the Other. *Propilei*, Minsk. 176 p.
2. Merleau-Ponty M.(1999) Phenomenology of Perception. *Yuventa*, St.Petersburg, 608 p.
3. Saiko E.V.(1999) On the nature and space of the dialogue “action” *Socio-cultural space of dialogue*. Science,M., p. 9 -32.
4. Borisov E.V. (1997)Dialogue as fate. The event with the Other in the existential analyst of M. Heidegger / *History of Philosophy*. №1, p. 112- 132.
5. Bobrinskaya, E. A.(1994) Conceptualism. Galart, M., 216 p.
6. Itten, I. Art of Color(2000) *D. Aronov*, M., 350 p.
7. Mesyats, S.V. Johann Wolfgang(2012) Goethe and his theory of color (part one) *Krug*, Moscow, 464 p
8. Color Science: A Handbook for chemists, physicists, naturalists, doctors, physiologists, psychologists, colorists (1926) *Promizdat* ,Leningrad:, 204 p. Access mode: <http://tehne.com/library/ostvald-v-cvetovedenie-moskva-leningrad-1926>

Стаття надійшла до редакції 17.04.2019

УДК 2-277+791

ДОСВІД ПРОЧИТАННЯ КІНОФІЛЬМУ «ЧОРНА ПАНТЕРА»

Костянтин Райхерт

Кінофільм Раяна Куглера «Чорна пантера» (2018) є посланням, що містить у собі заклик для культурної ненасильницької інтеграції чорних американців до американського суспільства. Про це свідчать дії протагоніста кінофільму Т'Чалли (Чорної пантери): відкриття тасмниці Ваканди світу є символічним розкриттям автентичної сутності чорних – афроамериканці нічим не гірше ніж білі американці. Кінофільм «Чорна пантера» здійснює критику розділення американців за расовою ознакою, тому що таке розділення спричиняє ненависть і насилля. Крім того, вигадана країна Ваканда, про яку йдеться в кінофільмі, є утопією (казкою) для афроамериканців, створеною білими авторами Стеном Лі та Джеком Кірбі з метою показати, що чорношкірі без втручання білих і без руйнування традиційної культури здатні на досягнення небувалою прогресу. З огляду на це можна вважати, що кінофільм «Чорна пантера» виконує компенсаторну функцію для афроамериканців – певний «опіум для афроамериканців», який має пом'якшити становище афроамериканців у сучасному американському суспільстві. Таким чином, кінофільм «Чорна пантера» виявляється соціальною критикою американського суспільства, яке до кінця не усвідомлює ідентичність і справжність афроамериканців, без чого унеможливується остаточна інтеграція афроамериканців в американське суспільство, а отже, напруга між чорними та білими американцями залишається.

Ключові слова: афроамериканці, ідентичність, кінофільм, комікс, утопія.

2018 року на екрани кінотеатрів вийшов кінофільм у жанрі супергеройки, поставлений режисером Раяном Куглером за сценарієм Раяна Куглера та Джо Роберта Коула за мотивами коміксів Стена Лі та Джека Кірбі – «Чорна пантера» (*Black Panther*) [Coogler, R., 2018]. Стрічка збрала в світовому кінопрокаті \$1,347 млрд., отримала сім номінацій на премію «Оскар», включаючи номінацію за «Кращий фільм», і перемогла у трьох з них («Краща музика», «Кращі костюми» та «Кращі декорації»). Фільм був чудово сприйнятий кінокритиками, про що свідчать оцінки 97% на популярному агрегаторі кінооглядів *Rotten Tomatoes* [2] та 88 з 100 на іншому популярному агрегаторі кінооглядів *Metacritic* [3].

Сенсаційний успіх кінофільму «Чорна пантера» привернув до себе увагу філософів. Так, наприклад, у межах книжкової серії *The Blackwell Philosophy and Pop Culture* готується до випуску збірник есе *Black Panther and Philosophy* за редакцією Едуардо Переса та Тімоті Брауна. Редактор блогу на сайті Американської філософської асоціації *Black Issues in Philosophy* Льюїс Гордон запропонував розглядати конфлікт між протагоністом і антагоністом кінофільму «Чорна пантера» як конфлікт між республікою та тиранією відповідно [5]. Джеймс Гейлі III проаналізував естетику кінофільму «Чорна пантера» [6]. Еліран Бар-Ель розглянув, чому кінофільм «Чорна пантера» може бути цікавим як лівим, так і правим [Bar-El, E., 2018]. Нарешті, кінофільм «Чорна пантера» був проаналізований Славом Жижкою. У своєму огляді «*Quasi Duo Fantasias*:

Штраусіанське прочитання «Чорної пантери» він намагається розглянути кінофільм з позицій політичної філософії Лео Штрауса й оголошує справжнім героєм кінофільму антагоніста Кілмонгера («Руку смерті») [Žižek, S., 2018].

У цій роботі спробую прочитати кінофільм «Чорна пантера». Я спробую проінтерпретувати кінофільм, відштовхуючись від нього самого, не використовуючи якісь особливі техніки інтерпретації чи читання та не виходячи з певних заздалегідь заданих установок. У загальній цілості мета цього дослідження – отримати певний досвід прочитання кінофільму «Чорна пантера».

Сюжет кінофільму «Чорна пантера» крутиться навколо конфлікту між персонажами Т'Чалли, африканського супергероя та лідера вигаданої африканської держави Ваканда, й Еріком «Кілмонгером («Рукою смерті»)» Стівенсом, суперлиходієм і претендентом на трон Ваканди.

Ваканда – це держава, яка за легендою виникла тисячі роки тому (згідно з коміксами 10 тисяч років тому) на місці падіння метеориту, джерела дуже рідкісного металу вібраніуму (одного з вигаданих у Всесвіті *Marvel* металів разом з адамантієм), внаслідок війни п'яти африканських племен за рештки метеориту. Згідно з легендою один із воїнів-шаманів з'їв «квітку у формі серця» (*heart-shaped herb*), рослину, уражену вібраніумом, і надзвичайно посилив свої фізичні здібності (витривалість, довгий вік, інстинкти, спритність, моторність, рефлекс, силу, швидкість). Це дозволило воїну об'єднати чотири з п'яти племен і створити Ваканду. Сам воїн-шаман зробився вартовим, якого називають «Чорна пантера», та царем Ваканди. Титул царя та місія вартового Ваканди передається у спадок від батька до сина у випадку смерті батька. Іншою мовою: Вакандою правлять спадкоємні монархи. Однак будь-хто з царської родини чи родини вождів п'яти племен може також претендувати на трон – тоді тут усе вирішується за допомоги поєдинку між претендентами. Цей поєдинок може свідчити про те, що суспільство Ваканди є традиційним і консервативним у плані політики та звичаїв. Тут немає жодного натяку на демократичний режим, як вважає згадуваний вище Льюїс Гордон, який так і не спромігся визначитися, чи є Ваканда республікою чи конституційною монархією [Gordon L. & G. Doukas, 2018]. Форма правління Ваканди (чи то абсолютна монархія, чи то теократична монархія – через містично-релігійний статус Чорної пантери) десь певно говорить про авторитаризм. Більше того, поєдинок вказує на значущість аристократії (знаті): лише кращі по крові (вожді) мають можливість претендувати на трон Ваканди; поєдинок визначає найкращого з найкращих.

Щодо Ваканди треба зазначити ще два моменти. Перший момент пов'язаний з тим, що суспільство Ваканди високотехнологічне – можливо навіть найбільш науково-технічно розвинуте на Землі завдяки вібраніуму. Це означає, що Ваканда – це суспільство, яке не є просто традиційним (таким, що покладається лише на доіндустріальні економічні відносини), а поєднує в собі елементи традиційного та сучасного суспільства.

Другий момент пов'язаний з тим, що Ваканда – це дуже ізольована держава, можна сказати «законсервоване»: тут немає місця чужинцям.

Зважаючи на те, що вакандці – це лише чорношкірі африканці, що проживають у межах певної території, можна подумати про цілком ідеальне з

погляду расизму суспільство: «консервація» вакандського суспільства призводить до генетичної консервації (гени місцевих не змішуються з генами чужинців), а отже, до чистокривної раси. Тепер якщо до цього додати те, що ця «чистокривна раса» має високі технології, то це просто мрія афроамериканця-расиста чи взагалі расиста (ось чому кінофільм «Чорна пантера» подобається правим, як чорним, так і білим [1; 8]). Ваканда – це утопія для афроамериканців (казка), що покликана показати, що чорношкірі без втручання білих і без руйнування традиційної культури можуть досягти небувалого прогресу, — така собі форма компенсації передусім для афроамериканців, поп-культурний рессентимент.

Інше питання «Чи можлива така утопія?» В кінофільмі у вступній сцені говориться про те, що наявність величезних запасів вібраніуму дозволила Ваканді стати поступово в плані науки та технології країною у світі. При цьому докладно не пояснюється, як проста наявність вібраніуму дозволила зробити науково-технічну революцію вакандцям у цілком ізольованій країні. Вступна сцена показує, що протягом століть вакандці процвітали у той час, коли інші народи воювали один із одним. У такому випадку виникає цілком доречне питання: «Чому ніхто не знав про Ваканду, що процвітає?» Вступна сцена відповідає на це питання побіжно: вакандці приховали існування вібраніуму та, по суті, свій прогрес. Сучасний світ знає Ваканду як країну Третього світу. Але в цю країну жодний чужинець не в'їде; інакше чужинці мали би змогу виявити, що високорозвинена вакандська цивілізація прихована під великим голографічним куполом. Це приводить до наступного питання: «Хіба наявність будь-якого ресурсу гарантує виникнення технології роботи з цим ресурсом?»

Для того, щоб почати використовувати вібраніум як метал, необхідно було розпізнати його як метал або якісь його корисні властивості. Наприклад, уже була відома технологія обробки каміння для наконечника спису чи технологія отримання заліза – і ця технологія була застосована за аналогією до вібраніуму. Технології – це те, що передається за допомоги навчання, а отже, потребує комунікації між людьми. Проте глядачу у вступній сцені відразу повідомляють, що справжня Ваканда прихована від усього світу. Яким чином тоді були отримані нові технології? Одна справа, коли ви робити наконечники для списів, та інша справа, коли вам треба створити складну голограму чи літальний апарат. Останнє вимагає серйозних знань і технологій, які навряд чи один ізольований народ сам здатний отримати. Кінофільм прямо не відповідає на це питання. Глядач може лише здогадуватися про те, що можливо вакандці промисловим шпигунством. Так, із кінофільму не зрозуміло, яка секретна місія брата царя Ваканди – Н'Джобу в Окленді, Каліфорнія. Можна припустити, що він був туди посланий, тому що Окленд є частиною Кремнієвої долини (чи знаходиться по сусідству), зосередження високих технологій та інновацій. Іншою здогадкою може бути те, що вакандці відряджають своїх громадян вчитися за кордон (хоча про це нічого в кінофільмі не сказано).

Тим не менш це все залишається на рівні здогадок, особливо коли появу брата царя Ваканди в Окленді можна пояснити іншими способами: брат допомагав білому торговцю зброєю з Південно-Африканської республіки Уліссу

Кло, викрадачу вібраніуму з Ваканди, чи брат вів революційну діяльність задля чорношкірих (на кшталт Партії чорних пантер, що виникла саме в Окленді), чи навіть просто переїхав туди жити; Окленд – це лише випадкова географічна назва, не більше того.

Припущення щодо секретного збирання інформації вакандцями в розвинутих країнах було б простіше підтвердити, якби творці кінофільму докладніше пояснили появу прогресивних технологій серед вакандців. Це ж припущення можна було б чимось підкріпити, якби в кінофільмі хоча би повідомили, коли вакандці почали приховувати таємницю вібраніуму від інших. Звичайно, можна звернутися до першоджерела – коміксів про Чорну пантеру.

Згідно з коміксами [Haile, 2018], метеорит упав за незапам'ятної старовини, через що виник так званий «Вібраніумний пагорб» (*the Vibranium Mound*). Коли пагорб охолонув, люди, що жили у місці падіння метеориту, почали добувати незвичайне «залізо» - вібраніум. Це спричинило появу демонів, людей, які перетворилися на злих духів. Цей момент можна проінтерпретувати, як війну між племенами чи як мутації, які люди отримали через контакт із радіоактивним вібраніумом. Зрештою Башенга, перша Чорна пантера, воїн-шаман, перекрив доступ до пагорбу та створив культ, щоб охороняти Вібраніумний пагорб від сторонніх. Створення культу Чорної пантери, заснованого на віруванні у богиню-чорну пантеру Баст, було початком Ваканди, ізольованої країни. Комікси підтверджують думку про традиційне суспільство та теократичну монархію Ваканди. Але вони демонструють наївні уявлення творців коміксів і кінофільму про Чорну пантеру – про те, що якщо є ресурс, то вже також є технологія роботи з цим ресурсом. Усе це в черговий раз підтверджує, що Ваканда – це утопія (казка) для афроамериканців. Цікаво, що деякі білі американці саме так і сприйняли кінофільм «Чорна пантера»: вони рекомендували білим піти до кінотеатрів на фільм, зачекавши тиждень з дня прем'єри, щоб «чорна аудиторія змогла “отримати свій момент” без втручання білих» [Gordon L. & G. Doukas, 2018].

Найцікавішим є те, що Ваканда була вигадана двома білими – Стеном Лі та Джеком Кірбі, причому не зрозуміло, яка була справжня мета цих двох білих – привабити нову аудиторію для того, щоб заробляти більше грошей, або звернути увагу на положення чорних у США (дати їм символічну надію). Ваканда – це утопія (казка) для афроамериканців, створена білими (виглядає так, буцімто афроамериканці самі не здатні створити утопію для себе, чи як нав'язування чужедушної культури утопії афроамериканцям).

На початку кінофільму протагоніст Т'Чалла стає перед глядачем як вірний вартовий утопічної Ваканди. Саме в ім'я додержання вакандських традицій Т'Чалла, будучи вже Чорною пантерою та царем Ваканди, погоджується на поєдинок зі своїм двоюрідним братом Еріком Стівенсом. Поєдинок закінчується програшом Т'Чалли. Вакандське суспільство, жорстко зав'язане на тисячолітніх традиціях і звичаях безсуперечного підпорядкування царю (абсолютна монархія), без застереження приймає нового царя та готове виконати будь-який його наказ, навіть якщо цей наказ веде до війни з усім світом. Т'Чалла повстає проти нової Чорної пантери – і тут складно сказати, що мотивує його –

почуття помсти, гуманізм щодо невакандців, політична несправедливість, що робить Ерік Стівенс, неприйняття ідеології нової Чорної пантери чи, що найвірогідніше, явне порушення узвичаєнь прашурами щодо дотримання таємниці вибраніуму завдяки ізольованості та прикидання вакандців. Фактично новий цар Ваканди, маючи намір воювати з усім світом, руйнує традиційне суспільство вакандців і викликає сумнів щодо культу Чорної пантери, хоча можливо сам Ерік Стівенс цього не усвідомлює. Вірогідно, саме знехтування традицій змушує Т'Чаллу вдатися до військового перевороту. Власне, так має прочитуватися фінальна битва кінофільму, тому що в ній виконуються дії, спрямовані на звергнення законного правителя держави. Пікантності цьому дійству додає той факт, що у військовому перевороті на боці Т'Чалли бере участь Еверетт К. Росс, агент ЦРУ, яке відоме своєю участю у різноманітних переворотках у різних країнах світу.

Наприкінці кінофільму Т'Чалла, після того, як він повернув собі трон, вбивши Еріка Стівенса, вирішує розкрити таємницю Ваканди всьому світу на Асамблеї ООН. Чим продиктоване це рішення, не зовсім зрозуміло. Чи пов'язано це з тим, що фактично через Е. К. Росса про таємницю Ваканди дізналося ЦРУ, а отже, як мінімум, деякі високопосадовці США? Чи це можна пояснити тим, що події у Ваканді не залишилися непомітними для інших держав? Можливо, таке рішення могло бути наслідком дій Еріка Стівенса.

Ерік Стівенс на прізвисько «Кілмонгер («Рука смерті»)» (вакандське ім'я Еріка: Н'Джадакі) – двоюрідний брат Т'Чалли, сина Н'Джобу, який був убитий батьком Т'Чалли – Т'Чакі. Все своє життя Ерік був опанований ідеєю помсти – вбивцям батька та білим. Щоб реалізувати свою ідею, він став таємним оперативником-спецпризначенцем і заліз у душу Улісса Кло, щоб згодом використати та вбити останнього. Отримавши трон Ваканди, Ерік зробив найпершу річ – вирішив використати усі науково-технічні досягнення для встановлення влади чорних у всьому світі – він жадає помститися білим за поневолення та приниження чорних, знищити їх і створити новий світ, у якому всі чорні об'єднаються та запанують фактично у світі.

Якщо поміркувати, то віра Еріка у можливість об'єднання всіх чорних видається дуже наївною й утопічною, тому що, якщо взяти хоча б історію африканських народів і країн, то вона рясніє війнами між ними, війнами між чорношкірими. Найяскравіший приклад – безперервна війна між народами тутсі та хуту, яка має усі ознаки взаємного геноциду. Тут треба розуміти, що стосунки між африканськими народами розвиваються в межах логіки відносин між етносами. Сам же Ерік Стівенс виходив із логіки відносин між расами, з якими він зустрівся в США. Рабство в США фактично стерло етнічну різницю між чорними африканцями, але натомість породило ідентичність за расовою ознакою – ідентичність чорного американця, афроамериканця. Про це, до речі, між іншим пише Славој Жижек, коли аналізує кінофільм «Чорна пантера». Проте С. Жижек не розвиває думку про ідентичність чорного американця, хоча він посилається на Малколма Ікса як чорного мислителя, який, можливо, одним із перших поставив питання про таку ідентичність [Žižek, S., 2018]. Так чи так план Еріка Стівенса міг зазнати розбиття, тому що його ідентичність могла вступити у конфлікт з

низкою африканських етнічних ідентичностей, що не дозволило б африканцям підтримати афроамериканця в його боротьбі з білими.

Цілком можливо, що дії Н'Джадакі змусили задуматися Т'Чаллу: збереження таємниці Ваканди може призводити до братогубства. Отже, можливо щось не так з установленнями прашурів. Усвідомлення цього дозволяє Т'Чаллі відкрити справжню Ваканду світу.

У прочитанні кінофільму «Чорна пантера» можна піти далі й углядіти в ньому наступне послання – і це послання афроамериканцям: «Афроамериканці! Пам'ятайте про своє африканське коріння. В цьому ваша сила. Але тепер ви – жителі Сполучених Штатів Америки, а не Африки. Тому інтегруйтесь в американське суспільство. Але робіть це м'яко, через культуру, а не за допомоги насилля». Тут Ваканда – це така ідеальна батьківщина прашурів для афроамериканців, яка була прихована від усього світу, але також і автентична сутність афроамериканців («африканська душа»); Т'Чалла – це той, хто відкриває автентичну сутність афроамериканців для інших американців, щоб чорні американці по-справжньому мали змогу інтегруватися в американське суспільство як щось самобутнє – символічно в кінофільмі це показується через відкритість Ваканди для інтеграції в глобалізований світ; Ерік Стівенс – це той, хто уособлює собою хибний шлях для афроамериканців – шлях ненависті та насилля. По суті, символічно Т'Чалла – це афроамериканець, який наслідує шлях ненасильства Мартіна Лютера Кінга, а Ерік Стівенс – це афроамериканець, який наслідує шлях до вищості чорних і розділення за расовою ознакою від Малколма Ікса та Партії чорних пантер. Кінофільм «Чорна пантера» начебто говорить кожному чорному американцю: «Шлях насилля – це шлях нікуди!»

Як **резюме** до всього сказаного вище я хочу відзначити наступне. Кінофільм «Чорна пантера», на мою думку, є посланням, що містить у собі заклик для культурної ненасильницької інтеграції чорних американців до американського суспільства. Про це свідчать дії протагоніста кінофільму Т'Чалли (Чорної пантери): відкриття таємниці Ваканди світу – це символічне розкриття автентичної сутності чорних – афроамериканці нічим не гірше ніж білі американці: вони можуть бути повноцінними громадянами США, які також можуть приносити користь американському суспільству. Певною мірою, кінофільм «Чорна пантера» здійснює критику розділення американців за расовою ознакою, тому що таке розділення спричиняє ненависть і насилля.

Однак незважаючи на послання, яке можна «вчитати» в кінофільмі «Чорна пантера», потрібно зауважити, що вигадана країна Ваканда, про яку йдеться в фільмі, є утопією (казкою) для афроамериканців, створеною білими авторами Стеном Лі та Джеком Кірбі, по суті, з метою показати, що чорношкірі без втручання білих і без руйнування традиційної культури здатні на досягнення небувалого прогресу. З огляду на це можна вважати, що кінофільм «Чорна пантера» виконує компенсаторну функцію для афроамериканців – певний «опіум для афроамериканців», який має пом'якшити становище афроамериканців у сучасному американському суспільстві. Таким чином, кінофільм «Чорна пантера» виявляється соціальною критикою американського суспільства, яке до кінця не усвідомлює ідентичність і справжність афроамериканців, без чого

унемоżliвлюється остаточно інтеграція афроамериканців в американське суспільство, а отже, напруга між чорними та білими американцями залишається.

Список використаних джерел:

1. Bar-El E. Black Panther as a Red Herring. URL: <https://thephilosophicalsalon.com/black-panther-as-a-red-herring/> (accessed 01/06/2019).
2. Black Panther_2018. URL: https://www.rottentomatoes.com/m/black_panther_2018/ (accessed 01/06/2019).
3. Black Panther Reviews. URL: <https://www.metacritic.com/movie/black-panther> (accessed 01/06/2019).
4. Coogler R. Black Panther. Los Angeles: Marvel Studios, 2018. Blu-ray.
5. Gordon L., Doukas G. Black Issues in Philosophy: A Conversation on The Black Panther. URL: <https://blog.apaonline.org/2018/02/20/black-issues-in-philosophy-a-conversation-on-the-black-panther/> (accessed 01/06/2019).
6. Haile J. B. An Aesthetics of Misdirection: A Brief Note on Black Panther. URL: <https://aestheticsforbirds.com/2018/09/24/an-aesthetics-of-misdirection-a-brief-note-on-black-panther/> (accessed 01/06/2019).
7. Kirby J. Black Panther. New York: Marvel, 1978. No 7. 32 p.
8. Žižek S. Quasi Duo Fantasias: A Straussian Reading of “Black Panther”. URL: <https://lareviewofbooks.org/article/quasi-duo-fantasias-straussian-reading-black-panther/#!> (accessed 01/06/2019).

Konstantin Rayhert

THE READING EXPERIENCE OF THE FILM “BLACK PANTHER”

The study discovers the social criticism of the American society in the Ryan Coogler’s “Black Panther”. The film shows that the American society does not recognize entirely an identity and authenticity of the African-Americans that prevents the full integration of the African-Americans into the American society. The social criticism of the film is unfolded symbolically: there is one fictional state called “Wakanda”, the sci-tech advanced country relying on the large resources of the fictional metal called ‘Vibranium’, in Africa. Wakanda is utopia (fantasy) for the African-Americans which was created by two white Americans, Stan Lee and Jack Kirby, in order to demonstrate that the African-Americans are capable to achieve an unprecedented technological and scientific advance without the interruption of the white people and without the destruction of traditional culture. The protagonist of the film, T’Challa / Black Panther, is symbolically an African-American who follows the path of non-violence offered by Martin Luther King. And the antagonist of the film, Erik Stevens / Killmonger, is symbolically an African-American who follows the path to the black people’s supremacy and racially differentiation offered by Malcom X and The Black Panther Party. Thus, despite the social criticism of the American society attitude to the African American people, the film contains a message on non-violent ways to fight for rights to the African Americans.

Key words: Afro-Americans, cinema, comic books, identity, utopia.

References

1. Bar-El, E. (2018). Black Panther as a Red Herring, available at: <https://thephilosophicalsalon.com/black-panther-as-a-red-herring/> (accessed 01/06/2019).
2. Black Panther (2018), available at: https://www.rottentomatoes.com/m/black_panther_2018/ (accessed 01/06/2019).
3. Black Panther Reviews(2019), available at: <https://www.metacritic.com/movie/black-panther> (accessed 01/06/2019).
4. Coogler, R. (2018). Black Panther. Los Angeles: Marvel Studios, Blu-ray.
5. Gordon L. & G. Doukas (2018). Black Issues in Philosophy: A Conversation on The Black Panther, available at: [https://blog.apaonline.org/2018/02/20/black-issues-in-](https://blog.apaonline.org/2018/02/20/black-issues-in-philosophy-a-conversation-on-the-black-panther/)

[philosophy-a-conversation-on-the-black-panther/](https://aestheticsforbirds.com/2018/09/24/an-aesthetics-of-misdirection-a-brief-note-on-black-panther/) (accessed 01/06/2019).

6. Haile, J. B. (2018). An Aesthetics of Misdirection: A Brief Note on Black Panther, available at: <https://aestheticsforbirds.com/2018/09/24/an-aesthetics-of-misdirection-a-brief-note-on-black-panther/> (accessed 01/06/2019).
7. Kirby, J. (1978). Black Panther. New York: Marvel, no 7.
8. Žižek, S. (2018). Quasi Duo Fantasias: A Straussian Reading of “Black Panther”, available at: <https://lareviewofbooks.org/article/quasi-duo-fantasias-straussian-reading-black-panther/#!> (accessed 01/06/2019).

Стаття надійшла до редакції 17.06.2019

УДК 72.01

ARCHITECTURE AS AN APPLIED PHILOSOPHY

Iryna Yanushevych

Abstract: *Architecture communication tools have been implemented in recent history by strategies and narrative artifices imported from cinema, comic, photo-journalism and infographic. The architect has integrated the traditional encoded drawing with more extensive narrative artifacts to expand the basin of its interlocutors and to describe underestimated aspects of architecture and design process. Through the illustration of recent significant experiences, this paper intends to highlight the great variety of images that can be attributed today to architecture and the lack of proper attention on this aspect from the side of philosophy.*

Having been created and fine-tuned over time in order to describe a building through its geometric features and size values, or in order to simulate its «retinal imprint» through views constructed from one single, stationary point of view, architectural draughtsmanship does not contemplate any graphic/narrative form. The dynamic perception of spaces as they are explored, the temporary nature of interiors and their furnishings, the life of those who live in buildings and leave a trace of memory that is sometimes more incisive than the buildings themselves, are all aspects that demand a time factor. Apart from cinema, only cartoonists and illustrators have the necessary visual storytelling instruments to tell what architecture and cities are really required to interpret: human dwelling.

Keywords: *architecture; storytelling; media; communication; representation; visualization; visual studies; images; video; illustration*

The need to make architectural material accessible to a wider audience than the specialised circles of field professionals has made it so that architecture, in revising the ways it communicates and expresses concepts, is increasingly treated in keeping with the communication devices used in other languages and manifestations of Science and Art, with a particular emphasis on the new languages of the electronic era.

For some time now, architecture has ceased to involve three single entities: the designer, the client and the construction site. It has become of keen interest to those who perceive it, use it and live it in a wide variety of ways.

«It is no longer a case, as it has been up until even just recently, of understanding architecture and communicating its value; rather it is a new, expanded way of perceiving it, where architecture becomes, in itself, part of communication, a tool of and for communication» [Батаева С., 2011].

Nevertheless, the codified representation of architecture reveals all its limitations when it has to explain a process, an adaptation, interactions and content that cannot be measured in geometric or metric terms. After all, architecture is the product of a complex process that we cannot claim to be entirely represented by its technical sketches or traditional views, much less by the profile and presence of completed design projects. Increasingly, there is a need to illustrate the process that led to a design idea in modern-day architecture, a process that is always attempting to balance formal instinct and technical expertise, and has always been sensitive to the conditions that arise from the dialectic relationship with commissioning clients.

With the myriad different solutions that many established professional firms

propose, the process of defining design strategies leads to the identification of its individual creators, rather than its belonging to a well-defined style. Hence the need to find forms of conceptual, as well as academic representation, that can explain that process to an audience made up of both specialists and the common man so as to bring an industry like architecture, considered to be elitist, closer to a wider public.

In constructing architecture, both on the level of a single building and on an urban scale, various different players and influences are involved. These single out the political, social and economic conditions that affect a design. The patient dialogue that an architect conducts with local authorities, commissioning clients or even the entire resident population is typical of this, when citizens are asked to participate in choices of collective interest, expressing their opinions on the processes that transform their city and their district.

Such external circumstances, which concern players and interested parties, where the possibility of turning a design into reality often depends on their persuasive powers, are joined by a more internal influence. Here the genesis of project choices and their evolution are particularly involved. The sketches, diagrams, models as well as the miscellaneous visual and photographic collections that have always been put together by designers in order to help them convey ideas and suggestions, as well as quote references that can back up their decisions, are traces of this.

Once completed, a design cannot merely be validated on the basis of the functional solutions it offers. Architecture feeds off images and «produces images». In marking and changing cities and territories, architecture is also perceived thanks to the images that its mere presence creates, whether it is as important as a new, incisive landmark or whether it manages to blend in with its surroundings. What we are talking about are images that will remain the heritage of a much wider audience than its immediate beneficiaries for some time. Buildings that have been turned into icons by thousands of photographic images –the media's true sounding board, have also often become sought-after venues for communicating advertising messages or symbols used to identify not only geographic and economic circumstances, but political leanings as well.

In order to communicate and visualise these, as well as other aspects of architectural design projects, the representational tools that architects have at their disposal have been forced to borrow strategies and narrative devices imported from the cinema, cartoons, photojournalism and infographics, even hybridising these different genres. Architects have therefore had to apply with the help of film directors, photographers and graphic designers, their limited, traditional methods of communication, fine-tuned over the centuries in order to communicate in an almost exclusive manner with their commissioning clients and the construction site.

Many architects turned to the cinema, another turned to the language of cartoons. The masters of functionalism, not to mention post-modernists and neo-avantgardists, resorted to photo collage, to the point where a visual strategy that came about as a dadaist challenge has been raised to the dignity of a truly sophisticated compositional strategy in architecture. Infographics have taken over in the attempt to highlight data or parameters upon which the rationale behind a design is based, while photographic narratives punctuated by cartoon bubbles, like graphic novels, are

increasingly used in the printed pages of books and magazines when discussing the opinions and daily work of star architects.

This «transmedial» use of images can also be noted in international design competitions where architects are increasingly asked to narrate the logic behind their proposals on video, rather than producing detailed drawings illustrating the technical and construction solutions chosen. This has led to the evolution of the role of draughtsman into the specialised figure of «visual artist», who is asked to dramatise the story behind a design, handling its narration and highlighting its visual characteristics, working digitally with filmmaking, editing and post-production software.

Modern studies of visual culture seem to have remained indifferent towards this mishmash of images created for architecture and generated by architecture itself, or at best seem unable to place or interpret them in any precise fashion. What we are dealing with are images that are hard to pigeonhole in the more usual branches of visual studies, despite the fact that such studies are based on the assumption of not being limited to artistic production alone, but rather «on the ability of analysing any type of image that could be considered culturally significant» [Volichenko O. V., 2013].

The process of designing and creating architecture is a «chaotic adventure» due to the interference of a constant arbitrary element introduced by the unknown factors contributed by commissioning clients, individuals and institutions. Its description of architecture and its conceptualisation makes room for a journalistic narrative with a «social» intent, if you will. «To restore a kind of honesty and clarity to the relationship between architect and public, architect should be as an amalgam that makes disclosures about the conditions under which architecture is now produced...On the basis of contemporary givens, it tries to find a new realism about what architecture is and what it can do [Добрицына, 2004].

Design projects became narrated using a cinematic dimension, obtained with the sequencing, juxtaposition and assembly of different kinds of materials borrowed from different media and sources, thus highlighting the complexity of these processes. Sketches, photographs of finished objects, photo collages, images of studio models, pictures taken from newspaper articles and advertising, cartoons, diagrams and rendering, i.e., «world images», all contribute to documenting the successes and failures of a design studio that wishes to prove that it is at the mercy of the market economy and globalisation.

Sometimes contemporary content of architecture editorially presents itself as halfway between a book and a magazine, where photographers, illustrators, cartoonists, journalists and columnists contribute even critical opinions. The design strategies are presented in the form of patents in order to stress their universality; infographics illustrate the different social contexts that architecture is called upon to interpret; photo collages are used to compare modern-day architecture with news reports, political figures, works of art and icons of sport and pop and rock music. In content the brainstorming that architects subject themselves to in the age of globalisation is dramatised in the form of a dense «diorama» of images that explain the political, economic, social and cultural context that shapes modern-day architecture.

Collecting images from the Internet's database, the book combines stills from

television reports and documentaries on these buildings; professional photographs placed alongside amateur snapshots taken by tourists and visitors, which can be sourced from the main photographic databases found online. Technical drawings such as floor plans and sections are presented in several overlapping layers merely to illustrate the complexity of the designs – perhaps taking it for granted that such forms of representation will only be understood by a handful of people. Newspaper cuttings recording the official inauguration of the new buildings are placed alongside cartoons that mock some forms of architecture. Interviews that ask users of these buildings what they think are placed alongside anamorphic devices that provide photographic views of interiors and exteriors. What we have here is a modern form of computational narrative where each reader is invited to put together different kinds of material in order to create their own personal meaning.

«After the novel, and subsequently cinema, privileged narrative as the key form of cultural expression of the modern age, the computer age introduces its correlate—the database. Many new media objects do not tell stories; they do not have a beginning or end; in fact, they do not have any development, thematically, formally or otherwise that would organize their elements into a sequence. Instead, they are collections of individual items, with every item possessing the same significance as any other» [AMOMA,2004]. This way of working on images, involving an uninhibited layout «exploited» for its heuristic and hermeneutic impact, is now an integral part of modern-day visual storytelling.

In 2012, the Museum of Contemporary Photography in Italy funded a project that focused on the popular narrative form of the graphic novel. This initiative resulted in two exhibitions and a conference on the subject, but there was also the opportunity to experiment with a different use for graphic novels. The salon participants were applied to the graphic novel narrative form to tell the story and raise awareness of the conditions in their towns, with their abandoned factories and stock of run-down areas waiting for a new identity. The graphic novel was distributed free of charge in public offices and cultural venues in the north of Milan, in the libraries and newspaper stands of the towns where the story takes place. Hence, a popular storytelling form like the graphic novel, which emerged in the post-war period to «tell love stories using stills», was used to create a more immediate relationship between the media, the public and our understanding of the territory.

A similar media strategy had already been adopted as using the comic book form. In this case, the complex transnational territory and its future potential was illustrated using a story portraying the adventures in the daily life of two main characters. The results of research conducted on a scientific basis by the urban research institute did not merely focus on the interpretation of the data that emerged from an analysis of the territory and the fine-tuning of design research. Their awareness of the importance of actively involving local people in an operation on an urban scale like that which was being planned, persuaded the research team to design an unusual form of communication – which we could define as «bottom up» – addressing residents as well.

Instead of the usual abstract technical visuals used in town planning (maps, histograms, infographs, etc.), the impressions gained and the proposals put forward by

the research group are illustrated in the comic book using a form of visual storytelling that draws on various different kinds of media: photography, illustrations, cartoons, photo stories and even technical drawings.

During their one-week stay in town, the two main characters guide the reader using the distinctive features of this metropolitan region, illustrating the lifestyle of its inhabitants, the homes they live in, the various different economic industries that have contributed to shaping the city, information about transport and travel, the role of commercial spaces, schools and research institutes, as well as spaces set aside for leisure and entertainment. The potential that emerges from the interpretation of the city surroundings ends up outlining the future development that could affect and fosters the expectations of the resident-readers themselves who are asked to unravel the narrative. For this research group, the comic book format was the perfect medium for presenting urban research because it allowed them to integrate the descriptive narrative with detailed background information in an accessible way.

«While the abstract nature of urban research often finds little reception in the public realm, we serve to mitigate this perceived aloofness by mediating interest through an engaging comic-book narrative. Our intended goal is to attract as wide a readership as possible» [Virilio,1991].

This tendency to use «photo-stories» to make issues raised by territorial design more accessible has also become a narrative device used in a journalistic way in trade journals, in order to guide the reader through modern-day buildings that sometimes seem, deep down, to belong to the world of cartoons rather than that of everyday experience. It is a narrative formula that has become so popular that it has been adopted as a true promotional tool by some of the leading figures in modern-day architecture to present themselves and their work.

The tendency to increasingly resort to forms of storytelling derived from cinema in the field of communication demonstrates «cinematic approach» to the world is gaining ground. It is an approach that impacts on ways of structuring time, of narrating a story, of linking one experience to the next. The «cinematic approach» to the world has become the basic means by which computer users access and interact with all cultural data. The influence of cinematic language on the way architecture is communicated and on architects themselves is well-documented in history, with experiences conducted with documentary intent or propagandising aims. Above all, the film camera was seen as the ideal instrument for appreciating built spaces, offering spectators the impression of entering and moving around an architectural structure.

The practice of using video to demonstrate the way buildings are used is even closer to cinematic storytelling, once an architect stands aside and leaves the job of «interpreting» buildings to their users. More recently, one of the film directors have used the medium of cinema to test new narrative forms as regards modern-day architecture, its use and the way it is received by the public and its users. The series of films entitled «Living Architectures» is a collection of feature-length films where, instead of conveying the opinions of architects or critics, as is usual, the experience of normal people living or interacting with cold, sterile building design and iconic spaces of our time is given a voice. «Living Architectures» is a series of films that seeks to develop a way of looking at architecture which turns away from the current trend of

idealizing the representation of our architectural heritage.

There is now a well-documented movement to resort to cartoons as a medium for communicating even serious content, such as design proposals, even in examples that can be found mentioned in books on the history of architecture. From the representatives of radical movements of the 1960s and 70s to exponents of contemporary architecture, cartoons have become a true communication tool that sometimes supplements codified architectural representations. After all, the very fact that cartoons are a low-definition medium makes them a form of «highly participatory» expression and therefore strategically used due to their ability to reach a wide audience. Nevertheless, the work of cartoonists and illustrators can also describe a factor that is always missing from an architect's drawings: time.

Having been created and fine-tuned over time in order to describe a building through its geometric features and size values, or in order to simulate its «retinal imprint» through views constructed from one single, stationary point of view, architectural draughtsmanship does not contemplate any graphic/narrative form. The dynamic perception of spaces as they are explored, the temporary nature of interiors and their furnishings, the life of those who live in buildings and leave a trace of memory that is sometimes more incisive than the buildings themselves, are all aspects that demand a time factor. Apart from cinema, only cartoonists and illustrators have the necessary visual storytelling instruments to tell what architecture and cities are really required to interpret: human dwelling.

The life of the people living in its spaces, the various plots that develop simultaneously in the apartments that interact with the building, all of this comes to life in illustrations built up in orthogonal and axonometric projections, almost as if the idea were to «scientifically» represent the relationship between the physical interior of the spaces and the psychological interior of their inhabitants. Cataloguing the number of light bulbs used over time in each of the building's three floors, the noisy radiators, the broken plates, drops of water, televisions used, books collected as well as the screams, births, broken hearts, lies told and parties that these rooms have witnessed.

These examples of communication using visual images, which could seem to have nothing to do with architecture, suggest instead that by resorting to a number of means, one can combine the scientific description of traditional technical drawings – grouped as they are into «geometric types» in individual representations – with a complex figurative text, shifting from a descriptive portrayal to a «narrative sequence». Cartoonists, illustrators, photographers, draughtsmen and film directors have all contributed to encouraging the creation of images of buildings, cities and human dwelling that has gradually shifted attention from the object to its perception, from the static and abstract nature of form to the variability of concrete and perceptible qualities that can be measured in their temporal aspects.

Список літератури

1. Батаева С. Філософія архітектури: к філософії візуальних форм *Гуманітарний часопис*. 2011. № 3. С. 52–56.
2. Воличенко 2013. Концепции нелинейной архитектуры *Архитектон: известия вузов*. 2013. № 44. URL: http://archvuz.ru/2013_4/3/

3. Добрицьна І. А. От постмодернизма к нелинейной архитектуре: архитектура в контексте сременной философии и науки. Москва, 2004.
4. АМОМА; Koolhaas, R. *Content*; Taschen: Köln, Germany, 2004
5. Virilio 1991. *The Lost Dimension*. NY, 1991.

Ірина Янушевич

АРХИТЕКТУРА ЯК ПРИКЛАДНА ФІЛОСОФІЯ

Інструменти комунікації в архітектурі були впроваджені в новітній історії стратегіями і оповіданнями, що запозичуються з кіно, коміксів, фото-журналістики та інфографіки. Архітектор інтегрував традиційний кодований малюнок з більш великими артефактами наративу, щоб розширити коло своїх співрозмовників і описати недооцінені аспекти щодо архітектури та процесу проектування. Через ілюстрацію значного досвіду в цьому напрямку, стаття має на меті висвітлити велику різноманітність образів, які сьогодні можна віднести до архітектурних та звернути увагу на відсутність належного інтересу до цього аспекту з боку філософських досліджень.

Ключові слова: архітектура; оповідання; засоби масової інформації; спілкування; представництво; візуалізація; візуальні дослідження; зображення; відео; ілюстрації.

References

1. Batajeva E.V(2011) *Filosofija arhitecture* [Philosophy of architecture: to the philosophy of visual forms], *Gumanitarny chasopys*. 2011. № 3. P. 52–56.
2. Volichenko O. V.(2013) *Konzeptyji nelinejnoj architektury* [Nonlinear architecture concepts], *Architekton: izvestija vyzov*. 2013. № 44, available at: http://archvuz.ru/2013_4/3/
3. Dobryzna I A.(2004) *От postmodernizma k nelinejnoj arhitecture: arhitektura v kontekste sovremenoj filosofii I nayki*, [From postmodernism to non-linear architecture: architecture in the context of explosive philosophy and science], Moskva, 2004.
4. АМОМА; Koolhaas, R. *Content*;(2004) Taschen: Köln, Germany, 2004; 5. Virilio (1991). *The Lost Dimension*. NY, 1991.

Стаття надійшла до редакції 19.06.2019

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

АФАНАСЬЄВ Олександр – докт. філос. наук, професор. кафедри філософії та методології науки Одеського національного політехнічного університету.

БЕЗРУЧЕНКО Ярослав - студент Одеського національного політехнічного університету.

БЕРЕЗОВСЬКИЙ Станіслав - канд. філос. наук, доцент Одеського національного політехнічного університету.

БОРОДІНА Наталія – канд. філос. наук, доцент кафедри філософії та методології науки Одеського національного політехнічного університету.

ВАСИЛЕНКО Ірина - канд. філос. наук, доцент кафедри політології Одеської національної академії зв'язку

ВИНОКУРОВ Руслан - студент Одеського національного політехнічного університету.

ЄГОРОВА.Катерина - студентка Одеського національного політехнічного університету.

ЖАРКИХ Володимир – докт. філос. наук, професор, зав. кафедрою філософії та методології науки Одеського національного політехнічного університету.

КАРАНФІЛОВА Олена - к. філос. наук, доц. ОДАБА
КИМИЧІДЖИ Анна - студентка Одеського національного політехнічного університету.

КОЛЯДА-БЕРЕЗОВСЬКА Тетяна - канд. філол. наук, доцент Одеського національного політехнічного університету.

РАЙХЕРТ Костянтин - канд. філос. наук, доцент Одеського національного університету.

РИБКА Наталія - - канд. філос. наук, доцент кафедри філософії та методології науки Одеського національного політехнічного університету.

ЯНУШЕВИЧ Ірина – канд. філос. наук, доцент кафедри філософії та методології науки Одеського національного політехнічного університету.

ЗМІСТ

<i>Жарких В.</i> Плюралістичне мислення як основа гармонійної кроскультурної взаємодії	4
<i>Афанасьєв А., Василенко І.</i> «Come on!» як стратегія змін.....	9
<i>Безрученко Я.</i> Проблеми застосування толерантності в галузі науки.....	14
<i>Бородіна Н.</i> Дискурс самоідентифікації в мемах.....	21
<i>Винокуров Г.</i> Любов до себе як моральний обов'язок.....	39
<i>Егорова К.</i> Філософський компонент алхімії.....	44
<i>Каранфілова О.</i> Творча діяльність в контексті глобальних проблем сучасного суспільства (філософський аспект).....	53
<i>Кімінчиджє Г., Рибка Н.</i> Актуальні економічні методи управління соціальним часом	58
<i>Коляда-Березовська Т., Березовський С.</i> Комунікативний аспект семіотики кольору і світла у концептуальній творчості.....	65
<i>Райхерт К.</i> Досвід прочитання кінофільму «Чорна пантера».....	73
<i>Янушевич І.</i> Архитектура як прикладна філософія.....	81

CONTENTS

<i>Zharkikh V.</i> Pluralistic thinking as the basis of crosscultural interfaction.....	4
<i>Afanasiev O., Vasilenko V.</i> Strategy of change in the spirit "come on!".....	9
<i>Bezruchenko Y.</i> Problems of the application of tolerance in the science.....	14
<i>Borodina N.</i> The discourse of identity in the meme.....	21
<i>Vinokurov R.</i> Self- Love As A Moral Obligation.....	39
<i>Yegorova E.</i> Philosophical component of alchemy.....	44
<i>Karanfilova O.</i> Creative activity in the context of global problems of modern society (philosophical aspect)	53
<i>Кімінчиджє Г., Рибка Н.</i> Actual economic methods of managementsocial time.....	58
<i>Koliada-BerezovskaT., Berezovskiy S</i> аспект семіотики кольору і світла у концептуальній творчості.....	65
<i>Rayhert K.</i> The reading experience of the film “Black panther “	73
<i>Yanushevych I.</i> Architecture as an applied philosophy.....	81

Вимоги до оформлення статей

У структурі статті повинні бути наступні елементи: постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями, аналіз останніх публікацій, чітко сформульована мета дослідження, виклад основного матеріалу та висновків.

1. Мова статей українська або англійська.

2. Обсяг статті – 14,5 тис.–22 тис. знаків;

3. Матеріали мають бути оформлені за такою формою:

- **УДК** (розташовується зліва у верхньому кутку, шрифт напівжирний).

- **НАЗВА** статті напівжирними великими (прописними) літерами, жирним.

- **Прізвище та ініціали автора** / авторів пишемо зліва, курсив, жирним.

- *Коротка анотація статті українською мовою не більше 10 рядків, курсивом.*

- Ключові слова (назва **Ключові слова (Keywords)** – жирним, самі слова курсивом.

- Текст статті з посиланнями у квадратних дужках, де спочатку зазначається прізвище автора, а потім рік видання.

- Посилання на літературу подавати не у вигляді підрядкових приміток, а по тексту у квадратних дужках, де спочатку прізвище автора, а потім – рік видання. Наприклад: [Levchenko, 2018].

- **Список літератури** (напівжирним курсивом). Літературу оформляємо відповідно до вимог Книжкової палати.

- **References** відповідно вимогам Гарвардського стилю, де спочатку іде ПІБ автора, потім в дужках рік видання, потім транслітерація назви та її переклад на англійську, через кому видання, місто видання та кількість сторінок. Див. докладніше: <http://www.nbu.gov.ua/node/868>

- Англійською мовою після тексту вказати: ім'я / імена, прізвище (а) авторів, назву статті, дати анотацію та ключові слова. Обсяг анотації від 200 слів.

4. Матеріали до збірників подаються у комп'ютерному наборі. Текст мусить бути набраний у програмі MS Word (версії від 97 і вище). Основна гарнітура набору – Times New Roman. Основний текст повинен бути набраний гарнітурою Times New Roman 9,5-м кеглем з міжрядковим інтервалом 1 та вирівнюванням по ширині, без переносів слів, а також надрукований на одному боці аркуша. Підрядкові примітки, анотації, список літератури та *References* набирати гарнітурою Times New Roman 8,5-м кеглем з міжрядковим інтервалом 1 та вирівнюванням по ширині, без переносів слів.

5. Усі ілюстративні (графічні) об'єкти, зокрема імпортовані у текстові файли, слід також додавати в оригінальному форматі (*.tif, *.eps, *.xls, *.psd, *.cdr, *.ppt), зашифровані за прізвищем автора і номером, під яким вони зазначені у тексті. При цьому в тексті мають бути чіткі посилання на них (прив'язки), крім того, ці об'єкти повинні мати необхідні текстівки (підписи / назви) та нумерацію.

6. Для набору таблиць використовується вбудований у Word табличний редактор. Оформлення таблиць: номер і назва таблиць пишуться над таблицею. Слово «Таблиця», № (якщо більше, ніж одна таблиця) – курсивом. **Назва** таблиці – напівжирним.

7. Відомості про автора надсилати окремим файлом: повністю прізвище, ім'я, по батькові, посада, місце праці, вчений ступінь, звання, адреса (службова і домашня), телефони. Адреса електронної пошти автора – обов'язково.

Невиконання зазначених вимог дає підстави для відмови в прийомі статті до публікації.

Статті до редакції надсилати за електронною адресою: **n.v.borodina@opu.ua**

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

Філософія та гуманізм. Вип. 1 (9). - Одеса: ОНПУ, 2019. – 92 с.

Це видання – четвертий випуск журналу, присвячений різним проблемам філософії та гуманізму. В статтях розглядаються філософські, культурологічні, антропологічні, педагогічні та ін. аспекти гуманізму.

Для фахівців з філософії та гуманітаристики, аспірантів і студентів-гуманітаріїв і широкого кола читачів.

Philosophy and Humanism. 1(9). – Odessa, ONPU, 2019. – 92 p.

This edition is the third issue of the journal and it's devoted to various problems of the Philosophy and Humanism. The articles consider the philosophical, cultural, anthropological, pedagogical etc. aspects of humanism.

For philosophers and specialists on the humanities, students on the humanities and wide circle of readers.

Комп'ютерна верстка та макет – Н. В. Бородіна

Адреса редакції – Каф. філософії та методології, ОНПУ, пр. Шевченка, 1, Одеса, Україна, 65044

e-mail: n.v.borodina@opu.ua